

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maša Ravnik

Privatizacija na Kitajskem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maša Ravnik

Mentor: izr.prof.dr. Mitja Saje
Mentorica : izr.prof.dr. Maja Bučar

Privatizacija na Kitajskem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Diplomsko delo z naslovom
Privatizacija na Kitajskem
je izdelano s soglasjem obeh fakultet
in je urejeno po pravilniku matične
fakultete.

Hvala,

*mami in Tina ker verjameta vame in mi vedno stojita ob strani,
Matevž za potrpežljivost in vse spodbudne besede,
mentorizr.prof.dr. Mitja Saje in mentoricaizr.prof.dr. Maja Bučar za strokovno pomoč,
gospa Jelka Lavrinc za jezikovno olepšavo izdelka.
Hvala tudi vsem prijateljem za spodbudo in podporo.*

Maša

PRIVATIZACIJA NA KITAJSKEM

Z razvojem neoklasične ekonomske teorije je konec osemdesetih v svetu vse bolj prevladovalo mnenje, da se mora država zavoljo hitrejšega in učinkovitejšega razvoja umakniti iz gospodarstva. Privatna lastnina in privatna pobuda sta torej pomembna pogoja ekonomske učinkovitosti. Diplomsko delo išče odgovor na vprašanje za kakšno obliko privatizacije se je odločila Kitajska, ali specifična oblika privatizacije v zadostni meri sledi izhodiščem neoklasične ekonomske teorije. Analiza primarnih in sekundarnih virov pokaže, da so reformni procesi na Kitajskem potekali postopno in so težili k izboljšanju gospodarstva in liberalizaciji trg. Prav tako je bila postopna privatizacija državnih podjetij. Postopnost je specifičnost kitajske privatizacije, saj dopušča da kljub prenosu lastništva v privatne roke država ohranja nadzor ali delni nadzor nad delovanjem podjetij. Usmeritve v tržno gospodarstvo, odpiranje navzven, pritek tujega kapitala, razvoj novih tehnologij ter spreminjanje lastniške strukture in poslovne ureditve spremembe, so veliko doprinesle k hitremu razvoju kitajskega gospodarstva. Vendar pa postopna privatizacija kitajskih državnih podjetij ne sledi v zadostni meri izhodiščem neoklasične ekonomske teorije, ki predpostavlja popoln umik države iz gospodarstva, ki je pogoj za večji napredek in razvoj.

Ključne besede: Kitajska, privatizacija, reforme, kitajska državna podjetja

PRIVATISATION IN CHINA

With the development of the neo-classical economic theory at the end of the 1980s, there was an ever-more prevailing opinion in the world that for the sake of rapid and effective development, the state must withdraw from the economy. Private property and private initiative are therefore important preconditions for economic efficiency. Diploma thesis seeks the answer to the question what kind of privatisation did China choose and will specific form of privatisation sufficiently follow the origins of the neo-classical economic theory. The analysis of primary and secondary sources shows that the reform processes in China were gradual and aimed towards improving the economy and the liberalisation of markets. Furthermore, the privatisation process of state-owned companies was also gradual. The gradual approach is a specific feature of Chinese privatisation, as it allows that, despite the transfer of ownership into private hands, the state retains the complete or partial control over companies' operations. Orientation towards market economy, opening up externally, inflow of foreign capital, development of new technologies and change of ownership structure and business set-up, contributed on a large scale towards a rapid development of Chinese economy. However, a gradual privatisation of Chinese state-owned companies does not sufficiently follow the origins of the neo-classical economic theory, which presupposes a complete withdrawal of the state from the economy, which is a precondition for greater progress and development.

Key words: China, privatisation, reforms, Chinese state-owned companies

KAZALO

SEZNAM KRATIC	8
SEZNAM SHEM IN TABEL	9
1. UVOD	10
2. TEORETIČNA IZHODIŠČA	12
2.1 OPREDELITEV POJMA PRIVATIZACIJE	12
2.2 RAZLOGI IN CILJI ZA PRIVATIZACIJO	14
2.3 RAZLIČNI NAČINI IN MODELI PRIVATIZACIJE	17
2.4 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA PROCES PRIVATIZACIJE	21
3. ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE GOSPODARSKEGA IN POLITIČNEGA RAZVOJA NA KITAJSKEM	23
3.1 EKONOMSKI IN POLITIČNI RAZVOJ OD LETA 1949 DO LETA 1976	24
3.1.1 <i>Socialistična transformacija</i>	25
3.1.2 <i>Prvi petletni plan (1953 – 1957)</i>	26
3.1.3 <i>Drugi petletni plan in veliki skok naprej (1958 – 1962)</i>	26
3.1.4 <i>Obdobje med Kulturno revolucijo (Wenhua dageming 文化大革命)</i>	28
3.2 EKONOMSKI IN POLITIČNI RAZVOJ OD LETA 1976 DO LETA 1989	30
4. PREOBLIKOVANJE DRŽAVNIH PODJETIJ IN PRIVATIZACIJA NA KITAJSKEM	35
4.1 MOTIVI IN DEJAVNIKI ZA PRIVATIZACIJO	36
4.1.1 <i>Motivi, ki vladne uslužbence spodbudijo k privatizaciji</i>	37
4.1.2 <i>Ostali dejavniki, ki vplivajo na privatizacijske procese</i>	39
4.2 REFORME DRŽAVNIH PODJETIJ	40
4.2.1 <i>Prva faza - menedžerska odgovornost</i>	41
4.2.2 <i>Druga faza - inkorporacija z državnim lastništvom</i>	41
4.2.3 <i>Tretja faza - prodaja nadzornih pravic oziroma privatizacija</i>	43
4.2.4 <i>Primeri preoblikovanja in privatizacije majhnih in srednje velikih podjetij</i>	45
4.3 POSTOPNA PRIVATIZACIJA	47
4.3.1 <i>Vrste, lastništvo in prenosi delnic</i>	48

4.3.2	<i>Državne delnice in delnice pravnih oseb</i>	54
4.3.2.1	<i>Metode prenosa</i>	57
4.3.2.2	<i>Oblikovanje vrednosti državnih podjetij</i>	58
4.3.2.3	<i>Normativna ureditev</i>	58
4.3.3	<i>Vpliv postopne privatizacije na delovanje podjetij</i>	60
4.3.4	<i>Prednosti in slabosti postopne privatizacije</i>	60
4.3.5	<i>Odprodaja državnih delnic</i>	62
4.4	REFORME V PODEŽELSKIH PODJETJIH (XIANGZHEN QIYE 乡镇企业)	62
4.4.1	<i>Vpliv lokalnih vlad na razvoj podeželskih podjetij v osemdesetih letih</i>	65
4.4.2	<i>Razlogi za reforme lastništva podeželskih podjetij</i>	67
4.4.3	<i>Lastniška reforma podeželskih podjetij</i>	69
4.5	DRŽAVNA KOMISIJA ZA NADZOR IN UPRAVLJANJE S PREMOŽENJEM	71
4.5.1	<i>Razmerje med državo in njenimi podjetji</i>	72
4.5.2	<i>Značilnosti Državne komisije za nadzor in upravljanje s premoženjem</i>	74
4.5.3	<i>Lastništvo Državne komisije</i>	76
4.5.4	<i>Vpliv Državne komisije na procese privatizacije</i>	76
4.7	REFORMA NETRŽNIH DELNIC KITAJSKIH DRŽAVNIH PODJETIJ	78
5.	ZAKLJUČEK	81
6.	POVZETEK V KITAJSKEM JEZIKU	83
7.	LITERATURA	85
7.1	LITERATURA V INDOEVROPSKIH JEZIKIH	85
7.1.1	<i>Samostojne publikacije</i>	85
7.1.2	<i>Članki</i>	86
7.1.3	<i>Internetni viri</i>	87
7.2	LITERATURA V KITAJSKEM JEZIKU	88
7.2.1	<i>Samostojne publikacije</i>	88
7.2.2	<i>Internetni viri</i>	88

SEZNAM KRATIC

KKP – Kitajska komunistična partija

BDP – Bruto domači proizvod

RMB – Renminbi (人民币) kitajska denarna valuta

CK KKP – Centralni komite Kitajske komunistične partije

LRK – Ljudska republika Kitajska

MPS – Moderni podjetniški sistem

WTO – World Trade Organization – Svetovna trgovinska organizacija

SEZNAM SHEM IN TABEL

Seznam shem

SHEMA 4.1.1.1: Dejavniki pri spodbujanju privatizacije	38
SHEMA 4.2.4.1: Preoblikovanje podjetja The Chengdu Bus Company	45
SHEMA 4.2.4.2: Preoblikovanje podjetja Lucky Dove	46
SHEMA 4.2.4.3: Preoblikovanje podjetja Mianyang No.I Textile Company	46
SHEMA 4.3.1.1: Proces prestrukturiranja državnih podjetij	51
SHEMA 4.3.1.2: Inner Mongolia Thermal Power Corporation.....	52
SHEMA 4.3.1.3: Shenzhen Nanguang group	52
SHEMA 4.3.1.4: China Petroleum and Chemical Group	53

Seznam tabel

TABELA 2.1.1: Razlika med klasično privatizacijo in postsocialistično privatizacijo.....	13
TABELA 4.3.2.1.1: Primeri prenosov nadzora na Shenzhenski borzi v letih 2000 – 2001	58

1. UVOD

Neoklasična ekonomska teorija predpostavlja, da je učinkovitost gospodarstva, ki je pretežno v privatni lasti, bistveno večja kot v primeru državne lastnine. Takemu pristopu so od začetka osemdesetih sledile razvite države, z zlomom socializma pa tudi druge. Tudi Kitajska, ki postaja vse pomembnejša v globalnem gospodarstvu, se ni mogla izogniti večjim notranjim spremembam. Korenite spremembe so se na Kitajskem začele konec osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko so, sledeč začrtanim gospodarskim reformam Deng Xiaopinga iz začetka osemdesetih let, začele oblasti na Kitajskem spodbujati gospodarsko dejavnost. Zakonske omejitve za razvoj zasebnega sektorja so le počasi odpravljali. Privatno lastnino so oblasti na Kitajskem najprej pojmovale kot dopolnilo državnemu gospodarstvu. Šele konec devetdesetih let je zasebni sektor postal del socialističnega tržnega gospodarstva. Namen te diplomske naloge je preučiti potek kitajske privatizacije državnih podjetij. Z diplomsko nalogo bom poskušala ugotoviti specifičnosti te privatizacije, ki jih narekuje narava politično-gospodarskega sistema, ter tako oceniti uspešnost procesa.

Diplomsko nalogo bom razdelila na tri dele. V prvem delu bom predstavila teoretična izhodišča. Teoretične okvirje bom predstavila z izkušnjami s privatizacijo v Evropi, kjer se je konce dvajsetega stoletja pojavila ideja in potreba po privatizaciji. Opredelila bom pojem privatizacije, razloge in cilje za privatizacijo ter različne metode za njeno izvajanje. V drugem delu bom pozornost posvetila zgodovinskim okoliščinam ekonomsko političnega razvoja na Kitajskem. Tretje poglavje bo predstavljalo potek ter okoliščine privatizacije, državnih podjetij na Kitajskem. Na koncu bo podan še sklep oziroma povzetek glavnih ugotovitev.

V diplomski nalogi bom uporabila različne neempirične, teoretične metode in podatke obdelovala kvantitativno. Analizirala bom primarne (uradni dokumenti, razne pogodbe, zakoni, statuti) in sekundarne vire (knjige, članki v strokovnih revijah, raziskovalna poročila). Raziskovalna metoda bo zgodovinsko – razvojna analiza, analiza uradnih gospodarskih in drugih uradnih statistik, primerjalno raziskovanje ter opisna metoda.

V začetku devetdesetih se je tudi na Kitajskem začela pospešena privatizacija. Vendar je država izbrala specifično pot privatizacije. Osnovno raziskovalno vprašanje v nalogi je, za kakšno obliko privatizacije se je odločila Kitajska, ali specifična oblika privatizacije v zadostni meri sledi izhodiščem neoklasične ekonomske teorije, ki predpostavlja popoln umik

države iz gospodarstva kot pogoj za večji napredek in razvoj. Izhodiščna hipoteza je, specifičnost kitajske privatizacije združuje liberalizacijo trg in ohranja monopolno vlogo in nadzor države nad strateško pomembnimi panogami. Država se bo morala hitreje umikati iz gospodarstva, če želi na dolgi rok uspešno tržno gospodarstvo.

2. TEORETIČNA IZHODIŠČA

V tem poglavju bom najprej predstavila sam pojem privatizacije oziroma njene definicije, ki se pojavljajo v literaturi. Nadaljevala bom z razlogi in cilji privatizacije, zakaj se posamezne države odločajo za privatizacijo, kaj privatizacija pomeni za razvoj gospodarstva in kakšni so cilji privatizacije. Sledil bo pregled različnih metod in načinov procesa privatizacije v evropskih državah. Poglavje bom zaključila z dejavniki, od katerih je odvisen potek privatizacije državnih podjetij.

2.1 Opredelitev pojma privatizacije

Z razvojem neoklasične ekonomske teorije je konec osemdesetih v svetu vse bolj prevladovalo mnenje, da se mora država zavoljo hitrejšega in učinkovitejšega razvoja umakniti iz gospodarstva. Privatna lastnina in privatna pobuda sta torej pomembna pogoja ekonomske učinkovitosti. Zato privatizacijski procesi niso zgolj značilnost socialističnih držav, ki jih je konec dvajsetega stoletja zaznamoval propad socialističnega gospodarstva in z njim povezana državna lastnina, ampak so tudi značilnosti visoko razvitih kapitalističnih držav, ki so zlasti po drugi svetovni vojni zgradile pomemben del svojega gospodarstva na temeljih državne lastnine.

V zadnjih nekaj letih je pojem privatizacije postal zelo uporabljen termin v literaturi o javnih podjetjih. Ameriški avtor John D. Donahue privatizacijo opredeljuje kot odprodajo večjega dela javnega premoženja, vendar opozarja, da taka opredelitev privatizacije ne velja za ZDA. ZDA se za razliko od drugih držav po drugi svetovni vojni ni odločila za nacionalizacijo podjetij in je večji del podjetij ostal v privatni lasti. Privatizacija za Evropo predstavlja to, kar je deregulacija predstavljala v ZDA: indikator političnih sprememb na poti k prostemu trgu, v upanju nižjih cen in višje produktivnosti (Narat, 1996, str. 1).

Potrebno pa je tudi razlikovanje med privatizacijo v razvitem tržnem gospodarstvu, kjer pomeni celotno ali delno prodajo sredstev javnih (državnih) podjetij zasebnikom po tržni ceni, ter na drugi strani privatizacijo, ki v postsocialističnih državah pomeni proces globalnega prestrukturiranja. Bogomir Kovač tako loči med klasično privatizacijo, ki je značilna za razvite države, ter privatizacijo v postsocialističnih državah. V tabeli 2.1.1 so opisane najpomembnejše razlike med njima.

TABELA 2.1.1: Razlika med klasično privatizacijo in postsocialistično privatizacijo

"klasična privatizacija"	"postsocialistična privatizacija"
-majhno število podjetij	-veliko število podjetij
-delna privatizacija	-vseobsežna privatizacija
-majhen obseg kapitala	-večinski del aktivnega kapitala
-podjetniški decentraliziran pristop	-državni (centraliziran) pristop
-spontana tržna privatizacija	-administrativni projekt države
-počasna privatizacija	-hitra privatizacija
-odplačana privatizacija	-večinska razdelitev lastnine
-tržno vrednotenje podjetij	-popravljen knjižna vrednost
-visoka kupna moč in povpraševanje	-omejeno povpraševanje
-tržna cena lastninskih pravic	-usmerjena cena ali razdelitev
-razvit privatni sektor	-nerazvit privatni sektor
-razvite finančne institucije	-nerazvite finančne institucije
-stabilen pravni sistem	-nestabilen pravni sistem
-podjetniške izkušnje	-pomanjkanje poslovnih izkušenj

Vir: Kovač 1996

"Privatizacija v širšem smislu označuje različne ukrepe in politike, usmerjene k povečanju vloge trga in njihovih mehanizmov na račun zmanjšanja vloge države." (Opec 2003:3)

V ožjem smislu pa privatizacija pomeni prenos lastništva z javnega sektorja v zasebni, in sicer tako na nedržavne pravne osebe kot tudi na fizične osebe zaradi doseganja večje ekonomske učinkovitosti subjektov v lasti države. Obsežna literatura s pojmom privatizacija označuje tudi naslednje (Alemanni v Opec 2003: 2):

- sprememba pravnega statusa družbe, ki po privatizaciji posluje po zakonodaji, ki ureja poslovanje privatnih podjetij,
- sprememba v načinu upravljanja družbe- povečevanje vrednosti podjetij ter porast dobička, kar je cilj strategije upravljanja privatnih lastnikov,
- večja avtonomija v upravljanju,
- spodbujanje konkurenčnosti na trgu,
- zmanjšanje obsega in pomena javnih storitev,
- prenos javnih investicij v privatni sektor in s tem povečanje dobička v privatnem sektorju,
- prilagoditev delovnih pogojev, pogojev zaposlovanja in višine plač v javnih podjetjih pogojem v privatnem sektorju,
- preobrazbo, ki vodi v zmanjševanje vpliva državnih organov na vodenje subjektov v državni lasti,

- prepuščanje upravljanja državnih podjetij zasebni gospodarski ponudbi, ki jo vodijo tržni mehanizmi.

2.2 Razlogi in cilji za privatizacijo

Pojem državna lastnina je relativno nov, saj se začne pojavljati šele konec dvajsetega stoletja. Države, kjer je bila na oblasti komunistična partija, so striktno izvajale nacionalizacijo in privatni sektor je bil prepovedan. Po drugi svetovni vojni se je ideja o slabostih trga in privatnega lastništva razširila tudi zunaj komunističnega sveta. Prevladovalo je mnenje, da je tržne monopole in veliko politično moč kapitala, ki ju ustvarja kapitalistični gospodarski sistem, mogoče zaustaviti le z oblikovanjem podjetij v državna podjetja. Državna podjetja naj ne bi zasledovala le načela dobička, temveč naj bi bile njihove storitve boljše in cenejše za uporabnike. Prevladovalo je prepričanje, da menedžerji javnih podjetij sledijo interesom in ciljem državne ekonomske politike, ter da so javna podjetja v principu enako učinkovita kot privatna. V letih po drugi svetovni vojni so zato mnoga podjetja pristala v državnih rokah.

Konec sedemdesetih let pa so se začeli kazati negativni učinki nacionalizacije. Državna podjetja niso izpolnila svojih ciljev. Vse pre pogosto so jih vodili politični cilji, bila so neučinkovita in nekonkurenčna, pre pogosto so potrebovala vladno pomoč in bila na splošno neprijazna do potrošnika. Država ni sposobna voditi učinkovitega gospodarjenja na mikro podjetniški ravni. Javna lastnina se prerazdeljuje med podjetji, ne pa tudi komercializira (lastninske pravice javnih podjetij pravzaprav niso sestavni del trga kapitala). Interes države za dobro poslovanje podjetij je manjši, saj posledic neučinkovitega delovanja javnih podjetij ne občuti tako neposredno, kot jih občutijo privatna podjetja. Obnašanje menedžerjev v javnih podjetjih je manj odgovorno kot v privatnih. Tržne inštitucije ne igrajo tako pomembne vloge kot pri privatno lastniškem sistemu. Javna podjetja imajo ekonomske in politične cilje, kar zmanjšuje njihove poslovne naravnosti. (Kovač, 1996: 113-114)

Privatizacija je tako postala ključni element vladnih ekonomskih strategij v večini sodobnih držav. V osemdesetih letih so vlade zahodno evropskih držav različno naklonjene politiki privatizacije. Najbolj predani privatizaciji sta bili vladi Margaret Thatcher¹ v Veliki Britaniji

¹ Najbolj radikalna je bila vlada Thatcherjeve. Vsako državno podjetje, ki ga je bilo možno prodati, je postalo kandidat za privatizacijo. Vlada je poleg konkurenčnih podjetij privatizirala tudi monopolna (npr. British Gas in British Telecom)

in Jacques Chiraca v Franciji. Privatizacijske programe v Zahodni Evropi so zaznamovale restriktivne proračunske makroekonomske politike, strožji nadzor nad javno porabo, očitki regionalnim politikam, davčne reforme, povečanje fleksibilnosti trga delovne sile in zmanjšanje obsega javne administracije.

Štirje glavni razlogi za privatizacijo v Zahodni Evropi: (Vickers 1989: 1-2)

- Prodor neoklasične ekonomske teorije.
- Skepticizem glede učinkovitosti državne intervencije je postal zelo očiten v vseh državah Zahodne Evrope. Nasprotovanja visoki obdavčitvi, zaskrbljujoče stopnje inflacije in visoko javno zadolževanje je prisililo vlade, da so začele dvomiti o ustreznosti ekonomskih politik. Bolj restriktivne proračunske makroekonomske politike, strožji nadzor javne porabe, očitki na račun regionalne politike, davčne reforme, oblikovanje politike borze dela, ki omogoča večjo fleksibilnost, redukcija javne administracije, zmanjševanje podpore plačila nezmožnim industrijam..., vse to je predstavljalo okvir privatizacijskim programom v Zahodni Evropi.
- Spreminjajoča struktura v nekaterih industrijah. Eden izmed argumentov za nacionalizacijo je bila vedno potreba po nadzoru nad strateško pomembnimi panogami in naravnimi monopoli (telekomunikacije, železnice, nafta, električna energija, premog in železo). Zaradi razvoja tehnologije in vse večjih kriz v tradicionalnih industrijah ta argument ni bil več prepričljiv.
- Povečana internacionalizacija produkcijskih in finančnih trgov. Marsikatera podjetja so postala zelo kompleksna in so potrebovala mednarodno sodelovanje. Podjetniške odločitve, ki so ukoreninjene v nacionalnih politično-birokratskih sporazumih, predstavljajo oviro v okolju, ki zahteva fleksibilnost in hitrost pri odločanju. Vse večja integracija evropskega trga je bila razlog za spremembe zakonodaje o podjetjih, politiki konkurence, progresivni deregulaciji finančnih trgov in splošnemu nagibu k liberalizaciji.

Glavni cilj privatizacijskih politik v razvitih država je zagotoviti normalno delovanje trga kapitala, povečati tržne discipline pri investiranju, izboljšati konkurenčnost in odprtost gospodarstva ter zmanjšati proračunski deficit. Privatizacija naj bi vzpodbujala svobodnejše in odgovornejše obnašanje menedžerjev in njihov učinkovitejši nadzor, povečala naj bi participativno demokracijo s pomočjo redistribucije lastnine, izboljšala delovne pogoje in zaposlovanje. Spodbudila naj bi privatni sektor k sodelovanju pri javnih investicijskih

projektih in pospeševala javno-privatna partnerstva pri produkciji. Omejila naj bi politično ekonomsko vlogo sindikatov, izboljšala kvaliteto storitev in proizvodov ter povečala koristnost potrošnikov. (Kovač 1996: 113-115)

V zadnjem desetletju prejšnjega stoletja so se države v tranziciji spopadale s številnimi spremembami v ekonomskem in političnem okolju. V zgodnjih letih tranzicije so se vse tranzicijske države soočale s težavami pri vzpostavljanju stabilne monetarne in fiskalne politike v novonastalih ekonomskih razmerah. V bivših socialističnih državah je pojem tranzicija predstavljal na političnem področju prehod iz enopartijskega političnega sistema v večstrankarski parlamentarni sistem, na ekonomskem področju pa prehod iz centralno-planskega gospodarskega sistema v sistem tržnega gospodarstva.

Država je tako v obdobju tranzicije pred tremi pomembnimi nalogami. Stabilizirati mora gospodarstvo, za katerega je značilna visoka inflacija, "ekonomika pomanjkanja" zaradi planskega gospodarstva in postsocialistična "transformacijska regresija" zaradi zmanjšanja trgov in razpada gospodarskega sistema. Vzpostaviti mora tržne institucije in mehanizme (trg blaga, delovne sile in kapitala, konkurenčne mehanizme in odprto gospodarstvo) ter uveljaviti privatizacijo podjetij in finančnih institucij. (Kovač 1996: 158)

Privatizacija v državah tranzicije ne predstavlja le preoblikovanja posameznega državnega podjetja v privatno, temveč je povezana s širšimi reformami v gospodarstvu. Privatizacija torej pomeni redefiniranje lastninske pravice ter uveljavitev novih institucij, značilnih za delovanje tržnega finančnega sistema. (Takla v Opec 2003: 3)

Glavni razlogi za privatizacijo v bivših socialističnih državah so:

- Uprava državnih podjetij socialističnih držav ni bila prisiljena poslovati ekonomsko racionalno in učinkovito, ni se ji bilo potrebno odzivati na spremembe na trgu – o obsegu poslovanja in alokaciji kapitala je odločala vlada, izguba podjetja je bila pokrita s sredstvi iz državnega proračuna. (Praprotnik 2002: 12-13)
- Odsotnost lastninskih pravic in ustreznega podpornega okolja povzroča izogibanje dolgoročnim obveznostim, pomanjkanje investicij v razvoj, nepremišljeno upravljanje in zlorabo premoženja. Kjer pravi lastniki ne obstajajo, upravniki premoženja izkoriščajo dobiček in ignorirajo negativen vpliv v prihodnosti. (Estrin 1994: 17)

- Ni bilo investiranja v znanje, v ustrezno tehnologijo, ki bi omogočala podjetjem konkurenčnost in vstop na zahodne trge. (Praprotnik 2002: 12-13)
- Menedžerji državnih podjetij niso bili svobodni pri sprejemanju ekonomskih odločitev, ki bi racionalizirale poslovanje, ampak so sledili planskemu gospodarstvu in interesom politike. Niso bili profitno orientirani in četudi bi imeli primerne izkušnje in strokovno znanje, takšni menedžerji nimajo stimulacij za prestrukturiranje organizacije za prilagoditev konkurenčnemu trgu. (Estrin 1994: 17)
- Prestrukturiranje gospodarstva vključuje investicije, vendar imajo vlade v tranzicijskih gospodarstvih zaradi stabilizacijskih programov premalo virov za podjetniški sektor. Privatizacija obljublja dotok kapitala novih lastnikov. (Estrin 1994: 17)
- Potreba po zmanjšanju vpliva države na odločitve podjetij in poenostavljanje in reduciranje birokratskih postopkov javnega sektorja. (Praprotnik 2002: 12-13)
- Eden izmed razlogov je tudi, da se popravijo krivice, ki so bile storjene v preteklih letih, obnovi privatno lastništvo in povrne zaseženo lastnino. (Estrin 1994: 17)

Osnovni cilj privatizacije v socialističnih državah je torej izboljšati učinkovitost podjetij v državni in družbeni lasti, izboljšati finančni položaj države in liberalizacijo trga. Za vlade je pomemben cilj privatizacije tudi povečanje priljubljenosti, ki vladi omogoča obstoj na oblasti. Včasih pa je kot cilj privatizacije obravnavana tudi pravičnost, vendar je to prej kriterij, ki se ga uporablja pri izbiri privatizacijskega modela.² Pomemben cilj privatizacije v vseh bivših socialističnih državah pa je tudi odprava ključnih elementov baze moči prejšnjega socialističnega režima.

2.3 Različni načini in modeli privatizacije

Obstajajo številni načini in modeli privatizacije, ki se od države do države razlikujejo predvsem zaradi razlik, ki temeljijo na zgodovinskih, kulturnih, ekonomskih in političnih dejavnikih. Najpogostejši načini privatizacije so: (Privatization in Central and Eastern Europe 1991)

- Konvencionalni centraliziran način- privatizacija se vrši za vsako podjetje posamično.
- Decentraliziran način- proces privatizacije sproži in nadzoruje vodstvo podjetja.
- Masovna privatizacija- brezplačna razdelitev delnic prebivalcem v obliki certifikatov.

² Ta argument so pogosto uporabljali zagovorniki koncepta privatizacije z vavčerji – brezplačna razdelitev med državljane.

- Indirektni način- vodstvo in zaposleni ustanovijo eno ali več privatnih podjetij, ki s kreditom ali leasingom kupijo sredstva starega podjetja.
- Spontana in divja privatizacija- vodilni državnega podjetja prenesejo najbolj profitabilni del le-tega v novo privatno podjetje.
- Delitev podjetij na velika in majhna- velika so prodana z javno ponudbo ali na podlagi skupnih vlaganj s tujimi investitorji (large-scale privatization), mala podjetja pa na podlagi avkcij ali leasinga (small-scale privatization).

Izpostavila bom modele privatizacije, ki se največkrat pojavljajo v mednarodni literaturi. Ločila jih bom v dve skupini - modeli privatizacije, ki so značilni za države z razvitim tržnim gospodarstvom, in tisti, ki so značilni za države v tranziciji.³ Pomembno je opozoriti, da se modeli privatizacij, ki jih uporabljajo razvite države, pogosto uporabljajo tudi v tranzicijskih državah.

Modeli privatizacije, ki so značilni za države z razvitim tržnim gospodarstvom (Vickers 1989:3):

- prodaja dela ali celotnega državnega podjetja privatnim investitorjem,
- prodaja dela ali celotnega državnega podjetja z javnimi delnicami,
- prodaja državnega podjetja menedžerjem in delavcem podjetja,
- razdelitev kuponov – "vaucherjev",
- rekapitalizacija javnih podjetij z dopuščanjem sodelovanja privatnih investitorjev,
- del državnega podjetja ostane državen, del dejavnosti prenesejo na zasebna podjetja,
- prodaja institucionalnim investitorjem,
- privatizacija s pomočjo stečajev in likvidacij.

V tranzicijskih državah so bili uporabljeni različni modeli privatizacije.⁴ Vendar pa so morali za razliko od razvitih držav najprej državno podjetje preoblikovati v prepoznano legalno-pravno obliko. Pomembno je, da se podjetje, posel ali premoženje najprej identificira,

³ Potrebno je opozoriti, da tudi znotraj teh dveh skupin obstajajo razlike. V Zahodni Evropi sta Francija in Velika Britanija bolj liberalni pri uvajanju privatizacijskih politik. Pri bivših socialističnih državah pa lahko izpostavimo Madžarsko in Poljsko, kjer se delež privatnega lastništva giblje okrog 30% in 18%, predvsem na račun kmetijstva, ki je v veliki meri v privatni lasti.

⁴ Vzhodna Nemčija in Madžarska- konvencionalna (dogovorjeno, navadno, pogodbeno) odprodaja državnih podjetij; Poljska, Češka in Slovaška uporabljajo vavčer metodo; Rusija - prosta ali subvencionirana razdelitev delnic vodstvu ali zaposlenim podjetja. Veliko novih podjetij je v postsocialističnih državah nastalo tudi iz propadlih državnih podjetij s privatizacije in pomočjo bankrota ali likvidacije. (Estrin 1994: 36)

vzpostaviti lastniški status, postavi primerno vodstveno strukturo in način poslovanja tako, kot je zahtevano v zakonodaji. Vsekakor pa je lahko v privatizaciji zajetih več različnih metod: nekaj delnic je prosto razdeljenih, nekaj jih obdrži vlada, nekaj jih je prenesenih na državna zavarovalniška podjetja in preostanek razprodan na različne načine... Pojavi se nekaj novih lastniških skupin - tujci, domače prebivalstvo in institucije, lastnik ostaja tudi država. V nekaterih tranzicijskih državah je bilo zaskrbljujoče kopičenje lastnine v rokah tujcev in stare elite. Prva ni tako kritična, saj vnaša v gospodarstvo nove investicije, druga je veliko bolj, saj močno vlogo ohranjajo ljudje, ki so prišli do položajev v bivšem sistemu. (Estrin 1994: 34- 35)

Modeli privatizacije, ki so bili značilni za tranzicijske države (Estrin 1994: 34- 35):

- prodaja z javno ponudbo delnic,
- prodaja s privatno pogodbo,
- prodaja z javno dražbo,
- prodaja menedžerjem ali zaposlenim podjetja,
- prosta razdelitev delnic oz. kuponov državljanom (vaucherji),
- prosta ali subvencionirana razdelitev delnic menedžerjem ali zaposlenim podjetja,
- prosta razdelitev delnic drugim ustanovam,
- povrnitev prvotnim lastnikom – restitucija,
- privatizacija s pomočjo stečaja ali likvidacije.

Izpostavila bom modele, ki se v praksi najpogosteje uporabljajo (Estrin 1994):

- Javna prodaja – z vpisom delnic (država določi vrednost podjetja in ponudi delnice podjetja posameznikom ali institucionalnim investitorjem), prodajo na javnem razpisu (država razpiše odprodajo podjetja, podjetje se proda najboljšemu ponudniku) ali licitacijo.
- Privatizacija s kuponi (vaucherji)⁵ – poseben privatizacijski denar v obliki kuponov je prosto razdeljen državljanom, le-tega lahko uporabijo za nakup delnic podjetja. Kuponi so bili razdeljeni državljanom v enakih ali različnih zneskih glede na starost, delovno dobo in druge kriterije.
- Notranji odkupi – so kombinacija javne prodaje in proste razdelitve, vendar lahko sodelujejo le zaposleni v določenem podjetju. Zaposleni lahko pridobijo delnice s

⁵ Najbolj znane privatizacije s kuponi so potekale na Poljskem, Češkem in Slovaškem. V Sloveniji vavčerje poznamo kot certifikate. (Estrin 1994: 36)

precejšnim popustom glede na realno vrednost in odlogom plačila, saj zaposleni nimajo zadostnih sredstev za nakup večjega deleža podjetja.

- Povrnitev prejšnjim lastnikom- restitucija⁶ - vračanje lastništva državnih podjetij in drugega produktivnega premoženja v državni lasti nekdanjim lastnikom ali njihovim dedičem. Poteka lahko v obliki povračila v naravi, solastništva določenega podjetja ali lastnine ali v obliki kompenzacije.

Bogomir Kovač pa privatizacijske procese v tranzicijskih državah razdeli na tri obdobja. Prvo obdobje je obdobje naivne in divje privatizacije (1989 – 1990), v katerem je večina predlogov politično pristala na vračanju premoženja prejšnjim lastnikom in poudarjanju prodaje državnih podjetij tujcem in domačim kupcem. Pojavile so se težave, saj prvotni lastniki preoblikovanih in dokapitaliziranih podjetij niso mogli odplačati, tujci zaradi visoke stopnje tveganja niso bili pripravljeni vlagati, domača kupna moč pa ni bila dovolj velika za nakup podjetij. Privatizacija se je začela odvijati na divji in spontan način, ki ga vladne politike niso uspele zaježiti, saj so menedžerji spretno izkoristili pomanjkljivosti zakonodaje. Sledi obdobje razdelitvenih modelov (1991 – 1992), vendar pa takšna privatizacija onemogoča nadzor nad vodenjem podjetja, pravna oblika lastnine (delnice) pa še ne zagotavljata ekonomske lastnine. Predlagane so bile nove rešitve, ki zajemajo delno razdelitev certifikatov, prodajo večinskega ali vsaj kontrolnega deleža pravim lastnikom, oblikovanje vmesnih finančnih inštitucij (vzajemni skladi) in posebnih investicijskih družb (holdinška podjetja) ter delno razdelitev delnic na več institucionalnih lastnikov (pokojninski skladi, banke, država) in zaposlene (delavci, menedžerji). Vendar so finančni posredniki le finančni investitorji, ki investirajo v podjetja zaradi svojih koristi, medtem ko ne usmerjajo svoje pozornosti na probleme vodenja in nadzora podjetja, ne zanima jih dokapitalizacija in prestrukturiranje podjetja. Ker država nadzira ustanavljanje finančnih posrednikov, dobiva s tem veliko moč posrednega nadzora nad podjetji. Tretje obdobje je obdobje decentralizirane notranje privatizacije (1992 -1993), v katerem se podjetja sama odločajo za optimalen privatizacijski model, ki ga med številnimi privatizacijskimi tehnikami ponujata zakonodaja in državni privatizacijski program. (Kovač 1996)

⁶ Restitucija po mednarodnem pravu pomeni povrnitev, povračilo zasežene lastnine.

2.4 Dejavniki, ki vplivajo na proces privatizacije

Estrin, Vickers in Smit izpostavljajo številne dejavnike, ki vplivajo na obseg in uspeh privatizacijskih procesov. Nekateri dejavniki privatizacijo pospešujejo, spet drugi jo ovirajo. Ti dejavniki, so:

- Politične usmeritve imajo pomembno vlogo pri odločanju, kaj se bo privatiziralo. Določenim državnim podjetjem je zagotovljeno zavarovanje pred privatizacijo.
- Vpliv domače zakonodaje in kontrola nad vodenjem privatizacije.⁷
- Struktura izvršilne oblasti⁸ in strankarska politika.
- Strukture predreformnega gospodarstva in politične okoliščine.
- Katera podjetja se privatizirajo, njihova velikost in vrednost.
- Stanje na tržišču, na katerem podjetje posluje.
- Razvitost domačega trga kapitala.
- Mehanizmi financiranja podjetij.
- Značilnosti konkurence na trgu.
- Struktura lokalnih oblasti- centraliziran politični sistem lažje promovira radikalne politike kot tisti s spremenljivim in razpršenim političnim sistemom.
- Sindikati so bili v osemdesetih letih oslabiljeni z vladno zakonodajo, nezaposlenostjo, spreminjajočimi se strukturami na trgu delavne sile, novimi odnosi itd. Razočaranje sindikatov nad javnim sektorjem se je večalo. Podpore zaposlenih za privatizacijo so pridobivali s pomočjo izplačil ali z odprodajo delnic po znižanih cenah. (Vickers 1989)
- Menedžerji so bili sredi osemdesetih let med največjimi nasprotniki privatizacije, vendar je vmešavanje države v njihovo delovanje postalo preogosto. Državi so zamerili uporabo javnih podjetij kot instrument vladnih makroekonomskih in regionalnih politik. (Vickers 1989)
- Negativne posledice privatizacijskih postopkov - visoka stopnja brezposelnosti in posledično večje obdavčevanje uspešnih podjetij, sodne tožbe tistih, ki so bili pred nacionalizacijo lastniki sedanje družbene lastnine, strah pred stečajem itd. (Smit in drugi 1994)

⁷ Francija, Nemčija in druge zahodnoevropske države so predpisale ustavno varstvo monopolnih javnih podjetij (npr. na področju bančništva, zavarovalništva, javnega prevoza, nekaterih pomembnih industrijskih panog...), medtem ko Velika Britanija ni imela nobenega pravnega ukrepa, ki bi omejeval privatizacijske procese. (Vickers 1989: 15)

⁸ Vladama Thatcherjeve in Chiraca ni bilo potrebno oblikovati koalicije, zato je bil postopek sprejemanja privatizacijske zakonodaje lažje izvedljiv. (Vickers 1989: 15)

- Odsotnost ustrezne institucionalne infrastrukture - manjkajo najosnovnejši elementi, potrebni za delovanje tržnega gospodarstva- finančni in kapitalski trg, ustrezna zakonodaja, izobraženi in izkušeni menedžerji in strokovni kader. (Smit in drugi 1994)
- Neusklajenost med prizadevanji za privatizacijo in vzpostavitvijo tržnega gospodarstva na eni strani ter fiskalnimi reformami na drugi strani. Velik problem je predvsem davčna politika. Veliko je nejasnosti glede obdavčitve lastnine in dobičkov in učinkov, ki jih bo obdavčitev prinesla. Vse to je povzročilo negotovost med investitorji, ki so bili pripravljene na komercialne aktivnosti v teh državah. (Smit in drugi 1994)

Privatizacija je postala ključni element vladnih ekonomskih strategij v večini sodobnih zahodno evropskih držav. V začetku devetdesetih let pa začnejo privatizacijo uvajati tudi v bivših socialističnih državah, kjer ne predstavlja le sprememb v lastništvu, temveč je povezana s širšimi reformami v gospodarstvu. Značilnost privatizacije v tranzicijskih državah je bila, da je sprva potekla na spontan in divji način, sledilo je množično razdeljevanje certifikatov in šele v zadnjem obdobju privatizacijskih procesov podjetja sama odločajo optimalnem privatizacijskem modelu.

3. ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE GOSPODARSKEGA IN POLITIČNEGA RAZVOJA NA KITAJSKEM

Za boljše razumevanje procesov privatizacije na Kitajskem bom na kratko opisala gospodarsko ekonomski ter politični razvoj, ki sta zaznamovala sodobno kitajsko zgodovino.

Kitajska je dežela s starodavno kulturo in dinamično preteklostjo. Skozi zgodovino so se vrstile številne dinastije. Vendar pa je bila v 50-ih letih 19. stoletja politično in ekonomsko oslABLJENA. Vse od opijskih vojn leta 1840 je Kitajska postopoma postajala polkolonialna in polfevdalna družba s pretežno agrarnim gospodarstvom. Kitajska je država z največjim številom prebivalstva na svetu, pa kljub temu zelo nizko stopnjo produktivne sile. Veliki imperialisti so nadzirali pomorske carine, zunanjo trgovino in transportne storitve. V svojih rokah so imeli lahko in težko industrijo. Posestniki in bogati kmetje so predstavljali 10% ruralnega prebivalstva, vendar so imeli v lasti več kot 70% vseh pridelovalnih površin. Leta 1911 je buržoazija pod vodstvom Sun Yat-sena (孫中山) porazila fevdalno monarhijo in ustanovila Republiko Kitajsko. (History of China: The People's Republic Of China 2005)

Po vojni leta 1945 je buržoazija, ki je pripadala Ljudski narodni stranki⁹ (Guomintang 国民堂), prevzela japonsko, nemško in italijansko premoženje. V njihovi lasti sta bili tako dve tretjini industrijskega kapitala in 80% kapitala nacionalne industrije, transporta in komunikacij. (History of China: The People's Republic Of China 2005)

V zadnjem letu državljanske vojne¹⁰ je vodstvo stranke Guomindang zaradi zanemarjanja socialnih in političnih vprašanj in neuspešne gospodarske politike izgubilo zaupanje ljudstva in stranki je grozil propad. Razočarano prebivalstvo je podprlo vse močnejšo Kitajsko komunistično partijo (KKP) Zhongguo gongchandang 中国共产党, ki je po zmagi leta 1949 ustanovila Ljudsko republiko Kitajsko. (History of China: The People's Republic Of China 2005)

⁹ Vodenje Ljudske narodne stranke (Guomintang 国民堂) je po Sun Yat-senovi smrti prevzel Chiang Kai-shek (Jiang Jieshi 蒋介石).

¹⁰ Kitajska državljanska vojna je trajala od leta 1927 do 1949, bila je rezultat ideoloških razlik med Ljudsko narodno stranko (Guomindang) in Kitajsko komunistično partijo (KKP).

V tem obdobju je 89,4% prebivalstva živel na podeželju in industrija je predstavljala le 12,6% BDP. Večina moderne industrije je bila torej zgoščena v priobalnih mestih in kljub velikemu številu prebivalstva je bil obseg proizvodnje zelo majhen. Ustanovitev Ljudske republike Kitajske je pomenila velik val sprememb tako v političnem kot ekonomskem okolju. Komunistični režim je na začetku prinesel svež veter in po letih stagnacije gospodarstva jim je uspelo dvigniti državo na noge. (Huaiwen 1989)

3.1 Ekonomski in politični razvoj od leta 1949 do leta 1976

V letih med 1949 in 1952 je Kitajska pod vodstvom ljudske vlade izpeljala ekonomsko obnovo. Imperialističnim silam¹¹ so odvzeli vse privilegije, obnovili so nadzor nad carinami, ki je bil dolga leta v rokah imperialistov, vzpostavili monopol nad deviznim poslovanjem, zunanjo trgovino ter nadzor nad podjetji imperialistov. Kapitalistom, ki so izhajali iz vrst ljudske narodne stranke, so zaplenili premoženje. Glavne banke, železnice, ladjarske družbe in večina industrije je padla pod državni nadzor in vzpostavljen je bil socialistični ekonomski sektor, ki je bil v lasti ljudstva. Izpeljana je bila obsežna agrarna reforma, ki je pokopala fevdalni sistem in vrnila zemljo kmetom. (Dixin in drugi 1982)

Nova ljudska vlada se je morala soočiti z obsežnimi finančnimi težavami. Zaradi potratnosti in špekulacij prejšnje oblasti so se morali najprej lotiti reševanja visoke inflacije ter stabiliziranja nove denarne valute (Renminbi 人民币¹²). Spomladi 1950 je vlada naredila odločilen korak k poenotenju upravljanja državnega gospodarstva in financ. S poenoteno vladno kontrolo prihodkov in odhodkov, z državno alokacijo zalog¹³ in omejitvijo denarnih izplačil¹⁴ so odpravili ekonomski in finančni kaos, stabilizirali cene in uravnovesili državni proračun. Da bi obdržali kupno moč prebivalstva, so banke uvedle depozitne račune, izražene v enakovrednih enotah dejanskih dobrin.¹⁵ (Dixin in drugi 1982)

¹¹ Japonska, Anglija, Nemčija, Italija

¹² 1 € = 9,3352 RMB (na dan 19.3.2009)

¹³ Država je v svoje roke prevzela distribucijo zalog žitaric, bombaža in industrijske opreme, tako je zagotovila tržno dobavo, stabilizacijo cen ter zmanjšanje spekulacij in oderuštva.

¹⁴ Ljudska banka Kitajske je bila pooblaščen za nadzor nad denarnimi izplačili. S tem so preprečili preveliko zalogo denarja na trgu in povečali kapital, ki je bil na voljo državi.

¹⁵ V Shanghaiju (上海) so na primer enakovredne enote temeljile na kombinaciji štirih dobrin: 0,5 kg riža, 0,33 m grobega bombažnega sukna, 0,05 kg arašidovega olja in 0,5 kg premoga.

3.1.1 Socialistična transformacija

Po začetnih spremembah so narodno gospodarstvo sestavljali naslednji sektorji (Huaiwen 1989: 46-47):

- Državno gospodarstvo – socialistični sektor, ki je v lasti vseh ljudi. Sestavljen je bil iz treh delov: podjetij v lasti ljudske vlade; podjetij, ki so jih odvzeli buržoaziji in imperialistom, ter podjetij ustanovljenih na novo. Ta sektor je bil vodilni dejavnik v narodnem gospodarstvu, saj je zagotavljal osnovo za socialistično transformacijo. V letu 1952 pa obsega 19,1% nacionalnega prihodka.
- Zadružno gospodarstvo – zadruga so lahko imele kolektivno lastništvo ali pa so bile polsocialistične s privatnim lastništvom. V letu 1952 so obsegale le 1,5% nacionalnega prihodka.
- Individualno gospodarstvo kmetov in obrtnikov je v letu 1952 zajemalo 71,8% nacionalnega prihodka.
- Privatno gospodarstvo – podjetja, ki jih je buržoazija ohranila v svoji lasti, so v letu 1952 obsegala 6,9% nacionalnega prihodka.
- Državno – privatno gospodarstvo – obsega podjetja s skupnim lastništvom ljudske vlade in privatnih lastnikov (leta 1952 0,7% nacionalnega prihodka).

Kapitalistično gospodarstvo je bilo v protislovju s socialističnim državnim gospodarstvom, agrarno gospodarstvo pa ni sledilo razvoju in potrebam narodno-gospodarskega razvoja. Sledilo je preoblikovanje agrarnega in obrtniškega sektorja iz individualne lastnine v kolektivno lastništvo z zadružnim sistemom ter preoblikovanje privatnih podjetij v državna podjetja in podjetja s skupnim lastništvom države in privatnega sektorja. (Dixin in drugi 1982)

Preoblikovanje kmetijstva, obrtnišstva in industrije je bila osnova za spremembe in razvoj gospodarstva glede na zahteve socializma, planskega razvoja gospodarstva in principa "od vsakega glede na njegove sposobnosti, vsakemu glede na njegovo delo". (Dixin in drugi 1982:8)

Na Kitajskem je socialistična transformacija kapitalistične industrije in trgovine potekala v sodelovanju s predstavniki buržoazije, ki so bili pripravljene sprejeti ideološko preoblikovanje

in socialistično transformacijo. Namen politike KKP je bil uporabiti pozitivno vlogo kapitalizma v gospodarstvu ter omejiti njegove negativne posledice. (Huaiwen 1989: 53)

3.1.2 Prvi petletni plan (1953 – 1957)

Prvi petletni plan je bil drzen in hkrati realističen. Zgledoval se je po sovjetskem modelu. Veliko pozornosti je usmerjal k hitremu razvoju, razmerju med različnimi gospodarskimi področji in gospodarskim rezultatom. Ustanovili so visoko centraliziran administrativni sistem, ki je imel popoln nadzor nad podjetji in drugimi institucijami. Podjetja so bila preoblikovana v državno lastnino. Kljub težavam s tendencami prekomerne centralizacije in uravnavanja med akumulacijo in potrošnjo v različnih gospodarskih okoljih je bilo v tem obdobju zaznati pospešen in stabilen razvoj. V obdobju prvega petletnega plana je bila letna stopnja rasti proizvodnje 10,9%. Največ pozornosti so usmerjali k razvoju težke industrije, ki je narasla za 130%. Kmetijska proizvodnja je narasla le za 25%, BDP pa je na letni ravni rasel s stopnjo 8,9%. Industrijska in kmetijska proizvodnja sta se hitro razvijali, narodni prihodki in odhodki so bili uravnovešeni, cene dobrin so bile stabilne in življenjski standard prebivalcev se je dvignil. (Dixin in drugi 1982: 8-9)

3.1.3 Drugi petletni plan in veliki skok naprej (1958 – 1962)

Na prvem zasedanju 8. kongresa KKP septembra 1956 je predsednik vlade Zhou Enlai (周恩来) podal predlog za drugi petletni plan. Glede na uspešnost prvega petletnega plana je bil drugi petletni plan zastavljen zelo ambiciozno. Plan je predvideval 75% rast industrijske in kmetijske proizvodnje (Hsü v Saje in drugi 2006: 20). Zhou Enlaijev predlog je bil leta 1958 zavrnjen, ko je Mao Zedong (毛泽东) objavil »veliki skok naprej dayuejin 大跃进«. Mao Zedong je kritiziral načrtovano rast gospodarstva, ki jo je predvideval drugi petletni plan. Prepričan je bil, da na vseh področjih proizvodnje in družbenih dejavnosti obstajajo velike neizkoriščene možnosti, ki jih planerji ne upoštevajo. (Saje in drugi 2006: 21)

V maju 1958 je na drugem zasedanju 8. kongresa KKP Mao Zedong podal stališče, da so največja nasprotja v kitajski družbi še vedno razredne razlike. To stališče je pomenilo velik preobrat, saj so na prvem zasedanju prišli do zaključka, da največje protislovje predstavljajo

razlike med naprednim socialističnim sistemom in nazadnjaškimi produktivnimi silami. (Dixin in drugi 1982)

Veliki skok naprej je predstavljal težnjo k nedosegljivim ciljem v industriji in kmetijstvu. Ideja velikega skoka naprej je zahtevala podvojitev proizvodnje. Industriji je centralna vlada dala arbitrarna navodila in postavila pretirano visoke cilje za proizvodnjo in gradnjo. Najbolj radikalna je bila odločitev, da se kmetijske zadruga preoblikujejo v ljudske komune (人民公社). Mao Zedong je zadruga videl kot ruralne gospodarske organizacije, ki so postale ovire pri razvoju produktivnih sil. Trdil je, da sistem komun pomeni višjo obliko javnega lastništva. (Huaiwen 1989: 88) Kolektivizirali so vso zemljo in pomembnejšo privatno lastnino (hiše, živali). V nekaterih primerih so komune po velikosti zajele cela okrožja. Kasneje pa so jih preoblikovali in vzpostavili tri ravni lastništva in upravljanja: komune, produkcijske brigade in delovne skupine. V začetnem obdobju sta višji dve ravni izvajale distribucijo premoženja in opravljali proračunsko funkcijo, medtem ko so delovne skupine dejansko opravljale delo. Gospodarsko naj bi bile ljudske komune samozadostne. Državi pa so morale po nizkih cenah oddati del kmetijskih pridelkov, z ostankom so razpolagali sami. (Huaiwen 1989)

Te politike so imele resne posledice in razmere so se zaostrovale. Objavljali so nove proizvodne rekorde, kmetom pa so jemali vedno večje deleže, tako da jim je za lastno preživetje ostalo zelo malo (Saje in drugi 2006: 22). Velik problem je predstavljala tudi pravičnost razdelitve dohodka v ljudskih komunah. Proračunski deficit se je med letoma 1958 in 1960 povečal, primanjkljaj dobrin v državnih trgovinah je povzročil, da so se cene na prostem trgu povišale od pet do desetkrat nad dovoljeno ravnjo. Letna stopnja rasti proizvodnje se ni povišala, kot so pričakovali, temveč je padla le na 0,6% (Dixin in drugi 1982: 10).

Pojavljati pa so se začeli tudi resni politični spori med Mao Zedongom na eni strani ter desničarskimi oportunisti (Liu Shaoqi 刘少奇, Deng Xiaoping 邓小平) na drugi strani. Razhajanja so se pokazala v različnih političnih pogledih in obravnavanju gospodarskega razvoja. Mao Zedongov koncept je bil, da je možno z velikimi političnimi kampanjami in mobilizacijami množic narediti velike premike. Zavračal je racionalno gradnjo gospodarske strukture, ki bi po načelih učinkovitosti in profitnosti povečevala stopnjo blagostanja. Liu Shaoqi in Deng Xiaoping pa sta zagovarjala nujnost modernizacije na vseh področjih (tudi v

kmetijstvu in lahki industriji), bolj umirjeno in pragmatično politiko ter hierarhično urejen birokratski aparat. (Saje in drugi 2006: 22-23)

Na zasedanju CK KKP poleti 1960 so naznanili, da so nove smernice za narodno gospodarstvo "prenova, konsolidacija, izpolnitev in izboljšanje standardov".¹⁶ Veliko pozornosti so posvetili ravnotežju med kmetijstvom, lahko in težko industrijo, med proizvodnjo in porabo ter ravnotežjem med akumulacijo in porabo. Ekonomska prenova se je začela v kmetijstvu. Pripadnikom ljudskih komun so ponovno dovoliti, da obdelujejo zasebne ohišnice. Obnovili so prosti trg. Vzpostavil so pravila upravljanja v industrijskih podjetjih ter poudarili pomen učinkovitosti. (Dixin in drugi 1982)

Narodno gospodarstvo se je proti koncu druge petletke ponovno obnovilo. Med leti 1963 in 1965 je bilo zaznati rast gospodarstva. Povprečna letna rast proizvodnje je bila 15,7%, povprečna letna rast prihodkov pa je znašala 14,5%. (Dixin in drugi 1982: 11)

3.1.4 Obdobje med Kulturno revolucijo (Wenhua dageming 文化大革命)

Posledice velikega skoka naprej so zmanjšale ugled Mao Zedonga kot uspešnega vodja in ekonomskega planerja. Deležen je bil ostre kritike. V začetku šestdesetih let sta Liu Shaoqi in Deng Xiaoping prevzela vodenje partije ter poskušala obnoviti ter korigirati sistem, kakršen je bil pred velikim skokom naprej. Mao Zedong se je počutil zapostavljenega. V novi birokratski oblasti je videl zametke ponovnega vzpostavljanja kapitalističnih odnosov. Z razmerami ni bil zadovoljen, zato je leta 1965 sprožil kulturno revolucijo. Masovno gibanje je bilo v teoriji nadaljevanje razrednih bojev. Mao in njegovi privrženci so trdili, da liberalna buržoazija in kapitalisti še vedno prevladujejo v družbi ter da so prisotni celo na najvišjih položajih v KKP. Kulturna revolucija se je sprevrgla v ostro kritiko izstopajočih politikov, intelektualcev, državnih uradnikov in književnikov. Sledile so aretacije in preganjanje ljudi na osnovi lažnih obtožb, da delujejo proti sistemu. Med njimi sta bila tudi Liu Shaoqi in Deng Xiaoping.¹⁷ (History of China: The People's Republic Of China 2005)

¹⁶ Prenova je pomenila ureditev neuravnoteženosti v narodnem gospodarstvu z zmanjševanjem kapitalske izgradnje ter povečanjem pozornosti kmetijstvu. Konsolidacija je pomenila utrditev dobičkov v narodnem gospodarstvu. Izpolnitev pomeni, da se z denarno pomočjo za gradnjo potrebne infrastrukture omogoči nekaterim podjetjem normalno delovanje. Zvišanje standardov pomeni zboljšanje kakovosti produktov, sposobnosti upravljanja in ekonomske učinkovitosti. (Dixin in drugi 1982: 10)

¹⁷ Liu Shaoqi je leta 1969 umrl v zaporu, Deng Xiaoping pa so poslali na kazensko prevzgojo na podeželje.

V državi je vladal kaos, Kulturna revolucija je začela uhajati nadzoru politikov. Leta 1967 so bile partijske in vladne organizacije močno oslabiljene. Javne varnostne agencije in sodišča so prenehala delovati. V šolah so vladale izredne razmere, upravne službe so razpustili, kulturne objekte so zaprli, proizvodnja v tovarnah je upadla, komunikacijski in transportni sistem sta bila ohromljena. V takšni situaciji se je Mao Zedong odločil, da je vojska edina sila, ki v takšnih razmerah lahko učinkovito posreduje. (History of China: The People's Republic Of China 2005)

Vojska je s svojo prisotnostjo vnesla več stabilnosti in reda v burna družbena dogajanja. Prevezla je nadzor, obveznost in odgovornost vodilnega kadra in se s tem močno vpletla v vse civilne zadeve. Obrambni minister Lin Biao (林彪), zelo tesen sodelavec Mao Zedonga, je spretno izkoristil priložnost. V svojih rokah je imel politično in tudi dejansko moč. Leta 1970 pride do hujšega spora med Mao Zedongom in Lin Biao¹⁸. (History of China: The People's Republic Of China 2005)

Po odkritju Lin Biaoove skupine je Kitajska stopila v obdobje relativne socialne stabilnosti in ekonomskega okrevanja. Pod vodstvom Zhou Enlajja so bili ponovno vpeljeni administrativni in ekonomski mehanizmi, ki so se v preteklosti izkazali za učinkovite. Poudaril je, da je v kmetijstvu potrebno ohraniti tristopenjski sistem lastništva. Industrijsko proizvodnjo je poskušal obnoviti z izboljšavami upravljanja ter bolj kakovostnimi proizvodi. Najtežjo nalogo pa je Zhou Enlai imel na področju kadrovanja. Rehabilitirati je moral vse kadre (sposobne, kvalificirane in visoko izobražene ljudi), ki se jim je zgodila krivica, in jim dodeliti delovna mesta. (Huaiwen 1989)

Zhou Enlajjevemu trudu, da bi izkoreninil skrajno levičarske tendence v vladi in partijski politiki, je močno nasprotovala Maova žena Jiang Qing (江青). Skupaj s pripadniki radikalne struje (kasneje so jih poimenovali banda štirih) so sprožili politično kampanjo, s katero so neposredno kritizirali Zhou Enlajja¹⁹. Vendar kampanja med ljudsko množico ni vzbudila velikega zanimanja. (Dixin in drugi 1982)

¹⁸ Lin Biao se je še pred Mao Zedongovo smrtjo okronal za njegovega naslednika, nad čimer Mao ni bil navdušen. Resen spor med njima je nastal, ko je Mao leta 1970 na 4. Vsedržavnem ljudskem kongresu predlagal amandma k ustavi, s katerim se ukine mesto državnega predsednika. (Dixin in drugi 1982)

¹⁹ Kampanja je nosila geslo pi Lin pi Kong 批林批孔- kritizirajte Lin Biao in kritizirajte Konfucija. V sebi pa je geslo nosilo skrito sporočilo, saj je bil ob Konfuciju (Kong Fuzi 孔夫子) kritike deležen tudi ustanovitelj

Po 4. Vsedržavnem ljudskem kongresu Zhou Enlai hudo zbolil. Za svojega namestnika s soglasjem Mao Zedonga, imenuje Deng Xiaopinga, ki mu na 4. Vsedržavnem ljudskem kongresu tudi uradno dodelijo naslov prvega namestnika predsednika vlade. V tem času začne vlada sprejemati prve reformne ukrepe za gospodarsko stabilizacijo. Več pozornosti so namenili izobraževanju, znanosti, kulturi, preoblikovanju administracije in urejanju odnosov med vojsko, vlado in civilisti. (Dixin in drugi 1982)

Januarja 1976 je umrl Zhou Enlai. Razmere se začnejo zaostroovati, ko banda štirih prepove vsesplošno žalovanje. Vendar so dosegli ravno nasprotno. Množice so prihajale na trg Tiananmen (天安门) polagat cvetje in vence. Ljudje so začeli množično izražati svoja stališča in kritike. Po posredovanju policije so se mirni shodi sprevrgli v demonstracije (tiananmenski incident). (Dixin in drugi 1982)

3.2 Ekonomski in politični razvoj od leta 1976 do leta 1989

Po Maovi smrti leta 1976 in porazu bande štirih se je zaključilo dolgo obdobje kulturne revolucije, ki je pustilo močan pečat v razvoju Kitajske. Začelo se je obdobje obnove gospodarstva, reform in modernizacije. Popraviti je bilo potrebno napake radikalne levice, ki so bile storjene v gospodarstvu, predvsem pogubne ideološke vplive Lin Biao in bande štirih. Odstraniti so morali vse ovire, ki so jih nastavili na poti gospodarskega razvoja. (Huaiwen 1989)

V letih po Maovi smrti se je razvila ideološka borba za prevlado reform. Na eni strani je bil Hua Guofeng (华国锋), ki je po Maovi smrti prevzel vodenje države. Trdil je, da je potrebno nadaljevati z ideologijo, ki jo je zastavil Mao. Postavil je tezo, da je vse tisto, kar je Mao rekel in odločil, pravilno in da je potrebno Maove odločitve izvesti. Z njim se ni strinjal Deng Xiaoping²⁰. Po njegovem mnenju je potrebno Maovo ideologijo natančneje preučiti in jo razlagati v širšem kontekstu. Poudaril je, da se njenih delov ne sme vzeti iz konteksta in jih uporabiti v lasno korist, tako kot so to naredili nekateri. Po Dengovi razlagi ni bil ključnega

dinastije Zhou 周 vojvoda Zhou gong 周公. Vojvoda je imel enak priimek kot Zhou Enlai, zato je kritika Konfucija predstavljala kritiko Zhou Enlaja. (Dixin in drugi 1982)

²⁰ Na 3. zasedanju 10. CK KKP leta 1977 dokončno rehabilitirajo Deng Xiaopinga, ki spet nastopi svoje stare funkcije: član Stalnega komiteja politbiroja, podpredsednik CK, prvi namestnik predsednika vlade Državnega sveta, podpredsednik Vojaške komisije in šef generalnih zadev v modernizaciji armade, skratka vse vrhovne državne, vojaške in partijske funkcije. (Huaiwen 1989)

pomena razredni boj, temveč ideja »iskanje resnice iz dejstev«, ki jo je Mao oblikoval v vojnih letih. (Huaiwen 1989)

Do odločilnega zasuka je prišlo na 3. zasedanju 11. CK KKP leta 1978, kjer so jasno zavzeli stališče, da če bi morali vse narediti tako, kot piše v knjigah, potem bi človeško mišljenje zakrnelo, napredek bi bil nemogoč, partija in država pa bi propadli. Soglasno so podprli Deng Xiaopingov postulat, ki govori, da je potrebno Maove misli razlagati z natančnostjo. Deng Xiaoping je poudaril, da je potrebno za nove probleme najti nove rešitve v okviru marksizma, leninizma in misli Mao Zedonga. Trdil je, da bodo štirje glavni principi zagotovili socialistično modernizacijo Kitajske. Ti štirje glavni principi so: socializem, diktatura proletariata, vodilna vloga komunistične partije ter marksizem, leninizem in misli Mao Zedonga. (Huaiwen 1989)

Na 3. zasedanju 11. CK KKP (1978) je Deng Xiaoping naznanil uradni začetek štirih modernizacij²¹ in s tem začetek reformnega obdobja. Štiri modernizacije obsegajo področja kmetijstva, industrije, znanosti in tehnologije ter narodne obrambe. Ideja socializma s kitajskimi značilnostmi je postala glavni princip kitajske modernizacije. Čeprav je Deng Xiaoping postavil teoretični okvir reform, pa vse reformne ideje niso bile njegove. Lokalni voditelji so pogosto nasprotovali direktivam državnih oblasti, s tem da so predstavili svoje reforme. Če so bile te reforme uspešne in obetajoče, so jih prevzeli na širšem področju. Veliko ekonomistov je trdilo, da je Dengov pristop k reformam od spodaj navzgor ključni element za uspeh. (Huaiwen 1989)

Leta 1980 so na 5. zasedanju CK KKP, da bi izsilili Hua Guofengov odstop z mesta predsednika vlade, zahtevali ločitev partijskih in vladnih funkcij ter predlagali, da vsi stari kadri odstopijo z visokih vladnih položajev. Mesto predsednika vlade zasede Zhao Ziyang (赵紫阳). Hua Guofeng pa leta 1981 formalno odstopi še s položaja predsednika CK KKP. Tudi Deng Xiaoping se je umaknil z visokih vladnih položajev in delo prepustil svojim pomočnikom, vendar pa je iz ozadja še vedno obvladoval in usmerjal vse glavne niti. (Saje in drugi 2006: 33)

²¹ Štiri modernizacije je že leta 1975 na 4. Vsestranskem ljudskem kongresu predstavil predsednik vlade Zhou Enlai, ki jih je zagovarjal tudi Hua Guofeng.

Reformni procesi so prinesli nova razhajanja med različnimi strujami reformistov. Predvsem so bila opazna neskladja med liberalno in konzervativno strujo. Deng je iz ozadja spremljal dogajanja in pazil, da nobena od struj ne dobi monopola nad izvajanjem reform. Leta 1989 so nasprotja dosegla vrhunec. Ker smrti glavnega zagovornika liberalne struje Hu Yaobanga (胡耀邦) uradno niso primerno obeležili, so študentje začeli demonstrirati in nositi cvetje na trg Tiananmen. Ker so protesti postajali vse bolj množični, so jih oblasti z vojsko zadržale. Prevladala je bolj konzervativna politika z novim predsednikom vlade Li Pengom (李鹏) na čelu. Ker so bili reformni procesi ogroženi, je iz ozadja ponovno posredoval Deng Xiaoping. Li Peng je pod pritiski prevzel zmeren položaj med obema strujama, na čelo države je prišel nevtralni Jiang Zemin (江泽民) in reformne politike so leta 1992 dobile nov zagon. (Saje in drugi 2006: 34- 35)

V tem obdobju je gospodarstvo doživljalo velike spremembe. Z zmanjševanjem administrativnega in centralističnega planskega upravljanja je gospodarstvo postajalo vse bolj decentralizirano in pluralistično. Usmeritve v tržno gospodarstvo, odpiranje navzven, razvoj notranje in zunanje trgovine, pritek tujega kapitala, novih tehnologij ter spreminjanje lastniške strukture in poslovne ureditve so spremembe, ki so veliko doprinesle k hitremu razvoju kitajskega gospodarstva.

Agrarna reforma

Zaradi številnega kmečkega prebivalstva (80%) je bila reforma kmetijstva nujno potrebna za uspešno modernizacijo. Najpomembnejši ukrepi (Dixin in drugi 1982):

- Država je povišala odkupne cene kmetijskim proizvodom ter znižala dajatve komunam in delovnim brigadam z nižjimi dobički.
- Ponovno so dovolili obdelovanje zasebnih ohišnic, obstranske dejavnosti in podeželske sejme.
- Sistem ljudskih komun, ki je združeval vladno administracijo in ekonomsko upravljanje, je začel propadati. Nadomestila so ga tržna naselja kot upravna središča z državnimi organi na ravni okrajev.
- Spodbujali so raznolikost kmetijske pridelave (ne samo pridelavo ene kulture). Oblikovali so sistem družinske odgovornosti, ki predstavlja sistem upravljanja kolektivnega gospodarstva z javnim lastništvom in odgovornostjo posameznih kmečkih gospodinjstev

do kmetijske proizvodnje. Posamezno gospodinjstvo ali manjša skupina je prejela parcelo v obdelavo. Z upravno službo so sklenili najemno pogodbo, v kateri je bilo določeno, kakšno količino pridelkov morajo oddati. Presežek nad oddano kvoto so lahko pogodbeniki obdržali. (Huaiwen 1989: 185 -186)

Reforma mestnega gospodarstva

Zaradi napačnih politik v preteklem času je bila industrija v začetnem obdobju reformnih procesov zelo okorna. Temeljila je predvsem na težki industriji s centralnim planiranjem države. Država je določala cene in nadzirala celoten proizvodni proces. Z reformnimi procesi so sprejeli vrsto pomembnih odločitev, ki so preoblikovale mestno gospodarstvo:

- Prenova industrije je temeljila na reševanju ravnotežja med lahko in težko industrijo. Za spodbujanje lahke industrije, ki je bila močno zapostavljena, so začeli uporabljati različne spodbujevalne mehanizme. Država je povečala posojila, oskrbovala jih je s surovinami, polizdelki, gorivom in energijo. Pripravila je blagovno tržišče za njihove proizvode. Razvoj lahke industrije je povečal zaloge na domačem trgu. (Dixin in drugi 1982)
- Poleg industrije z javnim lastništvom so dopustili razvoj industrije s privatnim lastništvom kot promocijo tržnega gospodarstva.
- Spremembe pri upravljanju - Majhna državna podjetja so upravljali kot tista z javnim lastništvom ali pa so jih dali v najem skupinam ali posameznikom. Vpeljali so sistem pogodbene odgovornosti, kjer je država z nadzornim telesom, skupino ali posameznikom sklenila pogodbo. S pogodbo je bilo določeno, kolikšen delež dobička mora pogodbenik nakazati državi, s preostankom pa so lahko razpolagali sami. Položaj direktorjev, ki so bili voljeni za največ tri mandate, se je okrepil. Dobili so večjo moč pri sprejemanju odločitev o delovanju podjetja. Odločali so tako lahko o proizvodnji in upravljanju, prodaji in oceni, izbiri in nakupu zalog, uporabi skladov, razpolaganjem s premoženjem, organizacijo in kadrovanjem. (Huaiwen 1989: 208)
- Leta 1983 so opustili obvezni prispevek iz dobička državnih podjetij v obliki kvot. Uvedli so davek na dobiček podjetij. Na tak način so podjetja dobila več finančne moči in možnost uporabe preostalega dobička za investicije in razvoj. (Huaiwen 1989: 208)
- Preoblikovanje cenovnega sistema naj bi omogočilo zmanjšati nesorazmerja med posameznimi panogami. Ker je država določala prodajne cene, so bili nekateri izdelki

podcenjeni in drugi precenjeni. Z reformo so cene sprostiti, na njihovo določanje je vplival trg. To pa je povzročilo hitro rast cen²² in inflacije ter ogrozilo življenjski standard ljudi. (Saje in drugi 2006:161)

- Politika odpiranja zunanjemu svetu – posebne gospodarske cone in odprta mesta so pospešila dotok tujega kapitala. Tujci so sprva lahko odpirali le mešana podjetja v sodelovanju s kitajskimi partnerji, kasneje pa tudi podjetja, v katerih so bili izključni lastniki. (Saje in drugi 2006:163)
- Leta 1988 so na 7. Vsestržavnem kongresu sprejeli dva amandmaja k ustavi LRK. 11. členu so dodali odstavek: „Država dovoli privatnemu sektorju, da obstaja in se razvija z omejitvami, ki jih predpisuje zakon. Privatni sektor je dopolnilo socialističnemu javnemu sektorju. Država varuje zakonske pravice in interese privatnega sektorja in izvaja usmerjanje, nadzor in kontrolo nad privatnim sektorjem.“ Spremeni se 10. člen, četrti odstavek : „Nobena organizacija ali posameznik si ne smeta prisvojiti, kupiti, prodati ali nezakonito prenesti lastništva nad nepremičninami. Pravica prenosa lastništva je opredeljena v zakonu²³.“ (Huaiwen 1989: 251)

Ob vstopu v 21. stoletje je imela Kitajska hitro razvijajoče gospodarstvo (povprečna gospodarska rast 9%) s stabilno rastjo proizvodnje, napredkom v tehnologiji, relativno razvitim domačim trgom in razvijajočo zunanjo trgovino. Konec leta 1987 so imeli 4,828 milijonov registriranih industrijskih in trgovskih podjetij, od tega 77,6% velikih in srednjih državnih podjetij z vpeljanim pogodbenim sistemom z menedžersko odgovornostjo. Samozaposlenih podjetnikov, ki so imeli v lasti delavnico ali trgovino, je bilo 13,727 milijonov, privatnih podjetij 200.000 – 300.000, 6.000 delniških družb in borz, 235.000 podjetij s kolektivnim lastništvom. (Huaiwen 1989)

Kljub napredku pa so Kitajsko gospodarstvo pestili problemi visoke inflacije, pomanjkanje mnogih surovin in materialov, slabe transportne kapacitete. Zaradi velikega obsega investicij in državnih subvencij je hitro naraščal primanjkljaj državnega proračuna. Povečevale so se socialne razlike. Z obsežnimi reformami in modernizacijami so stopili na pot preoblikovanja in razvoja gospodarstva ter liberalizacije trga.

²² Sprostitev cen je pomenila povišanje predvsem cen izdelkov za osebno rabo, ki jih je država zaradi življenjskega standarda ljudi držala na nizki stopnji.

²³ Zakon LRK o državnih podjetjih iz leta 1988.

4. PREOBLIKOVANJE DRŽAVNIH PODJETIJ IN PRIVATIZACIJA NA KITAJSKEM

Vlada Ljudske republike Kitajske privatizira velik del svojega gospodarstva. Privatizacija je postopen proces, za katerega je potreben okviren načrt in na Kitajskem je prizadevanje za privatizacijo vse večje.

Po neuspehu večine državnih podjetij, da bi po različnih poskusih reform v zadnjih dveh desetletjih dvajsetega stoletja dosegli izboljšave v delovanju, se je pritisk na državni proračun povečal, še posebej na subnacionalni ravni, kjer je delovanje državnih podjetij še posebej slabo. Poostrena konkurenčnost je v različnih sektorjih zmanjševala dobičke, ki so jih prejemale državna podjetja, kar pa je zmanjševalo njihovo donosnost in spodbujalo državne lastnike k prodaji. Veliko število manjših in srednje velikih državnih podjetij ter podeželskih podjetij je bilo preoblikovanih ali prodanih. Državnim uradnikom na vseh nivojih povečano število državnih podjetij predstavlja prej breme kot pa vredno premoženje. Zato bolj stremijo k prodaji kot pa k ohranitvi. Privatno lastništvo je vse pogosteje videno kot edina rešitev za vladne probleme. Kar pomeni, da zavaruje državni proračun in dvigne proračunske prihodke. (Wenming 1982)

Čeprav na Kitajskem ni bilo javnega masovnega programa odkupov državnih podjetij, je bilo mnogo podjetij prestrukturiranih in okrepljenih s privatnimi investicijami. Privatni nadzor je bil v različnih sektorjih glavni cilj reform. Reforme so dopuščale uveljavljanje privatnega podjetništva, ki je konkuriralo državnim podjetjem. Rezultat tega je bil razvoj mešane lastniške strukture v podjetjih. Konkurenca za tržni delež in dobiček je sprožila tekmovanje za kapital, proces, ki je vodil državna podjetja k zbiranju privatnega kapitala. (Fulin 2004)

Raznovrstna lastniška struktura je bila bolj kot rezultat različnih politik rezultat dinamičnega tržnega tekmovanja, ki je bil pospešen v osemdesetih letih. Reforme podjetij so se na Kitajskem začele z načrtom, ki naj bi zajemal ukinitve planskega delovanja državnih podjetij ter uvedbo ukrepov za spodbujanje bolj profitno naravnane delovanja menedžerjev, vendar brez spreminjanja lastniške strukture. S tem, ko so podjetja lahko obdržala profit, je bila konkurenca na trgu neizogibna. Zaradi tega je bila konkurenčnost gonilna sila reform. Menedžerje državnih podjetij je spodbudila, da so postali pogodbeni zunanji sodelavci (z namenom izboljšanja učinkovitosti delovanja). Konkurenčnost je spodbujala tudi

ustanavljanje delniških družb, s katerimi bi rešili probleme nejasnih lastniških pravic in administrativnih ovir. Za tista državna podjetja, ki se v tekmovalnem okolju niso znašla, je prenos lastništva privatnim investitorjem predstavljal edino rešitev. Privatizacija na Kitajskem je bila vodena bolj s konkurenčno tržnimi pogoji kot pa s proaktivno vladno politiko. (Fulin 2004)

V naslednjih poglavjih bom predstavila privatizacijo in preoblikovanje državnih podjetij na Kitajskem. Osredotočila se bom na potek, motive, metode, cilje ter druga pomembna vprašanja o privatizaciji in preoblikovanju državnih podjetij.

4.1 Motivi in dejavniki za privatizacijo

V tem poglavju bom opisala ter povzela različne dejavnike, ki vplivajo na hitrost privatizacije, socialno - politične faktorje, ki vplivajo na dinamiko državnih programov privatizacije ter motive, ki vladne uslužbenke spodbudijo k opustitvi nadzora nad državnimi podjetji.

Obstajata predvsem dva glavna razloga za pospešitev privatizacijskih procesov v devetdesetih letih. Prvi razlog je povezan z regionalno decentralizacijo v osemdesetih letih in fiskalno reformo v devetdesetih letih, ki sta vodili k zaostrovanju proračunskih omejitev lokalnih vlad, kar pomeni, da so le-te morale prevzeti večjo odgovornost pri upravljanju z lokalnim gospodarstvom. To jih je spodbudilo, da so se umikali iz podjetij, ki so imela izgubo, in obdržali tista, ki so bila dobičkonosna. Drugi najpogostejši razlog je, da stopnjevanje med-regionalnega tekmovanja v proizvodnem trgu in povečanje nedržavnega sektorja zmanjšuje monopolni dobiček državnih podjetij in lokalnim vladam otežuje varovanje svojih podjetij. (Liu in drugi 2006)

Te spremembe so spodbudile lokalne vlade, da so privatizirale svoja podjetja, s tem pa se je dvignila menedžerska storilnost in izboljšala tekmovalnost podjetij. Čeprav so lokalne vlade izgubile dohodek, pridobljen od izplačila dividend po prodaji, so pridobile iz povečanih proračunskih dohodkov. (Liu in drugi 2006)

Kombinacija proračunske decentralizacije in intenzivnejšega tržnega tekmovanja je nujno potrebna, a vendar ne zadostna za oblikovanje ustreznega institucionalnega okolja za

privatizacijo. Upoštevati je potrebno tudi privatne koristi državnih uslužbencev, ki jih imajo od javnih in privatiziranih podjetij ter njihovo karierno usmerjenost. (Liu in drugi 2006)

4.1.1 Motivi, ki vladne uslužbence spodbudijo k privatizaciji

Preden opišem motive, ki lokalne uradnike spodbudijo k privatizaciji, je potrebno razumevanje spodbud sistema upravljanja z državnim premoženjem na Kitajskem.

V državah Vzhodne Evrope je bil sistem upravljanja z državnim premoženjem visoko centraliziran. Večina državnih podjetij je bila v lasti centralnih vlad in ministrstev. V nasprotju pa je na Kitajskem precejšno število majhnih in srednje velikih podjetij v upravljanju in lasti lokalnih vlad na ravni provinc, občin ali okrajev. Pravico do dohodka državnega podjetja je imela tista stopnja oblasti, ki je imela nad njim nadzor. Takšna institucionalna ureditev je omogočala, da so bili lokalni uradniki bolj imuni na ideološke omejitve, ko je vlada potrdila ali sprejela določene reformne politike. Lokalni voditelji so bili pripravljeni aktivno promovirati nove reformne politike, vendar samo v korist lastnega interesa. (Liu in drugi 2006)

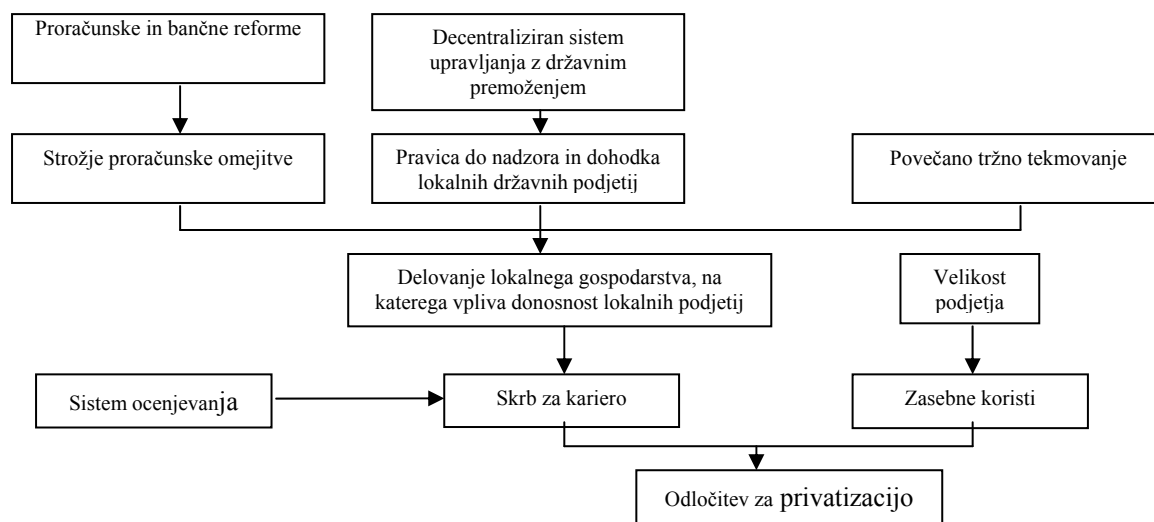
Neodvisnost od politične ideologije ni zadosten razlog za sprožitev privatizacije. Lokalni uradniki morajo vnaprej videti politične ali ekonomske koristi privatizacije. Proračunski federalizem in povečana kompetitivnost razložita le del interesov uradnikov. Obstajata še dva dejavnika, ki jih je potrebno predstaviti. Prvi so mehanizmi Komunistične partije, s katerimi nadzorujejo imenovanja lokalnih uradnikov. Upravičeno je, da so lokalni uradniki zaskrbljeni glede poklicnega uspeha in lastnih, privatnih koristi²⁴, ki izhajajo iz njihovega nadzora nad lokalnimi državnimi podjetji. O njihovi politični prihodnosti odloča višja raven vlade in partijski uradniki na osnovi znanih kriterijev ocenjevanja kadrov. V obdobju reformnih procesov je bila pomemben merilnik pri ocenjevanju lokalnih uradnikov gospodarska storilnost v njihovem okraju. (Liu in drugi 2006)

Drugi dejavnik je centralizacija nadzora odobravanja bančnih kreditov od sredine devetdesetih let. Pred centralizacijo bančnega sistema so lokalni uradniki z lahkoto vplivali na odločitve lokalnih bank o odobritvah posojil, ki so bila namenjena za financiranje

²⁴ Privatne koristi, ki izhajajo iz nadzora nad lokalnimi državnimi podjetji, vključujejo plačana potovanja v tujino, razne bankete ter ostalo nedenarno podporo. Takšne privatne koristi so v privatnih podjetjih redkost.

nedobičkonosnih državnih podjetij in investiranje v velikopotezne projekte. Konec devetdesetih so poskušali odločitve o posojilih ločiti od vmešavanja lokalnih uradnikov in poskušali predstaviti kriterije ocenjevanja na osnovi uspešnega delovanja. S tem ko sta donosnost in nadzor tveganja postala pomembna dejavnika pri odločanju bank o odobranju posojil, imajo lokalni voditelji težave pri omejevanju koristi, zmanjševanju tveganj investicijskih projektov in financiranju državnih podjetij. Bančna reforma je skupaj s fiskalnimi reformami, ki so institucionalizirale prerazporejanje dohodkov med centralnimi in lokalnimi vladami, znatno okrepila proračunske omejitve lokalnih vlad. Rezultat tega je, da je boljše ekonomsko delovanje še težje doseči brez donosnega industrijskega sektorja. S stopnjevanjem tržnega tekmovanja med podjetji izven lokalnega območja, lokalni uradniki prej ali slej postanejo zainteresirani za spodbujanje delovanja podjetja s privatizacijo. (Liu in drugi 2006)

Spodnja shema prikazuje dejavnike, ki so ključnega pomena pri spodbujanju privatizacije.

HEMA 4.1.1.1: Dejavniki pri spodbujanju privatizacije (Vir: Liu in drugi 2006)

Lastništvo nad državnim podjetjem ima za državne uradnike dvojno korist: dividende ali neto dobiček, ki izhaja iz njihovega investiranja v podjetje, ter privatna korist od nadzora. Državni uradniki pa imajo koristi tudi ne glede na to, ali je podjetje državno ali ne, saj v vsakem primeru dobijo prihodke iz davkov od prodaje in davkov na dobiček podjetij. Če je podjetje uspešno, bodo koristi državnih uradnikov večje. Zato je verjetno, da bodo državni uradniki podprli prodajo podjetja, če bo podjetje bolj uspešno delovalo pod privatnim lastništvom. Vendar pa so zaradi vse večje tekmovalnosti na tržišču stopnje dobička skrčene. Zaradi tega

se lahko pričakuje, da bodo dohodki od davka na dobiček podjetij in dobiček od dividend vedno manj pomembni za dohodke lokalnih proračunov. Namesto tega bodo dohodki od davka na promet, ki je odmerjen glede na prodane proizvode, postali pomembnejša komponenta prihodkov od davkov. Prihodke od davka od prodaje, vključno z DDV, dobi lokalna vlada regije, kjer se je prodaja zgodila. (Liu in drugi 2006)

4.1.2 Ostali dejavniki, ki vplivajo na privatizacijske procese

Participacija menedžerjev pri privatizacijskih procesih je eden izmed dejavnikov. Kot potencialni kupci imajo menedžerji podjetja velik vpliv na minimiziranje odkupne cene podjetja. Določanje cene državnega podjetja ali njegovega premoženja je zapleten in težek postopek. Največkrat se za ovrednotenje podjetja uporabi metoda neto vrednosti premoženja, ki je razlika med knjižno vrednostjo premoženja podjetja in obstoječimi dolgovi. Ta metoda običajno podceni vrednost podjetja v prid menedžerjev. Menedžerji bodo sodelovali pri privatizaciji le, če bo resnična ekonomska vrednost podjetja večja kot prodajna cena. Iz takšnega neskladja med realnim in uradnimi ocenami pridobijo dobiček, kar pa jih spodbudi k nakupu podjetja. Zviševanje prodajne cene podjetja in bolj tekmovalni ponudbeni proces za odkup podjetja tako lahko povzročita bolj zapleteno in dolgotrajno prodajo, saj sprožita nasprotovanje menedžerjev (notranjih kupcev), katerih odobritev za prodajo je nujno potrebna. (Green, Liu 2005: 72)

Socialna stabilnost je drugi pomemben dejavnik, ki vpliva na privatizacijske procese. Nanaša se na rešitve, ki zagotovijo splošne življenjske potrebe zaposlenim. Zaposleni pričakujejo, da ob prodaji podjetja dobijo odškodnine, do katerih so upravičeni kot stalno zaposleni. Obveznosti pokojnin in zdravstvenega varstva, ki so prenesene na lokalne vlade, morajo biti poravnane. Vse te obveznosti se financirajo iz dobička od prodaje podjetja. Delavci pa, v primeru nestrinjanja s planom prestrukturiranja, lahko podajo veto na plan in imajo možnost demonstracij. (Liu in drugi 2006)

Tretji dejavnik je finančna stabilnost, ki se nanaša na dolgove podjetij. Da bi preprečili kopičenje dolgov, je bila lokalnim bančnim uslužbencem dodeljena možnost, da zavrnejo plan prestrukturiranja podjetja, če so mnenja, da privatizirano podjetje ne bo moglo odplačevati dolgov. Denarni tokovi, ki so razpoložljivi takoj po prodaji podjetja, morajo biti dovolj veliki, da pokrijejo zahtevana plačila. (Liu in drugi 2006)

Vsak delničar ali skupina delničarjev, ki so vključeni v proces privatizacije, bo delovala v skladu z varovanjem lastnih interesov, kar pomeni, da proces prestrukturiranja običajno vključuje številna pogajanja in kompromise. Plan privatizacije je sprejet le, če so vse omejitve presežene in vsi vpleteni v postopek zadovoljni. (Liu in drugi 2006)

Glede na vse te zahteve in pritiske, ni nič čudnega, da je privatizacija na Kitajskem potekala zelo počasi. Zaradi tega se je pogosto zgodilo, da se je prodal le majhen delež delnic in da se je državni nadzor obdržal. Velikokrat se zgodi, da se število akterjev skrči od štirih (lokalni državni uslužbenci, menedžerji podjetja, zaposleni in banke) samo na dva – lokalne državne uslužbenke in menedžerje podjetja. Potem je optimalna rešitev delna privatizacija večjih državnih podjetij.

4.2 Reforme državnih podjetij

V nasprotju z masovno privatizacijo, ki je značilna za države vzhodne Evrope, je Kitajska v preteklih petindvajsetih letih prešla dve obdobji reform podjetij. Prvo obdobje se je začelo s poskusi v provinci Sichuan (四川) v letu 1980. Obsegalo je prestrukturiranje sistema spodbud za državna podjetja, dopuščanje večje avtonomnosti menedžerjem podjetij in razvoj proizvodnih trgov izven centralno planiranega sistema. Do sredine devetdesetih je vlada poskušala izboljšati delovanje državnih podjetij z uvedbo tržno usmerjenih spodbud, vendar je hkrati ohranjela lastništvo in nadzor nad večino državnih podjetij. Leta 1994 je Kitajska stopila v novo obdobje reform podjetij, predvsem zaradi potrebe po nadaljnjem preoblikovanju v tržno gospodarstvo in zaradi slabšega finančnega položaja državnih podjetij.

Potek reform državnih podjetij na Kitajskem lahko še natančneje razdelimo v tri faze:

- 1. faza – razvoj menedžerske odgovornosti,
- 2. faza – inkorporacija z državnim lastništvom,
- 3. faza – prodaja pravic nadzora oziroma privatizacija.

Stopnjevanje reform v smislu umika države od sprejemanja operativnih odločitev, nadzora in od lastništva je bila posledica neuspeha vsake faze, ki naj bi zagotovile boljše delovanje podjetja, ter sprememb institucionalnega okolja, v katerem delujejo podjetja. Napredovanje iz ene faze v drugo se je v hitrosti in načinu razlikovalo med različnimi področji, tipi industrij in

sektorji. Trend se je okrepil predvsem zaradi dejstva, da je bilo večino državnih podjetij vodenih na ravni lokalnih vlad. (Tenev in drugi: 2002)

4.2.1 Prva faza - menedžerska odgovornost

Formalna pobuda za reforme državnih podjetij je bila predstavljena na 3. zasedanju 11. CK KKP v decembru leta 1978. Reforme so bile sprva postopne in eksperimentalne. Proizvode podjetij, ki so predstavljali presežek plana, so lahko prodajali po tržnih cenah. S tem so rešili problem primanjkljaja v gospodarstvu. Podjetja so lahko obdržala in investirala dobiček, namesto da so ga izročila vladi. Reforme so leta 1984 z odločitvijo CK KKP razširili. Odločitve o kadrovanju, prodaji in nakupu produktov so prenesli na menedžerje. Določili so stopnjo davka na dohodek podjetij. Sistem pogodbene odgovornosti, ki dovoljuje, da podjetja sama določajo svoje cilje in obdržijo svoj dobiček, so predstavili leta 1987²⁵. (Green, Liu 2005: 16)

Reforme pa niso bile primerne za reševanje novih problemov, ki izvirajo iz pomanjkanja spodbud in hitro spreminjajočega okolja, v katerem delujejo državna podjetja. Vmešavanje administracije se je nadaljevalo, prav tako pa so bile ohranjene plansko postavljene cene. To je povzročilo dvojni cenovni sistem in spodbude za izravnavo med planskimi in tržnimi cenami. Pogodbene ureditve so povzročile kratkotrajno maksimizacijo dobička in ne trajnih investicij v podjetja. Proračunske omejitve so ostale blage, omejevale so le učinkovit zaslužek na ravni podjetja. Edina pozitivna posledica teh reform je bilo oblikovanje nove skupine menedžerjev z velikim interesom za privatizacijo. (Green, Liu 2005: 16-17)

4.2.2 Druga faza - inkorporacija z državnim lastništvom

V devetdesetih letih so se oblikovalci politik odločili za inkorporacijo oziroma za ustanavljanje delniških družb kot alternativo prejšnjim reformam notranjega preoblikovanja državnih podjetij. Leta 1992 so v dokumentu Preoblikovanje upravljaljskih mehanizmov v državnih podjetjih izrazili potrebo po menedžerski avtonomnosti in hitrejši ločitvi države od podjetij. Na 3. zasedanju 14. CK (november 1993) so zahteve, izražene v dokumentu, podprli. (Green, Liu 2005: 17)

²⁵ Do konca leta 1989 je večina državnih podjetij sprejela sistem pogodbene odgovornosti.

Državna podjetja so bila sprva oblikovana kot izključno javna lastnina. Njihovo vodenje je bilo v rokah glavnih nadzornih uradov, ki so imeli pravico do dobička podjetja. Zaradi številnih uradov, ki so si delili pravice do nadzora in dobička, je bila dejanska odgovornost za podjetja razpršena in s tem lastniške pravice zelo nejasne. Inkorporacija je državna podjetja preoblikovala v podjetja z definiranimi lastniškimi pravicami, jasno delitvijo med lastniki in menedžerji, spodbudami za dobiček ter odgovornostjo za izgube. Preko večinskega delničarstva pa se je obdržal javni nadzor. (Lin, Zhu 2001: 310)

Cilj druge faze je bil ustanavljanje štirih podjetniških oblik, ki so bile odvisne od velikosti podjetja in oblike nadzora po ustanovitvi. Te štiri oblike so bile: delniške družba, družba z omejeno odgovornostjo, združna podjetja z delničarstvom zaposlenih in privatne družbe. Prvi dve obliki sta opredeljeni v Zakonu o gospodarskih družbah²⁶, ki je bil sprejet leta 1994, drugi dve pa s številnimi predpisi. Večja državna podjetja so se preoblikovala v delniške družbe ali pa v družbe z omejeno odgovornostjo. (Lin, Zhu 2001: 311)

Na 3. zasedanju 14. CK KKP v začetku leta 1993 so potrdili potrebo po predstavitvi Modernega podjetniškega sistema (v nadaljevanju MPS). MPS so v letu 1993 poskusno uvedli v stotih velikih državnih podjetjih in ga postopoma razširjali. V letu 1997 je premier Zhu Rongji (朱镕基) spodbudil pospešitev preoblikovanja. Potrebo po MPS je bila ponovno odobrena in izpopolnjena na 15. Kongresu partije leta 1997. V obdobju od leta 1997 do 2001 je bilo veliko število državnih podjetij inkorporiranih oziroma registriranih kot delniške družbe. (Green, Liu 2005:118)

R. Garnaut je povzel podatke iz neobjavljenega poročila Državne komisije za gospodarstvo in trgovino, v katerem je zapisano, da je do leta 1997 od 40.238 vzorčnih industrijskih državnih podjetij 17,1% podjetij že bilo prestrukturiranih v delniške družbe. Vendar pa jih 52,1% s postopki sploh še ni pričelo. V letih po 1997 oziroma po spodbudah podanih na 15. Kongresu partije pa se je večina podjetij prestrukturirala. R. Garnaut še zapiše, da je narodna raziskava industrijskih državnih podjetij v letu 2002 ocenila, da se jih je do konca leta 2001 prestrukturiralo že 86%. (Garnaut in drugi 2003:5)

²⁶ Zakon o gospodarskih družbah (1993) - 中华人民共和国公司法 (Vir: <http://www.jscj.com/jscjlaws/economiclaw/jjf14.htm>)

Z inkorporacijo, ki je bila v središču reform državnih podjetij v devetdesetih letih, je obstajalo veliko možnosti za preoblikovanje državnih podjetij. Te možnosti so: vložek premoženja, preoblikovanje dolga, zamenjava terjatev v lastniški delež, stečaj, notranji odkup, odprta prodaja zunanjim investitorjem, prenos zunanjim ali notranjim menedžerjem na osnovi najema, ustanovitev mešanih družb ter različne kombinacije med temi možnostmi. (Green, Liu 2005)

4.2.3 Tretja faza - prodaja nadzornih pravic oziroma privatizacija

Privatizacija je tretja faza reform državnih podjetij. Začela se je v začetku devetdesetih na določenih lokalnih območjih (provinca Shandong (山东) in provinca Guangdong(广东)). V letih 1994 in 1995 so predstavili politiko centralne vlade "obdržati velike in izpustiti male" (抓大放小), s katero so obdržali nadzor nad večjimi državnimi podjetji, ki so delovala v strateških sektorjih in se umaknili iz manjših državnih podjetij, ki so delovala v visoko konkurenčnih trgih. Privatizacijski procesi so se pospešili tudi v drugih provincah. Vendar pa je veliko lokalnih vlad odlašalo s privatizacijo srednjih in majhnih podjetij do poznih devetdesetih let, predvsem zaradi previdnosti lokalnih voditeljev ali slabega finančnega stanja podjetij. (Green, Liu 2005: 18)

Proces privatizacije je zapleten postopek. Prične se z odločitvijo lokalne vlade, v dogovoru z menedžerji, katera državna podjetja se bodo uvrstila na seznam podjetij, ki jih bodo prodali ali preoblikovali. Plan prestrukturiranja skupaj pripravijo menedžerji podjetja, za katere je velika verjetnosti, da bodo podjetje odkupili, relevantni uradi ter Lokalna komisija za gospodarstvo in trgovino v sodelovanju z delavskim predstavniškim svetom. Ko je plan prestrukturiranja sprejemljiv za vse sodelujoče, se oblikuje skupina za ovrednotenje premoženja. Oceno standardnega premoženja opravi Urad za upravljanje z državnim premoženjem, ovrednotenje zemljiškega premoženja potrdi Urad za upravljanje z zemljiškimi pravicami, oceno plač in pokojninskih obveznosti pa preveri Urad za delo. Ocene običajno temeljijo na vrednosti premoženja in ne na zmožnosti ustvarjanja prihodnjih prihodkov. Prav tako se ne ozirajo na neopredmetena sredstva, kot so blagovne znamke in distribucijska omrežja. Določena je neto cena premoženja, ki prestavlja najnižjo dopustno vrednost podjetja. Podjetja ne smejo biti prodana pod to ceno, s tem so preprečili razvrednotenje premoženja. (Green, Liu 2005)

Ko se s planom in ocenjeno vrednostjo strinjajo vsi uradi in tudi banke, pri katerih imajo podjetja neplačane dolgove, je plan predstavljen lokalni delovni skupini za reforme državnih podjetij. Ko delovna skupina plan sprejme, ga predstavijo še svetu predstavnikov zaposlenih, ki preučijo možnosti za zaposlene in upokojene. Pogajanja o nadomestilih za delavce in upokojence lahko trajajo kar nekaj časa, zlasti če so v prodajo podjetja vključeni zunanji investitorji. Svet predstavnikov zaposlenih lahko na plan poda veto in s tem se postopki še dodatno zavlečejo. Večina privatiziranih malih in srednje velikih podjetij prevzame eno od dveh podjetniških oblik – združna podjetja z delničarstvom zaposlenih ali privatna podjetja. (Green, Liu 2005)

R. Garnaut, S. Ligang in Y. Yang so v svojih rezultatih raziskav v 11 mestih na vzorcu 683 državnih podjetij prikazali najpogostejše oblike privatizacije (Garnaut in drugi 2003:4):

- Notranje prestrukturiranje,
- notranji odkup,
- odprta prodaja,
- stečaj,
- javno kotiranje na borzi.

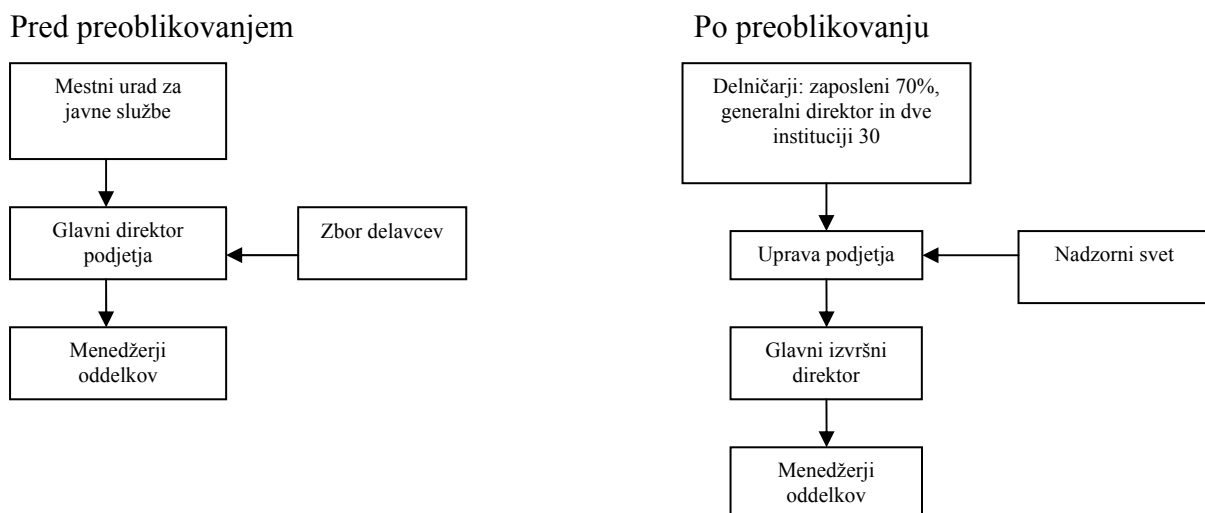
Stečaj je najbolj priljubljen pristop k privatizaciji, saj podjetjem omogoča razbremenitev starih dolgov. Podjetja v stečaju so običajno prodana kot celota, kot zmes fizičnega premoženja in delovne sile. S prenosom lastništva na državne entitete ali privatne lastnike, tako nastalo "novo" podjetje ni obremenjeno s starimi dolgovi. (Green, Liu 2005: 22)

Ena izmed oblik privatizacije je povezovanje državnih podjetij in tujih investorjev, ki ustanavljajo mešane družbe. Državna podjetja običajno vložijo nepremičninski in politični kapital, mehanizme in delovno silo, tuja podjetja pa priskrbijo tehnologijo, menedžerske večine, dostop do izvoznih trgov in kapital. Vzroka za takšno prikrito privatizacijo državne lastnine v roke tujih lastnikov sta bila insolventnost državnih podjetij in omejitve ustanavljanja podjetij popolnoma v tuji lasti. (Green, Liu 2005: 23)

4.2.4 Primeri preoblikovanja in privatizacije majhnih in srednje velikih podjetij

Guy S. Liu, Sun Pei in Wing T. Woo so v letu 2001 opravili terensko raziskavo v provinci Sichuan. Pripravili so študije primerov, na katerih so predstavili potek preoblikovanja in privatizacije majhnih in srednje velikih državnih podjetij. Privatizacijo je za vsa štiri podjetja predlagala lokalna vlada, ki je tudi vodila postopke preoblikovanja in prodaje.

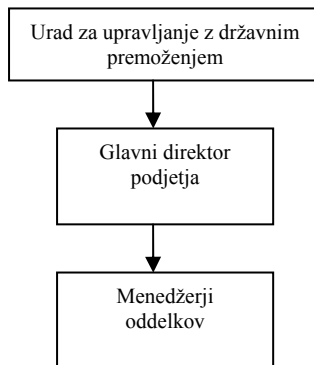
- The Chengdu Bus Company – prvotno je bilo podjetje v lasti vlade mestne občine Chengdu (成都) ter je delovalo pod nadzorom Mestnega urada za javne službe. Preoblikovanje lastniške strukture se je začelo marca 2000 in se končalo marca 2001. Izdanih je bilo 12 milijonov delnic po 1 RMB za delnico. Zaposleni so pokupili 70% vseh delnic. Glavni direktor z dvema institucionalnima delničarjema je prevzel 100.000 delnic. Podjetje je prevzelo korporacijsko strukturo. Generalni direktor je imenovan s strani zbora delničarjev vsake tri leta. Imenovana je sedemčlanska uprava podjetja, ki jo nadzoruje tri-članski nadzorni svet (predstavnik sindikata in dva predstavnika zaposlenih). (glej Liu in drugi v Green, Liu 2005: 63-65)

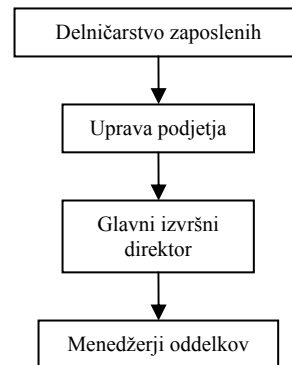
SHEMA 4.2.4.1: Preoblikovanje podjetja The Chengdu Bus Company (Vir: Liu in drugi v Green, Liu 2005: 65)

- Lucky Dove – je tekstilno podjetje iz mesta Leshan (乐山), v provinci Sichuan. S preoblikovanjem so začeli v januarju 1998 s prodajo delnic menedžerjem in zaposlenim. Podjetje je bilo prodano 700 novim delničarjem, med katerimi je imel generalni direktor 51% delnic. (glej Liu in drugi v Green, Liu 2005: 66)

Pred preoblikovanjem

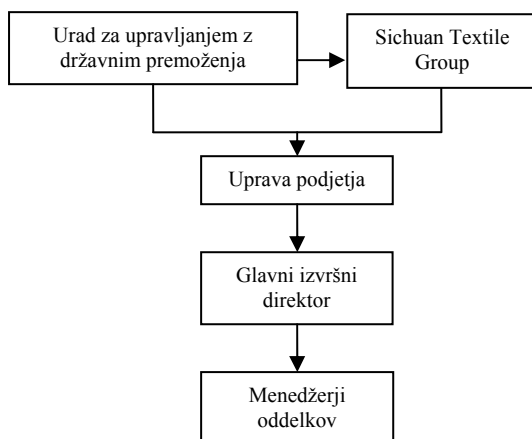
Po preoblikovanju

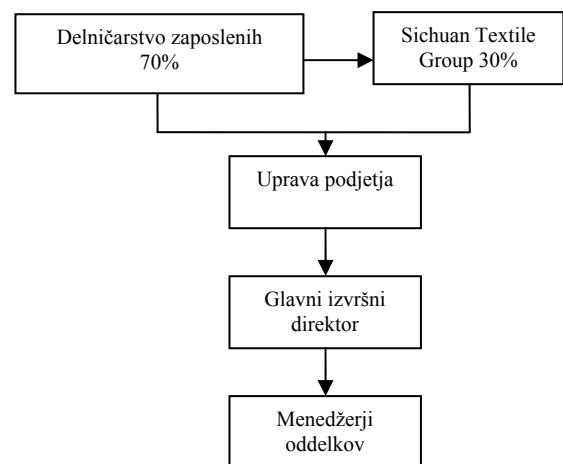
SHEMA 4.2.4.2: Preoblikovanje podjetja Lucky Dove (Vir: Liu in drugi v Green, Liu 2005: 66)

- Mianyang No.I Textile Company – lokalna vlada je bila preko lastništva matičnega podjetja (Sichuan Textile Group) lastnica podjetja Mianyang No.I Textile Company. Plan preoblikovanja je bil, da bi z dobičkom od prodaje²⁷ podjetja odplačali zaposlene. Plan je zbor zaposlenih zavrnil, ker dobiček od prodaje ne bi zadostil njihovim zahtevam. (glej Liu in drugi v Green, Liu 2005: 66-67)

Pred preoblikovanjem

Predlagano preoblikovanje

SHEMA 4.2.4.3: Preoblikovanje podjetja Mianyang No.I Textile Company (Vir: Liu in drugi v Green, Liu 2005: 67)

Vsako podjetje je moralo zagotoviti socialno stabilnost s plačilom pavšalne vrednosti lokalni vladi, da je le-ta prevzela odgovornost za pokojnine in zdravstveno varstvo upokojenih delavcev. Poleg tega je podjetje plačalo kompenzacije zaposlenim delavcem za spremembe

²⁷ Upošteva se neto dobiček z že odštetiimi bančnimi in drugimi dolgovi.

njihovega statusa iz stalno zaposlenih v pogodbene privatne zaposlene. Če ta plačila niso bila izvršena, je imel zbor predstavnikov zaposlenih možnost veta na odločitev o planu prestrukturiranja. Vsi ti privatizacijski stroški niso plačani iz vladnega proračuna, temveč iz dobička od prodaje podjetja. Podjetje mora pokazati, da bo odplačevalo dolg po privatizaciji, drugače lahko banka posojilodajalka poda veto, na kateri koli plan prestrukturiranja. V večini primerov prodaje podjetja zaposlenim struktura menedžmenta ostane nespremenjena. (glej Liu in drugi v Green, Liu 2005: 68- 69)

4.3 Postopna privatizacija

Razvoj in rast so podjetja velikokrat financirala z izdajo delnic. Z menjavo lastništva za kapital pa lastniške strukture postanejo zelo razpršene. S spremembo lastniške strukture se prenesejo na nove delničarje tudi pravice nadzora nad podjetjem. Takšna privatizacija z izdajanjem delnic je bila uporabljena tako v razvitih kot nerazvitih državah. Številne raziskave dokazujejo, da privatizacija z izdajanjem delnic dejansko vodi do prenosa pravic nadzora. (Sun, Tong 2003)

V nasprotju s shemami masovne privatizacije, ki so bile značilne za Vzhodno Evropske države, je Kitajska izbrala dejanski program privatizacije z izdajanjem delnic, vendar s kitajskimi značilnostmi. S ciljem finančne okrepitve državnih podjetij se je na Kitajskem od leta 1992 hitro razvijal trg vrednostnih papirjev. Pričakovati je, da bo menjavanje lastninskih pravic za denarna sredstva povzročilo prenos nadzora in s tem pospešilo privatizacijo. (Sun, Tong 2003)

Vlada na Kitajskem pa je predstavila poseben mehanizem, s katerim so preprečili izgubo državnega nadzora nad podjetji, ki so se odločila za javno prodajo delnic. Z uvedbo državnih delnic, ki so v lasti različnih državnih organov, in delnic pravnih oseb, ki so v lasti različnih državnih institucij ali privatnih podjetji, so predstavili različne lastniške razrede. To pa je povzročilo, da so podjetja, ki so kotirala na borzi, prevzela mešano lastniško strukturo. Vendar pa nikakor ne smemo enačiti delnic pravnih oseb s privatnimi delnicami, saj entiteta, ki ima v lasti delnice pravnih oseb ni vedno ultimativni lastnik. (Sun, Tong 2003)

Za veliko število modernih podjetij je značilno, da lastnik z enim podjetjem nadzira drugo. To imenujemo piramidni nadzorni mehanizem. Če piramidni sistem prikažemo na kitajskem trgu

vrednostnih papirjev, lahko brez presenečenja ugotovimo, da trg vrednostnih papirjev ne pospeši spremembe lastništva, vsaj ne v začetni fazi javne ponudbe vrednostnih papirjev. Piramidni sistem le reorganizira mehanizme državnega nadzora. Prav tako pa preko njega državni organi nadzirajo lastnike delnic privatnih oseb. (Green, Liu 2005)

Ustanavljanje delniških družb in kotiranje na trgu vrednostnih papirjev sta bila mehanizma, s katerima bi se izboljšalo delovanje podjetij, hkrati pa bi država lahko ohranila nadzor. Ta strategija se je pokazala za neučinkovito. Delovanje večine podjetij, ki so kotirala na trgu vrednostnih papirjev, se je poslabšalo, predvsem zaradi neustreznega upravljanja in neustreznih spodbud s strani državnega lastništva. Dodatna sredstva in oprostitev dolgov, ki so bila pogosta od leta 1997, niso pomagala rešiti problemov podjetij. Te napake so skupaj s povečanim regulacijskim nadzorom Komisije za upravljanje z vrednostnimi papirji Kitajske spremenile spodbude lastnikov delnic privatnih oseb. Ti delničarji ne morejo več manipulirati s cenami delnic in prevzemati podjetja z namenom, da se razproda njihovo premoženje. Zato se največkrat odločijo za prodajo delnic pravnih oseb, največkrat privatnim investitorjem, ki iščejo možnosti za uvrstitev svojih podjetij na trg vrednostnih papirjev. Rezultat takšnih prenosov delnic je sprememba nadzornih pravic. (Green, Liu 2005)

Takšna postopna privatizacija pomeni, da podjetje najprej proda manjšinski delež, ustanovi družbo ter da začne kotirati na trgu vrednostnih papirjev, šele nato sledi prenos pravic nadzora. Rezultati postopne privatizacije naj bi bili vidni na izboljšanju učinkovitosti podjetij. Podjetja s privatnim nadzorom pa izboljšajo svoje delovanje, ko so predstavljeni profitni motivi, proračunske omejitve strožje in ko se vmešavanje administracije v delovanje podjetij zmanjša. Takšne prodaje omogočijo večjemu številu privatnih podjetij, da vstopijo na trg vrednostnih papirjev 'skozi zadnja vrata' – preko podjetij, ki že kotirajo na borzi. Z liberalizacijo investicijskih pravil in s pridružitvijo v WTO so omogočili tudi direktne tuje investicije. (Green, Liu 2005)

4.3.1 Vrste, lastništvo in prenosi delnic

Na tretjem zasedanju 14. CK novembra 1993 je Komunistična partija odobrila ustanovitev modernega podjetniškega sistema. Postavili so pravila za preoblikovanje državnih podjetij v delničarske družbe, vpeljali so kvote za izdajanje letnih javnih delnic pod nadzorom Državne

komisije za plan. Oblikovali so tudi določene kategorije delnic ter limit na količino delniškega kapitala preoblikovanih državnih podjetij, ki se ga lahko proda javno. (Sun, Tong 2003)

V primerjavi z novo nastajajočimi trgi v drugih tranzicijskih gospodarstvih je lastniška struktura kitajskih državnih podjetij posebna vsaj v dveh vidikih. Prvič, država obdrži absolutni nadzor nad večino kitajskih državnih podjetij, čeprav delež državnih delnic predstavlja manj kot 50% delniškega kapitala v teh podjetjih. Drugič, obstajajo pomembne omejitve glede trgovanja z delnicami, saj se v povprečju skoraj z dvema tretjinama delnic podjetij, ki kotirajo na borzi, ne sme prosto trgovati. (Green, Liu 2005)

Maja 1992 so vpeljali prve narodne standarde za kitajski trg vrednostnih papirjev. Delnice lahko glede na njihovo tržnost na sekundarnem trgu razdelimo v dve osnovni skupini. Prva skupina so delnice, s katerimi se ne trguje (Green 2004):

- Državne delnice (国家股) – so delnice v lasti različnih vladnih agencij, uradov (na primer urad za upravljanje z državnim premoženjem) in institucij, pooblaščenih s strani vlade na centralni in lokalni vladni ravni. Po letu 2003 je na novo ustanovljena Državna komisija za nadzor in upravljanje s premoženjem (v nadaljevanju Državna komisija) prevzela lastništvo nad državnimi delnicami podjetij na ravni centralne vlade. Na lokalni ravni so z državnimi delnicami upravljali lokalni uradi Državne komisije pod nadzorom centralnega urada.
- Delnice pravnih oseb (法人股)²⁸ - v zameno za dokapitalizacijo sredstev podjetij se izdajo pravnim osebam (državnim ali nedežavnim). Torej so delnice v lasti domačih ali tujih institucij ali podjetij, ki imajo status pravne osebe.
- Delnice zaposlenih²⁹ – so delnice v lasti zaposlenih in menedžerjev.

Druga skupina so individualne delnice (个人股), te delnice se prodajo javnosti in so edine, s katerimi se lahko prosto trguje na borzi (Green 2004):

- A - delnice – so navadne delnice razreda A (z omejeno volilno pravico ali brez nje). Z njimi se trguje na domačem trgu vrednostih papirjev in so v lasti maloprodajnih in institucionalnih investitorjev,

²⁸ Če se delnice pravnih oseb izdajo državnim entitetam, bodo te delnice razporejene med državne delnice. Tako kot pri vseh državnih sredstvih se mora pred prodajo takšnih delnic pridobiti dovoljenje. Če se prodajo nedežavnim subjektom, so takšne delnice prerazporejene med delnice pravnih oseb.

²⁹ V devetdesetih letih so bile delnice zaposlenih ponujene zaposlenim in menedžerjem v podjetjih, ki so kotirala na borzi po zelo nizkih cenah. Dokler ni preteklo šest do dvanajst mesecev in se podjetje ni uspešno registriralo pri Komisiji za upravljanje z vrednostnimi papirji, se z delnicami zaposlenih ni dalo trgovati. Kasneje se takšne delnice več ne izdajajo.

- B - delnice – so navadne delnice razreda B (s posebnimi volilnimi pravicami, vendar praviloma brez izplačil dividend). Do leta 2001 so z njimi lahko trgovali izključno le tuji investitorji. Po letu 2001 pa so možnost trgovanja z njimi dobili tudi domači maloprodajni investitorji (institucionalni investitorji pa ne),
- H - delnice – so delnice, ki so jih izdale korporacije LRK tujim investitorjem, preko kotiranja na Hong Kongški borzi,
- N- delnice - z njimi se lahko trguje na borzah v New Yorku, Londonu in Singapurju.

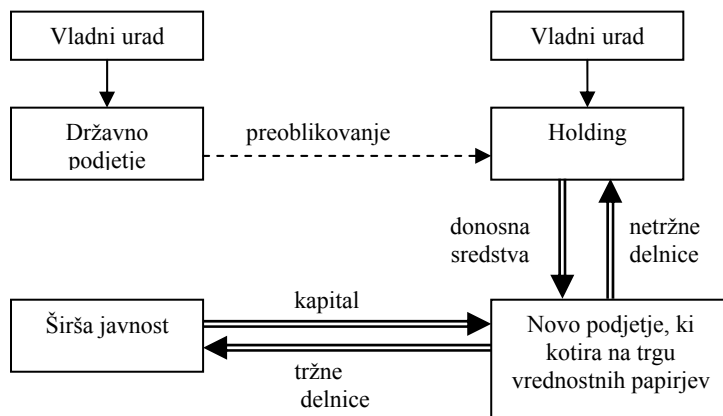
Takšna razvrstitev delnic naj bi omogočila enake volilne pravice, dejansko pa so z njimi delničarjem dodelili različne pravice. Poleg tega je kombiniranje različnih vrst delnic in nadaljevanje državnega nadzora povzročilo škodo pri učinkovitem upravljanju in delovanju podjetij, ki kotirajo na borzi. Čeprav je glavni lastnik večine podjetij, ki kotirajo na borzi, država, so pravne osebe v njenem imenu pooblašene za nadzor nad podjetji. Te pravne osebe pa običajno pravico nadzora izkoriščajo v svoj prid, predvsem zaradi pomanjkanja omejitev njihove moči. Podjetja, ki kotirajo na borzi, velikokrat trpijo zaradi prevzemov z namenom, da se razproda njihovo premoženje. Rezultat tega so lažne objave podatkov in goljufije, povezane z manipuliranjem cen. Veliko raziskav predpostavlja, da na Kitajskem uspešnost delovanja podjetij upade, potem ko se podjetje uvrsti na trg vrednostnih papirjev. (Rui, Firth, Chen 2002)

To, da se z delnicami ne sme trgovati, pa še ne pomeni, da niso prenosljive. Državne delnice in delnice pravnih oseb se lahko prenašajo med institucionalnimi subjekti z dovoljenjem centralne vlade. Pomembno je, da se po prenosu teh delnic z njimi še vedno ne da prosto trgovati. (Rui, Firth, Chen 2002)

Večina kitajskih podjetij, ki kotirajo na borzi, so preoblikovana državna podjetja³⁰. Tipični proces prestrukturiranja, ki pripravi državna podjetja za kotiranje na borzi, poteka tako, da so pridobljena osnovna sredstva prvotnih državnih podjetij izrezana in vložena v nova podjetja, medtem ko ostalo premoženje ostane v državnem podjetju, ki postane matično podjetje. V zameno za pridobitna osnovna sredstva prvotno državno podjetje dobi od novega podjetja ne-tržne državne delnice ali delnice pravnih oseb. Novo podjetje nato proda tržne delnice (A-, B-

³⁰ Vsakič ko se državno podjetje preoblikuje v delniško družbo se mora ponovno registrirati pri lokalnem Uradu za industrijo in trgovino, s strani Komisije za upravljanje z vrednostnimi papirji pridobiti dovoljenje da lahko kotira na borzi ter izdati vse tri vrste delnic. (Green, Liu 2005)

ali H-delnice) širši javnosti in te delnice potem vstopijo na trg vrednostnih papirjev. (Green, Liu 2005)

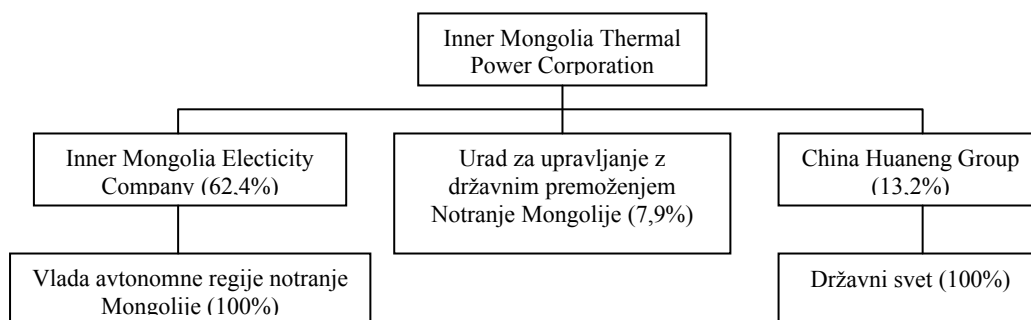
SHEMA 4.3.1.1: Proces prestrukturiranja državnih podjetij (Green, Liu 2005: 114)

Če so bila sredstva, ki so jih državna podjetja vnesla v nova podjetja, financirana s proračunskimi subvencijami ali bančnimi posojili državnih bank, potem je premoženje v lastni države. Delnice, ki jih država pridobi v zameno za sredstva, so potem državne delnice. Če pa je bilo premoženje ustvarjeno z investicijami, financiranimi s premoženjem podjetij, potem so to delnice pravnih oseb. Čeprav imata ti dve vrsti delnic različne vire financiranja, ima dejansko pravico nadzora nad podjetji, ki kotirajo na trgu vrednostnih papirjev, še vedno matično državno podjetje in njegovi menedžerji. To pa zaradi tega, ker lokalna vlada kot lastnik državnih delnic pasivno upravlja s temi delnicami in dopušča lastnikom delnic pravnih oseb (matičnim državnim podjetjem), da delujejo kot agenti. Lokalna vlada torej ostane osnovni lastnik podjetja, pravice nadzora pa poveri zastopnikom, v tem primeru lastnikom delnic pravnih oseb. (Green, Liu 2005)

Kako so ti procesi prestrukturiranja državnih podjetij potekali v praksi, je prikazano z naslednjimi tremi primeri.

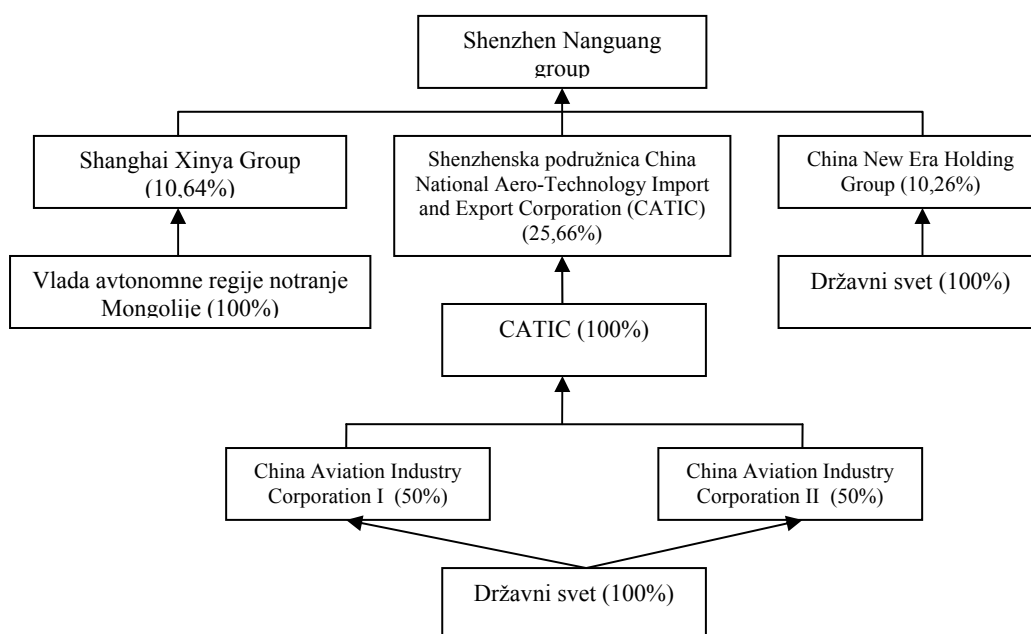
- Inner Mongolia Thermal Power Corporation – je podjetje, ki kotira na Shanghaiski borzi. V letu 2000 je imelo podjetje tri velike delničarje, ki so Inner Mongolia Electricity Company (62,4% delnic pravnih oseb), China Huaneng Group (13,2% delnic pravnih oseb), Inner Mongolia State Asset Management Bureau (7,9% državnih delnic). Na prvi pogled ima država le majhen delež delnic, vendar ima lokalna vlada popoln nadzor nad

delovanjem podjetja, saj sta oba lastnika delnic pravnih oseb nadzorovana izključno s strani lokalne in centralne vlade. (glej Green, Liu 2005: 115-116)

SHEMA 4.3.1.2: Inner Mongolia Thermal Power Corporation (Green, Liu 2005: 115)

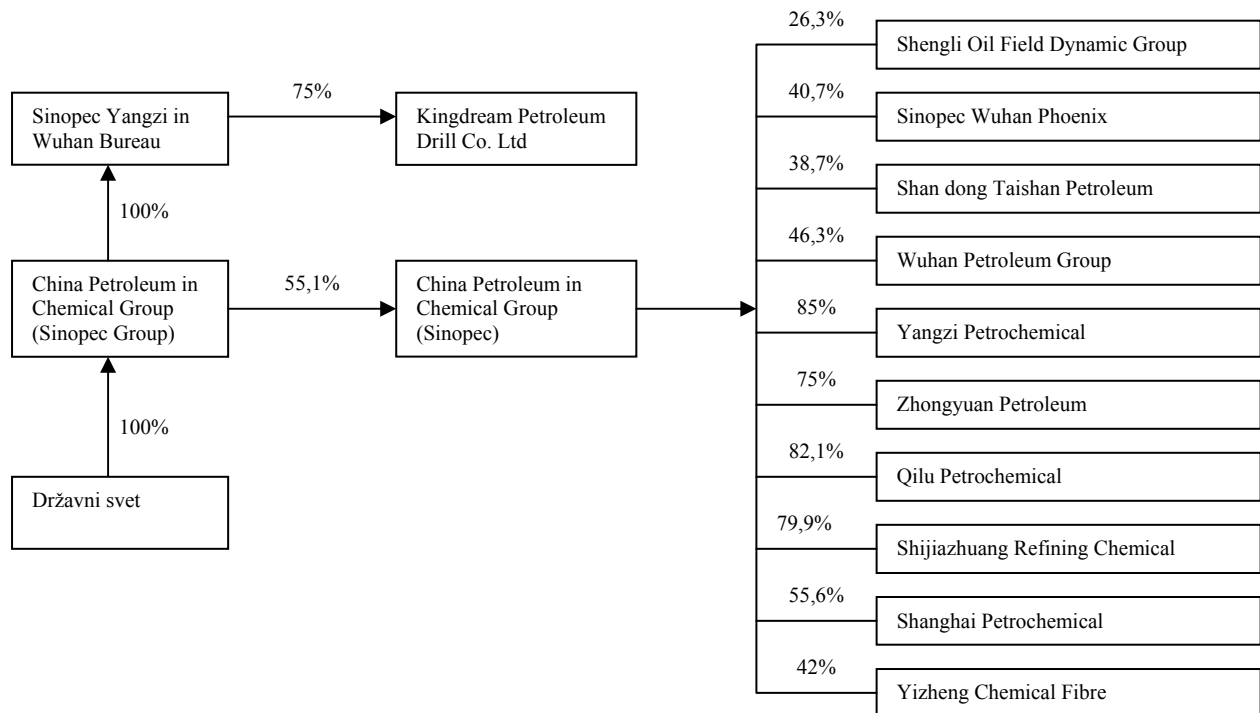
- Shenzhen Nanguang group – je podjetje, ki deluje na različnih področjih, od turizma do nepremičnim. Kotira na Shenzhenski (深圳) borzi vrednostnih papirjev. Lastnika treh glavnih delničarjev podjetja sta lokalna in centralna vlada. Kljub temu da podjetje nima državnih delnic, je nadzorovano s strani vlade. (Green, Liu 2005)

SHEMA 4.3.1.3: Shenzhen Nanguang group (Green, Liu 2005: 116)

- China Petroleum and Chemical Group (poznana kot Sinopec) – Podjetje je sprva delovalo kot velika poslovna skupina z lastništvom države ter pod direktnim nadzorom centralne vlade. Podružnice, ki jih ima Sinopec, so imele individualno lastništvo. Med letoma 1993 in 1999 so začele delnice vseh podružnic kotirati na trgu vrednostnih papirjev. Matično podjetje je obdržalo nadzorni delež. Ustanovitev vmesnih holdinških družb v letih 2000 in

2001 je oslabilo državno lastništvo ter predstavilo kompleksno lastniško strukturo, s katero se pravice nadzora ločijo od pravic razpolaganja z denarnimi sredstvi.³¹ (Green, Liu 2005)

SHEMA 4.3.1.4: China Petroleum and Chemical Group³² (Green, Liu 2005: 118)

Sinopec je podjetje, ki kotira na borzi in deluje kot vmesni kontrolni delničar, ki dovoljuje ultimativnemu nadzorniku – Sinopec Group, da usmerja delovanje desetih podružnic. Učinki nadzora finančnih vzvodov so tako ostri, da ima vlada še vedno končno besedo pri delovanju delno privatiziranih podružnic, kljub temu da prispeva manj kapitala kot pred rekonstrukcijo. Kljub temu da ima Sinopec Group v lasti le 55% delnic podružnic, mu piramidni sistem omogoča, da obdrži nadzor nad njimi. (Green, Liu 2005)

Ločitev državnih delnic od delnic pravnih oseb pa lahko povzroči probleme. Prvič, lahko se pojavi precejšna nejasnost glede identitete glavnega nadzornika. Zaradi piramidne strukture lastništva lahko delnice pravnih oseb nadzoruje država. Drugič, lastniki delnic pravnih oseb so lahko različni – od državno kontroliranih subjektov do nedržavno kontroliranih podjetij. To pomeni, da državnih delničarjev in lastnikov delnic privatnih oseb ne moremo združiti v en

³¹ Z delnicami Sinopec so začeli na borzi v Hong Kongu, New Yorku in Londonu trgovati oktobra 2000 na Shanghaijski pa avgusta 2001.

razred, da bi jih lažje primerjali. Tretjič, dejanska razlika med državnim delničarstvom in lastništvom delnic pravnih oseb je zelo nejasna. (Green, Liu 2005)

Dejanskega lastnika, ki ima pravico do nadzora nad podjetjem lahko ugotovimo preko piramidne strukture, v kateri je med podružnico in matičnim podjetjem vsaj še eno podjetje in v kateri ima glavni lastnik najmanj 10 - 20% glasovalnih pravic. Čeprav morajo biti na Kitajskem informacije o največjih delničarjih podjetij, ki kotirajo na borzi, razkrite, večina večjih delničarjev ne kotira na trgu, kar pomeni, da jim ni potrebno razkriti svojih delničarskih informacij. To predstavlja največjo oviro pri ugotavljanju, ali je dejansko lastništvo javno ali privatno. (Green, Liu 2005)

Guy S. Liu in Sun Pei sta v svoji raziskavi podjetij, ki kotirajo na trgu vrednostnih papirjev, ugotovila, da je konec leta 2001 država še vedno dominanten lastnik državnih podjetij z ultimativnim lastniškim nadzorom nad 81,6% podjetij. Vlada direktno nadzoruje sicer le 9% javnih podjetij, vendar jih nadzoruje kar 72,6% preko indirektnega lastništva delnic pravnih oseb. Raziskava še pokaže, da so nedržavni subjekti pridobili nadzor nad nekaj čez 200 državnih podjetij, prav tako preko piramidne strukture. Večina so bila to domača privatna podjetja v lasti posameznikov ali družin, nekaj je bilo kolektivnih podjetij ter podeželskih podjetij. Raziskava je pokazala, da je le 8 podjetij indirektno kontroliranih s strani tujih investitorjev. (glej Liu, Pei v Green, Liu 2005: 120 – 121)

Z La Portajevo teorijo piramidnega nadzora sta avtorja pokazala, da država ostaja glavni lastnik javnih podjetij na Kitajskem. Pokazala sta, da lastništva delnic pravnih oseb ne smemo klasificirati kot neodvisnega delničarskega razreda v nasprotju z državnim delničarstvom, saj je lahko dejanski lastnik delnic pravnih oseb privatni ali državni subjekt. Obseg privatizacije je lahko prikazan kot preširok, če je lastništvo delnic privatnih oseb izključno razumljeno kot privatno lastništvo. (glej Liu, Pei v Green, Liu 2005: 120 – 121)

4.3.2 Državne delnice in delnice pravnih oseb

Zamenjave obvladujočih delničarjev podjetij, ki kotirajo na borzi, so s prenosom netržnih delnic od leta 1996 vse pogostejše (leta 1996 se je za takšne zamenjave odločilo 12 podjetij, leta 2002 pa že 168 podjetij). Državne delnice se običajno prekvalificirajo v delnice pravnih

oseb, če so prodane nedržavnim subjektom. Takšnih postopkov pa ne moremo primerjati s postopki privatizacije, saj vsi novi lastniki niso privatna podjetja. (Shi 2002)

Ponudba netržnih delnic se razvija zelo hitro. Obstajajo trije razlogi, ki pojasnijo motive komercialnih državnih entitet za prodajo delnic pravnih oseb ter motive raznih državnih uradov za prodajo državnih delnic:

- Prvi razlog je neuspeh ostalih strategij, da bi izboljšale delovanje podjetij. Dokapitalizacije so bile pogosto neustrezne za podjetja, ki so kotirala na borzi ali pa so bile precenjene. Neučinkovit menedžment ni bil nadomeščen ali pa ni imel dovolj izkušenj z upravljanjem novih sredstev. Zaradi tega delničarji hitro izgubijo upanje za izplačila dobičkov v prihodnosti. To jih spodbuja k hitri prodaji podjetja in s tem takojšnemu dotoku denarnih sredstev. (glej Green, Liu 2005: 129)
- Drugi razlog so spremembe zakonodajnega okolja. Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji je v letu 1997 končno postala polno pooblaščenca za nadzor nad delovanjem lokalnih uradov za upravljanje z vrednostnimi papirji. Vzpostavljena sta bila dva nova mehanizma – posebna obravnava in posamezni prenos za podjetja, ki so imela za sabo najmanj tri leta delovanja z izgubo. Trgovanje z delnicami takih podjetij je bilo omejeno. Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji si je prizadevala za višjo kakovost finančnih razkritij in strožje kaznovanje nezakonitega delovanja. Tudi delničarji sami so postali bolj aktivni pri preganjanju menedžerjev, ki so delovali nezakonito. Institucionalni investitorji pa so postali bolj aktivni pri spremljanju upravljanja s podjetjem. Z vsemi temi spremembami je bilo delničarjem pravnih oseb težje izkoriščati podjetja, ki so kotirala na borzi. Zato so slabo delujoča podjetja raje prodali. (glej Green, Liu 2005: 129 - 130)
- Tretji razlog so vse trše proračunske omejitve, zaradi katerih so bili lastniki netržnih delnic prisiljeni, da so zbirali dodatna gibljiva sredstva. Za podjetja, ki so neuspešna pri zbiranju teh dodatnih sredstev, je ena izmed rešitev likvidacija premoženja. (glej Green, Liu 2005: 130)

Obstajajo štiri skupine potencialnih kupcev teh slabo stoječih državnih podjetij:

- Podjetja v lasti države – Podjetja pod nadzorom vlade kupujejo podjetja, ki kotirajo na borzi z namenom, da se ohranijo mesta na borzi, da se število nezaposlenih ne poveča ter da se ne izgubi pomembnih sredstev. Ti kupci so tudi državna podjetja, ki so izpadla pri

nacionalnem investicijskem planu in se niso uvrstila v javno ponudbo in si z nakupom drugih slabo stoječih državnih podjetij kupijo vstopnico na trg vrednostnih papirjev. (Green 2004)

- Privatni investitorji – Privatna podjetja imajo različne motive za odkup državnih podjetij. Nekatera kupujejo državna podjetja zaradi tega, da bi vplivala na cene delnic podjetij, ki kotirajo na borzi in si s tem pridobila hiter in hkrati nezakonit dobiček. Drugi kupijo državna podjetja, da bi pridobili nadzor nad sredstvi, ki so dragocena, vendar se z njimi slabo upravlja. Nekateri privatni investitorji želijo odkupiti uspešnega konkurenta, razširiti delovanje, prevzeti tehnologijo in speljati izkušene, strokovne kadre. Eden izmed motivov pa je tudi, da obdržijo mesto na borzi. Podjetja, ki so predmet prevzemov, imajo običajno preveč zaposlenih in so močno zadolžena, primanjkuje jim sredstev in delujejo v industrijah v zatonu. Tako je jasno vidno, da privatnim investitorjem ni toliko pomembno kopičenje dobička. Ključnega pomena za njih je mesto na borzi. V teoriji so sedaj privatna podjetja na Kitajskem za vstop na borzo obravnavana enako kot prestrukturirana državna podjetja. Vendar pa je število privatnih podjetij, ki samostojno vstopijo na trg vrednostnih papirjev, še vseeno majhno (leta 2001 je bilo od 1160 podjetij, ki kotirajo na borzi, le 57 privatnih), zato še vedno vstopajo na trg vrednostnih papirjev preko prevzetih podjetij. (Green 2004):
- Menedžerji – Številna podjetja, ki kotirajo na trgu vrednostnih papirjev, poskušajo organizirati menedžerske odkupe. Menedžerji (včasih tudi zaposleni) ustanovijo krovno podjetje s pomočjo katerega odkupijo državno podjetje. Ker zakon o gospodarskih družbah omejuje investicije, ki morajo biti manjše od 50% delniškega kapitala podjetja³³, se marsikatero investicije izkažejo za nezakonite. Da bi se izognili potrebi po javnem razpisu, ohranijo delež menedžerjev pod 30%. Tako je bila večina odkupov dogovorjenih po ali pod neto vrednostjo sredstev. Sprva je bilo navdušenje Komisije za upravljanje z vrednostnimi papirji in centralne vlade za menedžerske odkupe veliko. Po letu 2001 pa so

³³ Drugi odstavek 12. člena Zakona o gospodarskih družbah pravi: „V primeru, ko podjetje, razen investicijska družba in holding kot opredeli Državni svet, investira v druge družbe z omejeno odgovornostjo ali delniške družbe, dogovorjeni znesek takšnih investicij ne sme presegati 50% njihovega čistega premoženja.“中华人民共和国公司法 - “公司向其他有限责任公司、股份有限公司投资的，除国务院规定的投资公司和控股公司外，所累计投资额不得超过本公司净资产的百分之五十，在投资后，接受被投资公司以利润转增的资本，其增加额不包括在内。” (<http://www.jsdj.com/jsdjlaws/economiclaw/jjfl4.htm>)

jih zaradi sumov, da se podjetja prevzemajo z namenom razprodaje njihove premoženja, začeli opuščati. (Fulin 2004)

- Tuji investitorji – Zanimanje za delnice pravnih oseb so imeli tudi tuji investitorji. Kar nekaj nakupov je bilo opravljenih tudi med letoma 1995 in 2001, ko je veljala neformalna prepoved prodaje netržnih delnic tujim investitorjem. Kakorkoli, prodaja delnic je bila v letih 2001 in 2002 z dovoljenjem Komisije za upravljanje z vrednostnimi papirji omogočena. Tuji kupci imajo različne motive, vendar je njihova primarna ambicija pridobitev nadzora nad materialnimi in nematerialnimi sredstvi. (Fulin 2004)

4.3.2.1 Metode prenosa

Poznamo različne metode prenosa delnic pravnih oseb in državnih delnic. Raziskava, ki sta jo opravila Green in Black, izpostavi štiri najpogostejše (Green, Black 2003)

- Dogovorjena prodaja oziroma dogovorjen prenos lastništva (协议转让) je najbolj pogosta oblika prenosa delnic. Vključuje podjetje (največkrat privatno), ki kupuje delnice pravnih oseb z gotovino od državnih lastnikov delnic pravnih oseb. Takšni posli običajno potekajo vzporedno s prestrukturiranjem dolga.
- Prosti prenos (股权转让 ali 无偿划拨) – ena petina sprememb v nadzoru podjetij je med letoma 2000 in 2002 vključevala administrativni prenos delnic pravnih oseb ali državnih delnic iz enega državnega organa na drugega. Ti prenosi so običajno rezultat reorganizacije odgovornosti državne birokracije in ne vključujejo gotovinskih transakcij.
- Sodne odločitve (司法裁定) – skoraj ena desetina sprememb v lastništvu je v letu 2001 vključevala prenos delnic, ki je bil rezultat sodne odločbe. Ti prenosi vključujejo insolventne lastnike delnic pravnih oseb, ki so bili prisiljeni prodati svoje delnice na dražbi. Dobiček, pridobljen na dražbi, so pobrali upniki.
- Vsiljena izvršitev je podobna kot sodno določena dražba, vendar vključuje podjetja, ki so uporabila svoje delnice kot poroštvo za najem bančnega posojila. Ko podjetje postane insolventno, so njegove delnice prenesene na podjetje, ki ga imenuje banka.³⁴

³⁴ Zakon o komercialnih bankah preprečuje bankam, da bi imele v lasti delnice, zato banke imenujejo zakonite pooblaščenke, ki upravljajo z delnicami in predstavljajo banko v upravi podjetja.

TABELA 4.3.2.1.1: Primeri prenosov nadzora na Shenzhenski borzi v letih 2000 – 2001

metoda prenosa	število prenosov/ poslov	delež prenosov/ poslov
dogovorjena prodaja	71	63,4
prosti prenos	20	17,9
sodne odločitve	9	8,0
vsiljena izvršitev	12	10,7
skupaj	112	100,0

(Vir: Green in Black 2003: 13)

4.3.2.2 Oblikovanje vrednosti državnih podjetij

V večini primerov se o poslih, ki vključujejo prenos nadzornih pravic, dogovarjajo na pogajanjih lastniki delnic pravnih oseb, podjetja, ki kotirajo na borzi, lokalne vlade in potencialni kupci. Glede na raziskavo, ki sta jo opravila Green in Black, je polovica poslov v letu 2001 vključevalo prenos deleža med 20% in 30%. Delnice pravnih oseb so bile v primerjavi z delnicami, ki kotirajo na borzi, prodane s precejšnjimi popusti. Delnice pravnih oseb so bile cenejše predvsem zaradi slabega delovanja podjetja. (Green in Black 2003)

Vendar pa obstajajo administrativne omejitve, kako nizko se lahko spustijo cene državnih delnic in delnic pravnih oseb. Predpisi Ministrstva za finance zahtevajo, da se državno premoženje ne sme prodati za manj kot je vrednost njihovega neto premoženja. Vrednost neto premoženja predstavlja najnižjo odkupno ceno, zato se vpleteni pogajajo o velikosti premije, ki je odvisna od številnih dejavnikov (rentabilnosti podjetja, vrednosti ne-opredmetenih sredstev, pogoji, pod katerimi se lahko zmanjša število zaposlenih itd.). Velikokrat pa se zgodi, da je uradna vrednost čistega dobička v primerjavi z dejansko vrednostjo podjetja nerealna. V takšnih primerih lokalne vlade podjetjem po prodaji ponudijo dodatne spodbude³⁵, s katerimi zmanjšajo dejansko ceno prenosa podjetja. (Green, Liu 2005: 133)

4.3.2.3 Normativna ureditev

Na razvitih trgih so odkupi običajno financirani s kombinacijo zadržanih dobičkov, bančnih posojil, dolgov in delnic. Na Kitajskem pa je še vedno najbolj pogosto gotovinsko poslovanje. Zaradi omejitev razpoložljivosti finančnih sredstev so pogoste zamude plačila s strani kupcev in pa obročno odplačevanje. Banke se s transakcijami vrednostnih papirjev ne smejo ukvarjati,

³⁵ Te spodbude so lahko na primer prednostni dostopi do cenejših bančnih kreditov itd.

zato tudi ne smejo odobriti posojil kupcem. Vendar pa se v praksi pojavljajo neformalne oblike kreditiranja preko posrednikov. Nebančne finančne inštitucije, predvsem investicijske družbe, so izvzete iz uradne finančne prepovedi in so postale vir sredstev za financiranje menedžerskih odkupov. Negotovinska plačila so še vedno redka. Dovoljenje za izdajo podjetniškega dolga je težko pridobiti in do konca leta 2002 delnice niso smele biti uporabljene za plačilo odkupa. Število odkupov je bilo tako omejeno predvsem zaradi pomanjkanja možnosti financiranja. (Green, Liu 2005: 135)

V bolj razvitih trgih se predpisi o združitvah in odkupih bolj osredotočajo na varovanje manjšinskih investitorjev in razkritje relevantnih informacij. Na Kitajskem ti elementi postajajo vse bolj pomembni (z razvojem ogrođa javnega naročanja), vendar je poudarek še vedno na odobritvi upravnih organov. Prenos državnega premoženja vključno z delnicami v lasti države in preoblikovanje podjetij, ki kotirajo na borzi, zahtevata odobritev s strani državnih organov. Tak način sicer zmanjša možnost kraje državnega premoženja, vendar v praksi ustvarja možnosti drugim oblikam korupcije in nezanesljivosti v procesih prevzemov. (Green, Liu 2005: 136)

Prvi del pravil, ki postavljajo temelje prenosa državnega premoženja, ureja sam prenos delnic. Temelji na lastnostih delnic (delnice pravnih oseb ali državne delnice), identiteti kupca in prodajalca (javna ali privatna entiteta) ter na administrativni ravni (centralna ali lokalna raven). Sistem se je spremenil leta 2003 z ustanovitvijo Državne komisije za nadzor in upravljanje s premoženjem (v nadaljevanju Državna komisija). Vsak prenos državnih delnic podjetij na centralni ravni mora odobriti Državna komisija (do marca 2003 je bil za to odgovoren Urad za upravljanje z državnim premoženjem - organ v sestavi Ministrstva za finance). Pred letom 2003 je prenos delnic pravnih oseb v državni lasti na lokalni ravni odobrila lokalna vlada, tiste v rokah centralnih entitet pa centralna vlada. Sedaj pa je odobritev na centralni ravni potrebna tudi za prenose delnic pravnih oseb, s katerimi upravljajo lokalni uradi. Lokalni uradi Državne komisije lahko odobrijo le prenose državnih delnic lokalnih organov v podjetjih, ki ne kotirajo na borzi. Pri prenosu delnice pravnih oseb, ki niso v državni lasti, lahko dovoljenje izda samo lokalni Urad za industrijo in trgovino. Prenos delnic se nato registrira z dogovorom in razprodajo podjetja na relevantni borzi. (Green, Liu 2005: 137)

Drugi del pravil pa ureja preoblikovanje podjetij, ki kotirajo na borzi in je usmerjen k zaščiti investitorjev pred lažnimi odkupi. Kakor koli Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji je imela težave pri vzpostavitvi ravnotežja med potrebami po upravnih pregledih in bolj tržno usmerjeno oporo pri razkrivanju podatkov. Po številnih poskusih je v septembru 2002 Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji objavila Merila za vodenje združenj in odkupov podjetij, ki kotirajo na borzi. V merilih je zahtevano, da je po sprejemu odločitve na nadzornem svetu in skupščini delničarjev za vse posle, ki vključujejo spremembo lastništva (več kot 30% sredstev podjetja), potrebna še odobritev Komisije za upravljanje z vrednostnimi papirji. Maja 2002 pa je Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji vzpostavila komite za nadzor nad vlogami za vsako prestrukturiranje, ki vključuje več kot 50% sredstev podjetja. Cilj tega je bilo zagotoviti, da bodo posli neodvisni in ne špekulativni. (Green, Liu 2005: 139)

4.3.3 Vpliv postopne privatizacije na delovanje podjetij

Privatizacija naj bi izboljšala srednje in dolgoročno delovanje podjetij. Večina privatizacijskih postopkov je bila organiziranih z namenom vplivanja na cene delnic podjetij, izropanja premoženja podjetja, ki kotira na borzi, in čim hitreje pridobiti dostop do sredstev. Vendar pa se kvaliteta postopkov izboljšuje. Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji je vedno bolj opremljena za prepoznavanje in preprečevanje nepristnih odkupov in za kaznovanje tistih, ki so jih organizirali. Vse večji del kupcev podjetij, ki kotirajo na borzi, predstavljajo podjetja z dejanskim poslovanjem. Takšna podjetja so pripravljena svoje poslovanje prenesti na odkupljeno podjetje, medtem ko investicijska podjetja prepogosto preoblikujejo podjetja, ki kotirajo na borzi, le z namenom opravljanja nezanesljivih poslov. Vse manj pa je tudi podjetij odkupljenih z namenom, da se omogoči kupcem nova izdaja delnic s pravico prednostnega nakupa za obstoječe delničarje. (Green, Liu 2005)

4.3.4 Prednosti in slabosti postopne privatizacije

Organiziranje privatizacije velikih podjetij kot postopni proces ima številne prednosti in slabosti. Prednosti so (Green, Liu 2005: 141):

- dopušča ureditev premoženjskih pravic, kar predstavlja temelj za kasnejši prenos lastništva (za čas, ko je privatizacija politično bolj sprejemljiva),

- s prodajo delnic pravnih oseb se za podjetja, ki so v javni prodaji in tudi matična podjetja ustvari zajetne finančne vire,
- čeprav direktna prodaja ni idealna, pa pogajanja dopuščajo izčrpno oceno poslovanja podjetja in financ ter razpravo in dogovor o bistvenih vprašanjih (kako urediti težave z dolgom, zaposlenimi itd.),
- ko prenos delnic poteka zunaj trga vrednostnih papirjev, se lahko prične drugi korak privatizacije brez motečega vpliva na vrednost delnic, ki kotirajo na borzi.

Slabosti pa so naslednje (Green, Liu 2005: 142):

- Dolgo obdobje, v katerem imajo nadzorne pravice državni predstavniki, ima škodljive učinke na standarde delovanja in vodenja.
- Čeprav se prihodki pridobivajo od prodaje delnic pravnih oseb, to ne koristi državnemu proračunu. Koristi od prodaje skoraj vseh državnih delnic imajo proračuni lokalnih vlad. Posledice tega so vidne na proračunskem stanju države, zaradi tega, ker sredstva, zbrana od netržnih delnic, ne morejo biti uporabljena za reševanje večjih državnih odgovornosti.
- Siljenje privatnega sektorja v financiranje prestrukturiranja državne industrije ni ekonomsko učinkovito.
- Procesi odkupov potekajo za zaprtimi vrati, brez odprte dražbe ali javne ponudbe in so zato občutljivi za korupcijo.
- Določena spodnja meja – čista vrednost sredstev – spodbuja korupcijo v primeru podcenjenega podjetja in izgubo državnega premoženja v primeru precenjenega podjetja.

Proces postopne privatizacije pa je možno izboljšati na več načinov (Green, Liu 2005):

- Obdobje med javno ponudbo in prenosom nadzora se mora skrajšati. To pa bi bilo možno s strateško prodajo večjih deležev zunanjim investitorjem pred javno ponudbo.
- Prodaja državnih podjetij mora biti še bolj transparentna in pravična.
- Dopuščanje večje fleksibilnosti za finančne odkupe. Na primer dovoliti podjetjem, da izdajo vrednostne papirje, zato da bi lahko s posojili financirali odkup podjetja.
- Prihodki od prodaje delnic pravnih oseb bi morali biti razdeljeni med proračunom lokalne vlade in delničarjem (ki je delnice prodal), zato da bi koristi od te prodaje imel tudi proračun centralne vlade.
- Čeprav je Ministrstvo za finance strogo, je fleksibilnost pri cenitvah ključnega pomena. Odprava čiste vrednosti sredstev kot spodnje meje ter predstavitev bolj tekmovalnih

mehanizmov cenitev bi zagotovila maksimizirane državne prihodke od prodaje delnic pravnih oseb.

4.3.5 Odprodaja državnih delnic

Državni svet je februarja 2004 objavil deveto poročilo o trgu kapitala, v katerem poziva višje vodstvo, da se loti reševanja vprašanja netržnosti delnic. Obstajajo tri možne rešitve tega vprašanja. Prvič, dopuščati se mora, da podjetja eno za drugim sama organizirajo prodajo državnih delnic. Delničarji in tudi lokalni uradniki pa dajejo prednost pristopu 'ena nacionalna shema ustreza vsem'. Shema lahko vključuje razporeditev in prodajo državnih delnic pravnim osebam ali posameznikom, celotni ali delni prenos državnih delnic na Narodni sklad za socialno varstvo in /ali prodajo na trgu. Drugič, da se dopušča oblikovanje cene na trgu. Tretjič – časovno usklajevanje likvidacije. (Zhang 2002)

Od aprila 2004 so višji uradniki Komisije za upravljanje z vrednostnimi papirji najavili podporo shemi razprodaje, v kateri vsako podjetje, ki kotira na borzi, in njihovi svetovalci predlagali lastne metode in terminski plan. Lastniki tržnih in netržnih delnic posebej volijo o shemi prodaje. Dvojna večina dovoli, da se formalno prijavijo za pridobitev pooblastila Komisije za upravljanje z vrednostnimi papirji in Državne komisije. (Zhang 2002)

Zapiranje podjetij in prodaja delnic nista najboljša pristopa k izboljševanju delovanja podjetij, ki kotirajo na borzi, in razvoju kitajskega trga vrednostnih papirjev. Prodaja državnih delnic na odprti trg pa ne daje zagotovila, da bodo prenesene tudi nadzorne pravice. Delnice bodo po vsej verjetnosti razpršene in lastniki delnic pravnih oseb bodo ostali dominantni. Dokler bodo delničarji državnih delnic ostali pasivni in dokler bo Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji zaostrovala pravila z namenom, da privatni lastniki ne morejo izropati premoženja podjetja, so izboljšave delovanja podjetij v prihodnosti bolj verjetne.

4.4 Reforme v podeželskih podjetjih (xiangzhen qiye 乡镇企业)

Vzpon podeželskih podjetij na Kitajskem je bila posebnost gospodarskega razvoja vse od sedemdesetih let. Do konca leta 1995 so imela industrijska podeželska podjetja večjo proizvodnjo kot državna podjetja in so tako postala eden izmed večjih kitajskih industrijskih proizvajalcev. Med letoma 1995 - 2000 so proizvedla 30% celotne nacionalne industrijske

dodane vrednosti. V letu 2001 so imela podeželska podjetja v neagrarnem sektorju 11,5% bruto domačega produkta. (Sun 2000)

Podeželska podjetja so podjetja skupnosti, nad katerim ima nadzor lokalna vlada. Nadzor obsega odločitve glede izbire zaposlenih in ključnih virov. Podeželska podjetja so kolektivno ustanovile ruralne skupnosti v manjših mestnih in vaških občinah. V uradnih statistikah v osemdesetih in devetdesetih so bila podeželska podjetja razvrščena v štiri kategorije: (Sun 2000)

- mestna³⁶ podjetja (xiangban 乡办),
- vaška podjetja (cunban 村办),
- podjetja v lasti skupine gospodinjstev s partnerskim lastništvom (lianhu 联户),
- podjetja v lasti posameznega gospodinjstva z individualnim lastništvom, ki zaposlujejo največ osem ljudi (geti 个体).

V zadnjem valu preoblikovanja lastniške strukture je bila večina manjših podeželskih podjetij neposredno prodana njihovim menedžerjem. Večja podeželska podjetja pa so oblikovala skupne lastniške strukture, ki vključujejo menedžerje, lokalno vlado, zaposlene in zunanje investitorje. Lokalne vlade so ostajale vpletene v postopke preoblikovanja podjetja preko delnic lokalnih uradov za upravljanje z državnim premoženjem in podružnic Komunistične partije v podjetjih³⁷. Kakor koli, vloga lokalne vlade je bila spremenjena – od edinega lastnika in nadzornika podjetja v glavnega institucionalnega delničarja. Do konca leta 2002 je bilo tako večina podeželskih podjetij preoblikovanih. (Sun 2000)

Raziskava, ki sta jo opravila Li Hongbin in Scott Rozelle, povzame vzorec lastništva podjetij iz popisa 43 mest v provinci Jiangsu (江苏) in Zhejiang (浙江). Med letoma 1993 in 1999 je bilo od 390 podeželskih podjetij, 222 (57%) popolnoma privatiziranih, 82 (21%) preoblikovanih, vendar z manjšinskim deležem mestne vlade, 31 (8%) preoblikovanih, vendar z večinskim deležem mestne vlade, 55 (14%) jih je ostalo pod vladnim lastništvom. (Li, Rozelle 2003)

³⁶ To so manjša mesta oziroma trgi.

³⁷ Podružnice Komunistične partije so primarne organizacije KP. Ustanovljene so v podjetjih, na podeželju, v vladnih službah, šolah, raziskovalnih inštitutih, različnih skupnostih in organizacijah, v katere so vključeni vsaj trije člani KP. S podružnicami v podjetjih KP ohranja svoj vpliv v poslovnem svetu. (<http://english.cpc.people.com.cn/index.html>)

Najpogostejše oblike lastništva, ki so jih podjetja prevzemala po preoblikovanju:

- kolektivna podjetja,
- delniške kooperative,
- podjetja v skupni lasti,
- družbe z omejeno odgovornostjo,
- delniške družbe,
- mešane družbe,
- privatna podjetja,
- družinska podjetja.

Kljub različnim pravnim oblikam v uradnih registracijah, ki so jih prevzela podeželska podjetja po preoblikovanju, pa imajo številne skupne značilnosti v smislu delničarskih struktur in razporeditve pravic nadzora. Te značilnosti so (Green, Liu 2005 91- 93):

- V zgodnjih letih preoblikovanja (predvsem pred letom 1996) so menedžerji in zaposleni skupaj imeli večino vseh delnic podjetja. Relativna velikost njihovih delnic se je razlikovala zaradi velikosti njihovih denarnih vložkov.
- Delničarstvo je postalo zelo skoncentrirano med majhnimi skupinami starejših menedžerjev, katerih interes je bil tudi odkup delnic zaposlenih.
- Podjetja so pogosto zaprtega tipa, kar pomeni, da se z lastništvom ne more prosto trgovati, čeprav se lahko vložene delnice prenašajo znotraj lokalne skupnosti.
- Lokalne vlade lahko upravljajo z večjim številom kolektivnih delnic v imenu prebivalcev skupnosti.
- Poleg notranjih delničarjev in lokalne vlade imajo lahko delnice podjetja tudi zunanji delničarji, ki imajo en glas na delnico, vendar imajo notranji delničarji pogosto večji vpliv.
- Pogosto je uporabljena reprezentativna oblika vodenja (ena oseba, en glas ali ena delnica en glas, zbor delničarjev in nadzorni svet), vendar v praksi vodi podjetje menedžment.
- Značilno je tudi, da ko zaposleni zapustijo podjetje, lahko delnice obdržijo ali pa jih prodajo menedžerjem.

4.4.1 Vpliv lokalnih vlad na razvoj podeželskih podjetij v osemdesetih letih

Večina raziskav se je osredotočilo na nerazviti trg vložkov in s tem na koristi sodelovanja med vladnimi uslužbenci, ki nadzorujejo kritične vložke³⁸ in podjetniki, ki upravljajo s podjetjem. Čeprav državno lastništvo podcenjuje finančne spodbude in spodbuja administrativno vmešavanje, veliko literature o podeželskih podjetjih na Kitajskem trdi, da prednosti državnega lastništva odtehtajo njegove pomanjkljivosti.

Ključna domneva, ki jo postavi Sun Laixiang, je „da so lokalne vlade dobrodelne, spodbujajo povečanje lokalne komercialne dejavnosti in proizvodnje ter da so pripravljene sodelovati s podjetniki pri doseganju zastavljenih ciljev" (Laixiang v Green, Liu 2005). Te domneve se zdijo verjetne, saj so lokalni uradniki po vsej verjetnosti zainteresirani za povečanje lokalnih davčnih prihodkov, za zaposlitve v neketijskih dejavnostih in zbiranje dohodka na prebivalca. Vendar pa v političnih sistemih z neprimernimi mehanizmi nadzora in odgovornostjo za dejanja lokalnih uradnikov obstajajo tudi spodbude, ki lokalne uradnike napeljejo k potegovanju za dobiček ("rent-seeking")³⁹ in h korupciji. S tem ko se uradnikom dodeli pravica do nadzora podjetij, menedžerji podeželskih podjetij ne vedo, kako se bodo lokalni uradniki vmešavali v njihovo delovanje. Ti problemi pomenijo, da je trud menedžerjev lahko spodkopan in potemtakem vloga lokalne vlade neproduktivna. (Green, Liu 2005: 96)

Che Jiahua razišče, kako poteka odprodaja podeželskih podjetij, če predpostavimo, da se lokalni uradniki ukvarjajo z dejavnostmi "iskanja dobička". Che prikaže, da lastništvo lokalne vlade lahko deluje kot mehanizem za omejevanje aktivnosti "iskanja dobička" uradnikov. Menedžer vложи veliko truda, da pripravi investicijski projekt. Za zagon investicijskega projekta so nujno potrebni viri in sredstva. Vladni uradi so zadolženi za prerazporejanje in upravljanje z viri in sredstvi. Za takšna opravila vladni uradi lahko poleg uradne cene zaračunajo tudi dodatno plačilo. Ko so viri in sredstva dodeljeni, mora menedžer doseči, da projekt ustvari dohodek. Če je podjetje v privatni lasti in po začetnem trudu propade, se lahko pričakuje, da bo vladni urad zaračunal takso, ki je enakovredna menedžerjevemu naknadnemu

³⁸ Ti kritični vložki so: materialni vložki (zemlja, elektrika, ključni materialni) in tudi bančni krediti, poslovne licence, uradni distribucijski kanali in politična podpora.

³⁹Potegovanje za dobiček – "iskanje dobička" ("rent-seeking") so dejavnosti, ki živijo od prerazdelitve narodnega dohodka in ne od ustvarjanja novega, iščejo rento. Podjetja tekmujejo med seboj, da bi pri oblasteh dosegla posebne ugodnosti. Njihova pozornost je usmerjena v prerazdelitev bogastva in ne v ustvarjanje novega. Njihove aktivnosti imenujejo ekonomisti "rent-seeking" dejavnosti in te lahko povzročajo ekonomsko neučinkovitost. (Rihtarič 2008)

neto izplačilu. Če je takšno grabežljivo vedenje predvideno, menedžer ne bo vložil truda v projekt. V nasprotju, če je podjetje v celoti ali delno v lasti lokalne vlade, potem je vladni urad manj grabežljiv. Potemtakem bodo menedžerji pripravljene začetni projekt in lahko rečemo, da v takem primeru lastništvo lokalne vlade deluje v korist investicijskega projekta menedžerjev. (Che 2002)

Lokalne vlade imajo od lastniških deležev v podjetjih trojno korist. Prejmejo del prihodka podjetja in pristojbine, ki so povezane z dodelitvijo vložkov ter imajo možnost vpliva na zaposlovalno politiko podjetja. Iz tega se lahko oblikujeta dva modela vladnih uradov. Prvi so proposlovni uradi, ki so jim v interesu čim večje pristojbine in manjše zaposlovanje. Drugi pa so propolitični uradi, ki spodbujajo večje zaposlovanje ter zaračunajo pristojbino, ki je enaka neto naknadnemu izplačilu menedžerjev. Če je urad "proposloven", bodo menedžerji več truda vložili v proizvodnjo. Na tak način lahko lastništvo nad podjetij lokalne vlade spodbudi da omejijo aktivnosti "iskanja dobička" in podprejo svoja podjetja. V nasprotnem primeru pa lokalne vlade nimajo stimulacije za omejevanje izkoriščanja privatnih podjetij. Zato v tem primeru podjetja z vladnim lastništvom delujejo bolje od privatnih. (Che 2002)

V avtoritarnih političnih sistemih lahko tudi centralna vlada z aktivnostmi "iskanja dobička" in grabežljivim obnašanjem vpliva na nedržavni sektor. Che Jiahua in Yingyi Qian sta razvila teorijo, da v okolje, kjer lastniške pravice niso urejene in v katerem so podjetniki občutljivi na aktivnosti "iskanja dobička" uradnikov, vodi privatna podjetja v skrivanje dohodkov. Istočasno pa podjetja v lasti centralne vlade menedžerjem in lokalnim uradnikom ne zagotovijo spodbud za boljše delovanje. V nasprotju pa podjetja v lasti lokalnih vlad omogočajo integrirano izvajanje normalnih vladnih aktivnosti, kot je pridobivanje lokalnih javnih dobrin, in komercialne aktivnosti kontroliranja podjetij. Obe aktivnosti služita tudi interesu centralne vlade. Lokalne vlade bodo z dohodkom svojih podjetij prej investirale v javne dobrine kot pa privatna podjetja. Glede na to bo centralna vlada veliko bolj prizanesljiva do podeželskih podjetij v lasti lokalnih vlad kot pa do privatnih podjetij. (Che, Qian 1998)

Lokalni uradniki se bodo umaknili iz lastništva podeželskih podjetij šele, ko bo dovolj razvit trg za vlaganja, torej ko vlada ne bo več odločilna pri podeljevanju licenc in ko bodo značilnosti ureditve transparentnost, predvidljivost in enotnost.

4.4.2 Razlogi za reforme lastništva podeželskih podjetij

Govorimo lahko o dveh vrstah dejavnikov, ki so vplivali na spremembe lastništva. Prvi so dejavniki ponudbe, ki izhajajo iz gospodarstva, drugi pa dejavniki povpraševanja, ki izhajajo iz družbe na splošno. Prvi so pomembni pri odločanju za reforme, saj vključujejo spodbude glavnih akterjev, medtem ko drugi nudijo podporno okolje.

Podeželska podjetja so se konec osemdesetih let močno zadolževala in dolg je ostajal visok vse do začetka devetdesetih let. Za takšno zadolževanje obstajata dva razloga. Prvi razlog je vstop tujih investitorjev in privatnih podjetij na tržišče, kjer so imele podeželska podjetja monopolno vlogo. To je povzročilo večjo tekmovalnost in erozijo dobička iz zgodnjih let. Padanje donosnosti je prisililo podeželska podjetja v vse večje zadolževanje. Drugi razlog je, da se je s hitrim večanjem skupin podeželskih podjetij večala tudi sposobnost lokalnih vlad, da so interno subvencionirale svoja zasebna podeželska podjetja ter za njih jamčile pri bančnih posojilih. Zaradi tega je bila možnost financiranja podeželskih podjetij s posojili večja. Zaradi hitre širitve skupin podeželskih podjetij in posledično večjega birokratskega aparata se pojavijo problemi asimetrije informacij med lokalnimi vladami in menedžerji. Posledica tega pa je bila, da so zasebna podeželska podjetja izkoristila priložnost in si na račun milejših proračunskih omejitev izposodile več. Menedžerji pa so izbirali bolj tvegane projekte in zmanjševali njihov trud za povečanje vrednosti podjetja. (Green, Liu 2005: 94)

Konec leta 1995 so tako imela mestna podjetja največjo povprečno stopnjo zadolženosti (68%), državna podjetja so imela drugo največjo (66%), vaška podjetja pa 55%, medtem ko je bila stopnjo zadolženosti v privatnih podjetjih nizka (25% - 35%). Ker državna podjetja delujejo v kapitalsko bolj intenzivnih področjih in so deležna večjih investicij države, je direktna primerjava z podeželskimi podjetji nepravična. (Green, Liu 2005: 94)

Strožje proračunske omejitve in povečevanje dolga zasebnih podeželskih podjetij je zmanjševalo proračune lokalnih vlad. Lokalne vlade, ki so imele v lasti večje število zadolženih podeželskih podjetij, so bile še močnejše privržene lastniškim reformam. Pred lastniško reformo je pričakovati, da bodo dobičkonosna podeželska podjetja posodila kapital tistim s slabšim delovanjem. Oportunitetni stroški so v takšnem primeru večji, saj je verjetnost, da bo posojeni kapital vrnjen, majhna. Menedžerji v dobičkonosnih podeželskih podjetjih bodo težili k večji avtonomiji zaradi tega, da bodo lažje izboljšali sestavo sredstev v podjetju

in z uvedbo lastniških reform okrepili tekmovalno ostrino. Za menedžerje podeželskih podjetji, ki imajo izgubo, so spodbude za lastniške reforme drugačne. Čeprav si lahko opomorejo s subvencijami in posojili, se soočajo z upadanjem ugleda, odgovornostjo za zmanjšanje prihodkov lokalne vlade ter z grožnjo likvidacije. Če takšno podjetje zaprejo, menedžerji in zaposleni izgubijo svoje delo, svoj dohodek in socialni položaj. Kakorkoli, če se podjetje obdrži, bodo kompenzacije za menedžerje in zaposlene majhne. To menedžerje in zaposlene spodbuja, da se izognejo stečaju ter da se njihov kapital poveča z lastniško reformo. (Green, Liu 2005)

Pogoje lastniške reforme postavijo lokalne vlade in menedžerji podeželskih podjetij. Vidno vlogo pri reformah ima tudi delničarstvo zaposlenih. Med zaposlenimi bi morala obstajati splošna podpora reformni shemi, ne glede na to, ali postanejo delničarji ali ne. Kot se poveča kapital njihovega podjetja, se povečajo tudi varnost zaposlitve, plače in zagotovitev upravičenosti do socialnih prispevkov. Delničarstvo zaposlenih pa omogoča tudi delne pravice do nadzora nad podjetjem. (Green, Liu 2005)

Da bi preživele na konkurenčnem trgu, morajo podeželska podjetja odpraviti pomanjkljivosti povezane z njihovo lokacijo na nerazvitih ruralnih področjih. Dve pomembni pomanjkljivosti, sta pomanjkanje profesionalnih menedžerjev, tehničnih strokovnjakov in izurjenih delavcev ter pomanjkanje finančnega kapitala. V osemdesetih letih so podeželska podjetja plačevala visoke plače in bonuse, da bi privabili profesionalne menedžerje in izurjene delavce. Vendar pa zaradi tekmovalnega trga dela in likvidnostnih omejitev veliko število podeželskih podjetij ni bilo sposobnih obdržati dragocenih kadrov. V takšnih situacijah so se delnice, ki so jih podeliti izkušnim menedžerjem, izkazale za koristne. Ne samo da to omehča težke likvidnostne omejitve, predstavlja tudi finančne spodbude za izboljšanje delovanja, zviša lojalnost zaposlenih in popravi razmerje med zaposlenimi in menedžerji. V tem smislu delničarstvo zaposlenih podpira razvijanje človeškega kapitala v podeželskih podjetjih. (Green, Liu 2005)

'Propad mehanizmov' se nanaša na fenomen povečanih aktivnosti "iskanja dobička" in večjega birokratskega vmešavanja s strani lokalnih vlad na področjih, kjer so podeželska podjetja uspešna. Lokalne vlade niso popolnoma ekonomski akterji, temveč težijo k socialnim, političnim in ekonomskim ciljem. Čeprav je v začetnih stopnjah razvoja interes z obeh strani (vlade in podjetja) približno združljiv, pa se njihovi interesi postopoma z razvojem

oddaljujejo drug od drugega. Lokalne vlade dajejo prednost večjemu zaposlovanju, spodbujanju lokalne rasti in finančnim dohodkom. Menedžerji podeželskih podjetij pa so zainteresirani za učinkovitost na ravni podjetja in neto dobiček. Zato je možno, da bodo lokalni uradniki poskušali naložiti podeželskim podjetjem operativne omejitve in s tem zadrževali njihov dolgoročni razvoj. Prav tako so lokalni uradniki socialno odgovornost prenašali na podjetja. Rezultat tega je, da so imela podjetja preveliko število zaposlenih in so bila finančno obremenjena z izdatki za socialno skrbstvo. V takšnih okoliščinah je želja menedžerjev, da bi ušli nadzoru lokalne vlade, zelo velika. Drugi problem, ki se pojavlja, pa je pretirano iskanje dobička lokalnih uradnikov. Marsikatero podjetje so lokalne vlade izkoriščale in uporabljale njihova sredstva za potratno potrošnjo. Poleg tega tudi veliko menedžerjev skupaj z lokalnimi uradniki izkorišča finančne vire podjetij v svojo korist. Še en problem pa je korupcija in nadzor nad delovanjem lokalnih vlad. Lokalne vlade nadzorujejo in omejujejo podružnice Komunistične partije, ki pa zaradi slabega pregleda nad velikim številom podeželskih podjetij niso učinkovite. Da bi rešili problem spremljanja in nadzora menedžerjev in lokalnih uradnikov, ima delničarstvo jasne prednosti, saj ustvari nedvoumne lastnike z interesom izboljšati delovanje podjetij. (Green, Liu 2005)

4.4.3 Lastniška reforma podeželskih podjetij

Od sredine devetdesetih je kitajska ruralna podjetja zajel val lastniških reform. Več kot 800.000 podeželskih podjetij je bilo popolnoma privatiziranih in več kot 330.000 je bilo delno privatiziranih do leta 2002. Najpogostejša oblika lastniške reforme je notranja privatizacija. Lokalne vlade so skoraj vedno večino delnic podeželskih podjetij prodale notranjim akterjem, predvsem menedžerjem. Kljub temu da se notranji odkupi niso izkazali za učinkovito metodo drugod po svetu (npr. v Rusiji in Centralni in Vzhodni Evropi), so kitajska podeželska podjetja izboljšala svoje delovanje. (Green, Liu 2005)

Prvi korak v privatizacijskem procesu je ocenitev vrednosti čistega premoženja podjetja. Ocenjevalna ekipa (običajno jo organizira lokalna vlada) pripravi ocenitev, ki temelji na knjigovodski vrednosti. Ko je določena čista vrednost premoženja, sledi drugi korak – postavitve cene. V nekaterih primerih se cena določa na dražbi, saj tako lahko lokalna vlada izbere najboljšo ponudbo. Ker vladni uslužbenci zelo neradi prodajo podjetje neznanemu, nepreverjenemu kupcu, sledi preveritev vseh ponudnikov. V praksi pa so kupci največkrat notranji akterji ali njihovi znanci, čeprav lahko zunanji kupci ponudijo veliko boljše ceno.

Velikokrat pa prodaja poteka s pogajanjem med lokalnimi vladami in menedžerji, kjer je čista vrednost premoženja osnovna cena, dokler ne dosežejo sporazuma glede premije, ki bo plačana na predpostavki o prihodnji donosnosti podjetja. Analitika Li in Rozelle sta v svoji raziskavi dokazala, da se normativna odkupna cena zniža, če med notranjimi akterji in lokalnimi vladami obstaja informacijska nesomernost. Pokazala sta tudi, da je po-privatizacijsko delovanje podjetij vzajemno odvisno od normativne odkupne cene. Njuna raziskava predpostavi, da podjetja po privatizaciji ne napredujejo enako. Tista podjetja, ki so bila odkupljena po višji ceni od ocenjene čiste vrednosti premoženja, dosežejo enako stopnjo delovanja kot privatna podjetja. Tista, ki pa so bila prodana po nižjih cenah, se ne razlikujejo od podjetij, ki so v lasti vlade. (Li, Rozelle 2001)

Največja omejitev pri notranji privatizaciji v tranzicijskih gospodarstvih je pomanjkanje mehanizmov, ki določajo razumne odkupne cene. Vladni uslužbenci, ki vodijo privatizacijske procese, običajno nimajo natančnejših sredstev, s katerimi bi lahko ocenili, kakšna bo vrednost podjetja po prodaji. Čeprav imajo menedžerji notranje informacije o možnih dobičkih, se uradniki ne morejo zanesti na njihove ocene, saj imajo menedžerji močne spodbude, da prikažejo manjše vrednosti. Prav tako se je težko zanesti na ocene s strani tretjih ocenjevalcev, saj osnovni računovodski standardi in prakse niso dovolj razvite v tranzicijskih gospodarstvih. Brez ustreznih mehanizmov ocenjevanja podjetij morajo uradniki sprejeti ponujene cene menedžerjev, ti pa pridobijo visoke dobičke. Te probleme lahko rešijo z varnostno pogodbo. Pogodba ima običajno dva dela. Prvi del zajema odkupno ceno, drugi del pa pogojno plačila, ki ga lokalna vlada dobi v obliki zahtevka prihodnjega dobička. Če menedžer plača visoko ceno za podjetje, dobi lastništvo nad celotnim podjetjem in ohrani celoten prihodnji dobiček podjetja, če pa podjetje kupi za nizko ceno, mora prihodnji dobiček deliti z lokalno vlado. Takšno privatizacijo imenujejo na Kitajskem 'privatizacija z omejeno lastninsko pravico'. Takšni varnostni mehanizmi pomagajo uradnikom, da od menedžerjev pridobijo informacije o realni vrednosti podjetja. Dobri menedžerji bodo, v kolikor bodo podatki nakazovali trajnejše dobičke v prihodnosti, raje ponudili višjo odkupno ceno in s tem prevzeli popolno lastništvo in nadzor nad prihodnjimi dobički podjetja. Prednost varnostnih mehanizmov je, da lokalne vlade pridobijo pomembne informacije o vrednosti podjetja pred odkupom in s tem spodbudijo tiste menedžerje, ki so pripravljeni plačati več za investiranje in razvoj podjetja. (Li, Rozelle 2001)

Lastniška reforma in notranje delničarstvo sta zvišala kapitalska sredstva podeželskih podjetij ter omejila grabežljivost lokalnih vlad. Večina podeželskih podjetij z neurejenim lastništvom in nadzornimi strukturami se je preoblikovalo v združna podjetja z delničarstvom zaposlenih. Vendar pa reforme še vedno trajajo in so neenakomerne v različnih delih države. Še vedno se ohranja vpliv lokalnih vlad na več področjih. Prav tako pa neenak razvoj političnih inštrumentov zavira razvoj oblik skupnega delničarstva in postopno odpravo državnega lastništva. (Li, Rozelle 2001)

Oviro za hitrejši razvoj podeželskih podjetij pa predstavlja tudi kvaliteta menedžmenta. Menedžerji iz ruralnih področij imajo slabše izobraževalno ozadje, in čeprav imajo močno voljo po uspehu, jim pogosto primanjkuje menedžerskih izkušenj, s katerimi bi bili učinkoviti na tekmovalnem tržišču in pri vodenju podjetja. Ker so večino podeželskih podjetij ustanovile lokalne vlade, gospodinjstva ali skupine gospodinjstev temeljijo na lokalnih virih sredstev. Lokalna identiteta pa ima svoje koristi in stroške. Koristi vključujejo zelo nizke stroške vstopa v neagrarni sektor in možnost koriščenja lokalnih virov sredstev. Vendar pa je razvoj podeželskih podjetij omejen s pomanjkljivo infrastrukturo, pomanjkanjem profesionalnih storitev in slabo transportno in komunikacijsko mrežo. Razvoj človeškega kapitala, profesionalizacija menedžmenta, vzpostavitev infrastrukture in urbanih storitev - vse to je zelo pomembno za uspešen razvoj kitajskih podeželskih podjetij. (Li, Rozelle 2001)

4.5 Državna komisija za nadzor in upravljanje s premoženjem

V nasprotju z vladami v ostalih tranzicijskih gospodarstvih se vlada Ljudske Republike Kitajske ni želela odpovedati velikim in srednje velikim državnim podjetjem. Čeprav ima vlada velike ambicije, da ostane lastnik, pa ustanavlja inštitucije, ki bi dopuščale, da bi se umaknila iz vsakodnevnega vodenja državnih podjetij. Vrsta reform je vse od poznih osemdesetih let poskušala zmanjšati nasprotje interesov in administrativno zapletenost v zelo obsežnem javnem lastništvu. Zadnje reforme, ki so se začele marca 2003, so vključevale odločitev Vseljudskega kongresa, da se ustanovi Državna komisija za nadzor in upravljanje s premoženjem (国务院国有资产监督管理委员会, v nadaljevanju Državna komisija), ki je organ na ravni ministrstva Državnega Sveta za izpolnitev funkcije državnega lastništva nad državnimi podjetji. (Naughton 2003)

Ustanovitev Državne komisije predstavlja novo potezo v privatizacijski politiki. Državna komisija je bila ustanovljena, da zaščiti najboljša državna podjetja pred privatizacijo in zagotovi izboljšanje delovanja teh podjetij. Kratkoročni vpliv komisije je zagotoviti počasnejšo prodajo državnega premoženja. Dolgoročni vpliv pa bo odvisen od tega, kako dobro bo zagotovila izboljšanje delovanja podjetij, kar pa je povezano z njeno institucionalno strukturo, številom podjetij v njeni lasti, orodij, ki jih ima na uporabo ter stopnjo, do katere spodbuja preoblikovanje podjetij. (Naughton 2003)

Vpliv Državne komisije sega veliko dlje od lastniških zahtev nad državnimi podjetji, s katerimi upravlja centralna vlada. Vpliva tudi na privatizacijsko politiko na lokalnem nivoju. To je zelo pomembno, saj so ravno državna podjetja na lokalnem nivoju najbolj zadolžena in je potreba po privatizaciji najbolj nujna. (Naughton 2003)

4.5.1 Razmerje med državo in njenimi podjetji

Čeprav se je med reformami večala šibkost direktnega upravljanja podjetij, je vlada poskušala na različne načine obdržati ultimativne lastniške pravice z menjavajočimi mehanizmi nadzora. To preoblikovanje je potekalo na dveh nivojih: prvi so reforme na nivoju podjetja, drugi pa reforme na nivoju institucij vlade, ki so nadzirale, vodile in imele v lasti državna podjetja. Med 1980 in 1990 so ministrstva centralne vlade ustanavljala ločena podjetniška združenja, ki so skupaj s podružnicami vpeljala številne gospodarske posle, s katerimi so upravljali direktno. Večja podjetniška združenja so bila pod direktnim nadzorom Državnega sveta, ki je imenoval tudi izvršnega direktorja, potem ko je bil preverjen s strani organizacijskega oddelka Centralnega komiteja Komunistične partije. Za manjša podjetniška združenja na centralni ravni so ministrstva sama prevzela funkcijo nadzora in imenovanja glavnega osebja. Lastniške pravice kot take niso ustvarjene. Takšen tristopenjski sistem, v katerem podjetniško združenje prevzame drugo stopnjo, torej vmesno vlogo med nadzornikom (ministrstvom) in podjetjem, je nameraval ločiti podjetja od vsakodnevnega administrativnega poseganja, predstaviti ukrepe za spodbujanje ustvarjanja dobičkov in profesionalizirati ter omejiti profitno naravnane aktivnosti vladnih uradnikov. (Lin, Zhu 2001)

Vendar pa vezi, ki so povezovale državna podjetja in vladno birokracijo, ni bilo lahko prelomiti. Poleg vpliva resornih ministrstev so pred letom 1998 pomembnejše operativne odločitve skupaj sprejemala različna ministrstva centralne vlade. Državna komisija za plan je

potrjevala odločitve o investicijah podjetij. Maja 1993 ustanovljena Državna komisija za gospodarstvo in trgovino je razširila svojo vlogo pri nadzoru nad vsakodnevnimi aktivnostmi državnih podjetij, kadriranju, financiranju, prodaji sredstev in prestrukturiranju. Ministrstvo za kadrovske zadeve je nadziralo zaposlovanje in plače v državnih podjetjih. Ministrstvo za finance je nadziralo proračun podjetij, Ministrstvo za delo in socialno varnost pa je bilo odgovorno za plače in socialno varstvo. (Lin, Zhu 2001)

Leta 1988 je centralna vlada poskusila ustanoviti dodatnega nadzornika, ki bi skrbel za državno premoženje. Državna uprava za upravljanje državnega premoženja (v nadaljevanju Državna uprava) je poročala Državnemu Svetu ter delovala pod nadzorom Ministrstva za finance. Prvotna odgovornost tega organa je bila določitev vrednosti sredstev, ki so jih nadzorovala državna podjetja, ter odobritev njihovega prestrukturiranja, prodaje in prenosa. Lokalni uradi Državne uprave so prevzeli odgovornosti za državna podjetja na lokalni ravni. Državna uprava ni pridobila lastniških pravic. Omejena je bila s številom kadrov in z razpoložljivimi viri. Državno upravo je popolnoma prevzelo Ministrstvo za finance marca 1998, izgubila je ves nadzor nad prestrukturiranjem državnih podjetij in prav tako odgovornost do upravljanja z državnimi sredstvi državnih podjetij. (Lin, Zhu 2001)

V istem času je premier Zhu Rongji organiziral prestrukturiranje centralne vlade, s čimer je bilo 40 ministrstev združenih v 29 ministrstev. Veliko resornih ministrstev pa se je združilo z Državno komisijo za gospodarstvo in trgovino. Pravice nadzora nad državnimi podjetji na centralni ravni so prenesene v glavnem na vladna resorna ministrstva in Državno komisijo za gospodarstvo in trgovino. S tem pa so naredili korak nazaj, saj so že ločeno regulatorsko in lastniško funkcijo ponovno združili. (Tenev, Zhang 2002)

Čeprav je Državna komisija za razvoj in plan (prej Državna komisija za plan) še vedno nadzorovala investicije, je bil ustanovljen nov organ na ravni KP za imenovanje in ocenitev višjega osebja ter koordinacijo in oceno truda za rekonstrukcijo. Komisija za delo podjetij, ki deluje pod Centralnim Komitejem KP, je prevzela nadzor nad imenovanjem višjih menedžerjev državnih podjetij, potrjevala glavne strateške odločitve in organizirala ideološko delo v večjih podjetniških združenjih. (Naughton 2003)

Komisijo za delo podjetij je vodil namestnik premiera Wu Bangguo (吴邦国). Nadziral je 190 podjetij, 500 zaposlenih je bilo nastavljenih v nadzorne svete državnih podjetij (Dong 2003).

Še tri ustanove so imele vlogo pri upravljanju državnih podjetij. Ministrstvo za kadrovske zadeve je nadziralo imenovanja in plače, Ministrstvo za finance je nadzorovalo proračun podjetij in Ministrstvo za delo in socialno varstvo je nadaljevalo nadzor nad plačami in socialnim varstvom zaposlenih. (Naughton 2003)

Upravljanje z državnimi podjetji na lokalni ravni je bilo podobno tistemu na centralni ravni. V začetku leta 1990 je veliko lokalnih vlad ustanovilo Urade za upravljanje z državnim premoženjem in Podjetja za upravljanje z državnim premoženjem (to so investicijske družbe in holdingi) z namenom, da bi upravljale z lokalnimi državnimi podjetji v imenu lastnika – lokalne vlade. S tem je bil tudi na lokalni ravni vzpostavljen tristopenjski model. Državna uprava je imela na Urade in Podjetja za upravljanje z premoženjem malo vpliva. Nadzorovala jih je Komisija za upravljanje z državnim premoženjem, ki je bila izvršilni organ na lokalni ravni. Komisije za upravljanje z državnim premoženjem so bile ustanovljene na "ad hoc" osnovi, za koordiniranje politike državnih podjetij. Uradi in Podjetja za upravljanje s premoženjem nadzorujejo delovanje in imenovanja (v sodelovanju z lokalnimi organi KP) v lokalnih podjetjih, vsak je pri opravljanju svoje funkcije bolj ali manj avtonomen. (Green, Liu 2005)

Ta tristopenjska ureditev je bila običajno neuspešna. Na prvi stopnji so bile Komisije za upravljanje z državnim premoženjem predstavljene le na "ad hoc" osnovi in so bile v veliki meri le ceremonialne. Drugostopenjski holdingi in Uradi za upravljanje z državnim premoženjem pa so bili neuspešni pri uvajanju modernih praks upravljanja v podjetja, ki so jih nadzorovali. Večkrat so delovali kot gonilo za administrativna vmešavanja, na primer siljenje podjetij v investiranje sponzorskih projektov lokalne vlade. (Green, Liu 2005)

4.5.2 Značilnosti Državne komisije za nadzor in upravljanje s premoženjem

Osebe je prihajalo iz treh delov birokracije centralne vlade, ki je bilo pred tem odgovorno za delovanje in upravljanje premoženja državnih podjetij. Državno komisijo so ustanovili uradniki Državne komisije za gospodarstvo in trgovino, ki so bili že prej vključeni v upravljanje državnih podjetij, uradniki Državne uprave (organ Ministrstva za finance) in uradniki partijske Komisije za delo podjetij. Ustanovljena je kot civilna entiteta, je nevladno telo in njen minister ni formalni član Državnega Sveta. Vendar pa v praksi Državna komisija deluje kot vladni organ. Nekateri strokovnjaki, vključno za Liu Yishunom, so trdili, da je

ustanavljanje Državne komisije kot vladne entitete, ki prevzame lastništva nad podjetji, regresivno dejanje, ki ponovno združuje politiko in gospodarstvo. (Naughton 2003)

Komisija je bila pooblaščenca za izvršitev vloge vlade kot investitorja ter da deluje v skladu s principom 'združeno lastništvo, ločeno upravljanje med centralno in lokalno vlado' (统一所有, 分级管理). (Jinfen 2003).

Predsednik Jiang Zemin je s poročilom, ki ga je predstavil na 16. Kongresu Komunistične partije novembra 2002, postavil temelje tej novi ureditvi in določil, da tako centralna kot lokalna vlada predstavljata državo pri pravicah in odgovornostih nad lastništvom državnega premoženja.⁴⁰ S tem je vlada osnovala, vsaj v teoriji, piramidno lastniško strukturo za podjetja. Država je ultimativni lastnik. Na drugi stopnji Državna komisija (v imenu centralne vlade) in lokalne vlade z lokalnimi uradi Državne komisije zastopajo državo pri izvrševanju lastniških pravic in odgovornosti do premoženja. Na tretji stopnji so trgovska podjetniška združenja na centralni in lokalni ravni, ki upravljajo s premoženjem. (Green, Liu 2005)

Državna komisija je bila ustanovljena z namenom rešiti številne probleme v sistemu upravljanja državnih podjetij (Green, Liu 2005):

- Z ustanovitvijo Državne komisije naj bi se dokončno ločili funkciji vlade kot investitorja in lastnika premoženja od funkcije regulatorja trga in dobavitelja dobrin.
- Državna komisija je bila oblikovana kot služba za upravljanje državnih podjetij na centralni ravni, kjer se uredi vse na enem mestu. Pred tem so to upravljavsko funkcijo opravljale Državne komisije za gospodarstvo in trgovino, Državna komisija za plan, Komisija za delo podjetij, Ministrstvo za kadrovske zadeve, Ministrstvo za finance ter Ministrstvo za delo in socialno varnost. Cilj je bil odstranitev dvojnega upravljanja državnih podjetij in s tem konfliktov med različnimi ministrstvi.
- Ustanovitev Državne komisije je napovedala reorganizacijo centralnih in lokalnih institucij za upravljanje z državnim premoženjem.
- Centralna Državna Komisija je bila pooblaščenca, da pripravi normativno ureditev za upravljanje z državnim premoženjem tudi na lokalni ravni.

⁴⁰ Poročilo predsednika Jiang Zemina, 16. Kongresu Komunistične partije, november 2002, <http://www.china.org.cn/english/features/49007.htm>

Prav tako so lokalne vlade ustanovljale lokalne Državne komisije, stalne urade za upravljanje državnih podjetij, ki so nadomestili Urade za upravljanje z državnim premoženjem in Komisije za upravljanje z državnim premoženjem. Lokalne Državne komisije so delovale pod administrativnim nadzorom lokalne vlade, kar pomeni, da so imenovanja in izvrševanje proračuna nadzirali lokalni voditelji. Centralna Državna komisija ima samo podjetniško kontrolo nad njimi, to pomeni, da jih lahko samo usmerjajo pri delovanju in jim ne dajejo direktnih navodil. (Green, Liu 2005)

4.5.3 Lastništvo Državne komisije

Državna komisija je zelo pomemben lastnik, saj ima nadzor nad 77,5% premoženja centralne vlade in nad 38% celotnega državnega premoženja.

Podjetniška združenja, ki so popolnoma v državni lasti, se delijo na dve skupini – guoyou duzi qiye 国有独资企业 (državna podjetja) in guoyou duzi gongsi 国有独资公司 (državne korporacije). Razlika med njima je zelo majhna. Zadnje so bile podvržene preoblikovanju in so bolj odgovorne za izvajanje svojega proračuna. Podjetniška združenja so prevzela različne podjetniške oblike – delniške družbe; delničarske družbe, ki kotirajo na borzi; družbe z omejeno odgovornostjo in mešanje družbe. Ustanovljene so bile na več nivojih – matične, podružnice, podpodružnice itd. Državna komisija ima različen vpliv nad temi združenji (Green, Liu 2005):

- Kot nadzorni delničar imenuje višje osebje (vendar ne v podružnicah)
- Lahko odpusti ali kaznuje višje menedžerje in odobri njihove finančne kompenzacije.
- Lahko prevzame vodenje nadzornih svetov in jih tudi imenuje.
- Lahko odloča o pomembnih odločitvah- stečajih, prevzemih, ustanovitvi novih poslov, izdajanje obveznic – o odločitvah, ki jih običajno avtonomno sprejema vodstvo podjetja.

4.5.4 Vpliv Državne komisije na procese privatizacije

Kašen vpliv bo imela Državna komisija na obseg privatizacijskih programov najbolje ocenimo glede na obseg in ceno prodaje državnih podjetij tako na centralni kot lokalni ravni. Čeprav je v njenem interesu zmanjševanje prodaje, pa lahko slabše delovanje državnih

podjetij spodbudi prodajo. Prav tako je v interesu uradnikov, da se prodajo prepreči, saj bi se v nasprotnem primeru neizogibno zmanjšal njihov vpliv. (Naughton 2003)

Uradna vladna politika ostaja osredotočena na ustanavljanje in utrjevanje 30 – 50 mednarodno konkurenčnih državnih podjetij. Odgovornost za doseg tega cilja pa nosi prav Državna komisija, saj njena ustanovitev ponuja predane nadzornike državnih podjetij, enoten okvir za oceno premoženja ter okrepljen nadzor nad korupcijo in vmešavanjem administracije. Zaradi tega se zdi cilj izboljšanja delovanja državnih podjetij dosegljiv. (Naughton 2003)

Državni komisiji pa je v velikem interesu, da obdrži nadzor tudi nad naravnimi monopoli, pomembnejšimi javnimi službami, ključnimi podjetji v tako imenovanem podpornem in visoko tehnološkem sektorju. Prav tako pa privatnim investicijam niso dosegljive z obrambo povezane in druge strateško pomembne industrije. (Naughton 2003)

Obstajajo trije dejavniki, ki spodbudijo Državno komisijo k odprodaji državnih podjetij. Prvi je dejstvo, da so možnosti za uspeh industrijske politike majhne. Podjetja so občutljiva na vmešavanje administracije in njihove strateške odločitve običajno ne ustrezajo Državni komisiji, ministrstvu ali politiki Državnega sveta. Drugič, četudi industrijska politika preživi, je malo verjetno, da se bo ohranil njen obseg. Uradniki Državne komisije velikokrat menijo, da je število državnih podjetij preveliko in preveč kompleksno, da bi z njimi upravljali učinkovito. Zato da bi zmanjšali zapletenost in veliko količino dela, ki vključuje pregledovanje strategij, imenovanje uradnikov in spremljanje rezultatov, uradniki lahko pristanejo na prodajo. Tretji dejavnik za prodajo podjetij je slabo delovanje ter predvsem manjša donosnost državnih podjetij. (Naughton 2003)

Lokalna državna podjetja so v primerjavi z državnimi podjetji na centralni ravni bolj vplivna, manj donosna in bolj občutljiva na konkurenco. Lokalne vlade so še vedno avtonomne pri odločanju o prodaji in jim ni potrebno pridobivati soglasja Državne komisije. Vendar pa Državna komisija postavi pravila, po katerih mora biti organizirana prodaja. Februarja 2004 je komisija predstavila začasne smernice prenosa premoženja državnih podjetij. Te smernice so določale da morajo vsi prenosi potekati preko Trgovskega centra za premoženjske pravice. Smernice naj bi zagotavljale odprtost in poštenost do privatizacijskih procesov, ter omejile delovanje lokalnih vlad. Notranji odkupi, direktne prodaje ter javne ponudbe so opuščali. Dražba, ki je potekala preko Trgovskega centra za premoženjske pravice je predstavljala

veliko nevarnost, da bodo podjetje kupili zunanji kupci, zato se je zmanjšala motiviranost notranjih kupcev, da bi podjetje prodali. (Green, Liu 2005)

4.7 Reforma netržnih delnic kitajskih državnih podjetij

Do začetka leta 2005, kot sem opisala že v poglavju 4.3.1, se delnice na kitajskem trgu vrednostnih papirjev delijo v dve skupini. Prva skupina so delnice, s katerimi se ne trguje, sem spadajo državne delnice, delnice pravnih oseb in delnice zaposlenih. Druga skupina pa predstavlja delnice, s katerimi se prosto trguje (A-, B-, H-, in N- delnice). Zaradi hitrega gospodarskega razvoja na Kitajskem takšno deljeno lastništvo postane glavna ovira nadaljnjemu razvoju trga vrednostnih papirjev.

Slabosti deljenega lastništva so naslednje (Cai in drugi 2007):

- ločeno vrednotenje netržnih in tržnih delnic, kar slabi funkcijo oblikovanja cen na trgu vrednostnih papirjev,
- povzroča nasprotje interesov med lastniki netržnih in tržnih delnic, saj lastniki netržnih delnic posvečajo premalo pozornosti gibanju delnic na odprtem trgu, kar pa ima lahko negativne posledice pri učinkovitem upravljanju s podjetjem,
- s prenizko vrednostjo netržnih delnic in z lastnim financiranjem le preko tržnih delnic omejuje finančno funkcijo trga vrednostnih papirjev,
- ovira inovacije na trgu vrednostnih papirjev, saj je zaradi neučinkovitega vrednotenja delnic Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji Kitajske bolj previdna pri uvajanju novosti,
- ker je možno trgovati le z eno tretjino delnic, je verjetnost manipulacij s ceno delnic večje.

Maja 2005 je Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji Kitajske poskusno začela izvajati privatizacijski program, imenovan Reforma netržnih delnic. Reforma netržnih delnic poteka postopoma ter sledi cilju preoblikovanja netržnih delnic v tržne. Vendar pa to preoblikovanje ne pomeni popolne razprodaje netržnih delnic, temveč pomeni poenostavitev strukture delnic državnih podjetij, ki kotirajo na trgu vrednostnih papirjev (preoblikovanje v tržne A-delnice). Takšne preoblikovane netržne delnice se pojavljajo pod imenom G – delnice oziroma reformne delnice (股票改革). (McGuinness 2009)

Z reformo netržnih delnic naj bi optimizirali strukture upravljanja podjetij, utrdili skupne interese delničarjev, spodbudili podjetja, da uporabijo inovativna finančna orodja za izboljšanje delovanja, izboljšali kapitalske strukture ter ustvarili večje investicijske dobičke. Cilj reforme je torej izboljšanje upravljanja podjetij, učinkovitejše delovanje podjetij ter krepitev kapitalskega trga.

Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji Kitajske je s poskusnim uvajanjem privatizacijskih procesov začela v maju in juniju 2005. Trinajst podjetij, ki so že kotirala na borzi, je pričelo izvajati reforme v dveh fazah. Poskusni reformni procesi so dokazali, da škodljivih posledic ni, zato so reformo po fazah začeli uvajati v vseh podjetjih. Borzi v Shanghaiju in Shenzhenu sta vsak teden objavili seznam podjetij, ki so bila na vrsti za uvajanje reform. (Cai in drugi 2007)

Proces izvajanja reform je potekal postopoma. Nadzorni sveti podjetij, ki jih nadzorujejo lastniki netržnih delnic, najprej pripravijo reformne sheme. Shema mora vsebovati vse podrobnosti, tudi dogovore o kompenzacijah in drugih nadomestilih, ki so jih ponudili lastnikom tržnih delnic⁴¹. Lastniki netržnih delnic morajo biti soglasni, preden reformno shemo predstavijo na seji delničarjev⁴². Preden pa se reforma začne izvajati, mora biti predlog potrjen tudi s strani več kot ene tretjine lastnikov tržnih A-delnice. Ko je predlog sprejet, se netržne delnice lahko preoblikujejo v tržne. Vendar pa se z novimi G-delnicami ne sme trgovati, saj je za obdobje 36-ih mesecev trgovanje z novimi G-delnicami blokirano. Absolutna blokada novih G-delnice traja prvih dvanajst mesecev triletnega obdobja. Med dvanajstim in štiriindvajsetim mesecem obstaja delna blokada, ko lahko lastniki del delnice vključijo v borzno poslovanje. Med štiriindvajsetim in šestintridesetim mesecem vključijo še preostali del delnic. Po tem obdobju je blokada prekinjena in z novimi G-delnicami se lahko trguje. (McGuinness 2009)

⁴¹ Kot kompenzacije so bile lastnikom tržnih delnic ponujene premijske delnice. Izdajanje premijskih delnic nima nobenega vpliva na število vseh delnic. Predstavljajo prenos in takojšnje preoblikovanje delnic v tržno obliko. Če ima država v lastni pred reformami zelo velik delež delnic, potem bodo deleži plačila s premijskimi delnicami večji. Plačila s premijskimi delnicami pa se povečajo tudi v primeru, ko je donosnost izdajatelja delnic nizka, vendar pa se po nekem določenem času plačila zmanjšajo. (McGuinness 2009)

⁴² Če soglasnosti ne dosežejo, zadostuje potrditev dveh tretjin lastnikov netržnih delnic.

Paul B. McGuinness je analiziral potek reforme netržnih delnic na primeru podjetja China Chemical and Petroleum Corporation (Sinopec). Sinopec je eden izmed največjih in strateško pomembnih izdajateljev delnic. Njegove delnice kotirajo na borzi že kar nekaj časa – tržne A- in H-delnice od leta 2000 v Hongkongu in od leta 2001 v Shanghaiju. Avgusta 2006 predstavijo predlog reform netržnih delnic. Lastnikom tržnih delnic so ponudili premijske delnice. Te delnice predstavljajo netržne delnice holdingov, ki pa so bile na podlagi sporazuma takoj preoblikovane v tržne A-delnice. Predlog reform ni vplival na število vseh delnic, temveč povzroči skoraj takojšnje preoblikovanje strukture delnic. Število tržnih A-delnic se poveča za 28%. Trgovanje z delnicami podjetja Sinopec je bilo blokirano dvakrat. Prvo obdobje blokade trgovanja z delnicami traja od 21.8.2006 do 6.8.2006. To obdobje je bilo posledica začetne objave reform in se je zaključilo s potrditvijo pogojev predloga reform. Drugo obdobje blokade se je začelo z obvestilom delničarjem, da se 15.9.2006 začne volilni vpis. Naknadna objava glede izvajanja reform je naznanila, da se bo trgovanje z novimi in starimi tržnimi A-delnicami začelo 10.10.2006. (McGuinness 2009)

V začetku leta 2008 je večina blokad na trgovanje z delnicami pretekla in delnice so bile pripravljene za prodajo. Mnogo delničarjev se je odločilo za prodajo dela delnic. Aprila 2008 pa se je zaradi možne prodaje velikega deleža državnega lastništva vmešala Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji Kitajske. Predstavila je omejitev prodaje delnic, katere namen je, da prepreči delničarjem, katerih delnice so bile v celoti preoblikovane v tržne, da bi takoj prodali večje število delnic. Postavili so pogoj, da je v obdobju 30-ih dni po odpravi blokade lahko prodan le 1% preoblikovanih delnic. Komisija za upravljanje z vrednostnimi papirji Kitajske pa je julija 2008 postavila še eno zahtevo – vsakršni podatki in informacije o prodaji delnic morajo biti javni in transakcije odkrite.

5. ZAKLJUČEK

Z razvojem neoklasične ekonomske teorije je konec osemdesetih let dvajsetega stoletja v svetu vse bolj prevladovalo mnenje, da se mora država zavoljo hitrejšega in učinkovitejšega razvoja umakniti iz gospodarstva. Privatna lastnina in privatna pobuda sta torej pomembna pogoja ekonomske učinkovitosti. Privatizacija je postala ključni element vladnih ekonomskih strategij v večini sodobnih zahodnoevropskih držav. V začetku devetdesetih let pa so začeli privatizacijo uvajati tudi v bivših socialističnih državah, kjer ne predstavlja le sprememb v lastništvu, temveč je povezana s širšimi reformami v gospodarstvu.

Na Kitajskem je po neuspešnih planskega gospodarstva in številnih političnih krizah leta 1978 Deng Xiaoping naznanil nov zalet v izvajanju štirih modernizacij in s tem začetek reformnega obdobja. Ideja socializma s kitajskimi značilnostmi je postala glavni princip kitajske modernizacije. Z zmanjševanjem administrativnega in centralističnega planskega upravljanja je gospodarstvo postajalo vse bolj decentralizirano in pluralistično. Usmeritve v tržno gospodarstvo, odpiranje navzven, razvoj notranje in zunanje trgovine, pritok tujega kapitala, novih tehnologij ter spreminjanje lastniške strukture in poslovne ureditve so spremembe, ki so veliko doprinesle k hitremu razvoju kitajskega gospodarstva.

Reforme državnih podjetij so na Kitajskem v preteklih petindvajsetih letih prešle tri faze, in sicer razvoj menedžerske odgovornosti, inkorporacijo z državnim lastništvom, prodajo pravic nadzora oziroma privatizacije. Po neuspešnih reformah je večina državnih podjetij videla edino pravo rešitev v privatni lastnini. Neuspešna podjetja, izboljšanje delovanja industrijskega sektorja, večja socialna stabilnost, poostrena konkurenčnost, regionalna decentralizacija in fiskalna reforma- vse to je vlado LRK spodbudilo, da se je odločila za prodajo državnih podjetij. S privatizacijo, ki se je začela v začetku devetdesetih let s predstavitvijo politike centralne vlade "obdržati velike in izpustiti male", so obdržali nadzor nad večjimi državnimi podjetji, ki so delovala v strateških sektorjih in se umaknili iz manjših državnih podjetij, ki so delovala na visoko konkurenčnih trgih. Rezultati kažejo, da je večina manjših in srednje velikih državnih podjetij ter podeželskih podjetij že prodanih.

Po pregledu literature lahko ugotovimo, da je na Kitajskem privatizacija najpogosteje prevzela naslednje oblike: notranje prestrukturiranje, notranji odkup, odprto prodajo, stečaj in javno kotiranje na borzi. Pomembno pa je tudi, da so izbrali program privatizacije z

izdajanjem delnic, t.i. postopno privatizacijo, vendar s kitajskimi značilnostmi. Potrebno je izpostaviti, da trg vrednostnih papirjev ne pomeni celovite spremembe lastništva, temveč le reorganizira mehanizme državnega nadzora, saj z netržnimi delnicami država ohranja svoj nadzor nad državnimi podjetji in s tem ostaja pomemben člen v kitajskem gospodarstvu. Novo potezo v privatizacijski politiki predstavlja tudi ustanovitev Državne komisije za nadzor in upravljanje s premoženjem leta 2003, s katero so zaščitili najboljša državna podjetja pred privatizacijo in zagotovili izboljšanje delovanja teh podjetij. To pa pomeni ponovno združevanje politike in gospodarstva.

Pomembna prelomnica v kitajskem gospodarstvu je uvedba reforme netržnih delnic kitajskih državnih podjetij v letu 2005. Čeprav se zdi, da z reformo netržnih delnic poskušajo preoblikovati netržne delnice v tržne in s tem še bolj umakniti državo iz gospodarstva, hkrati predstavijo tudi mehanizme, ki preprečijo takojšno prodajo velikega deleža državnega lastništva in onemogočijo prosto trgovanje z delnicami. Glede na opravljene analize in nabor podatkov se hipoteze, da specifičnost kitajske privatizacije združuje liberalizacijo trga in ohranja monopolno vlogo in nadzor države nad strateško pomembnimi podjetji, ter da se bo morala država hitreje umikati iz gospodarstva, če želi na dolgi rok uspešno tržno gospodarstvo, ne more ne v celoti potrditi ne v celoti zavreči.

Lahko bi rekli, da je ravno privatizacija manjših in srednje velikih državnih podjetij skupaj z ohranjanjem nadzora v strateških podjetjih pripomogla k temu, da Kitajska v svetu velja za eno izmed gospodarskih velesil. Lahko bi celo sklepali, da državni nadzor nad gospodarstvom na Kitajskem, glede na trenutne razmere gospodarstva v svetu, še ne pomeni nazadovanja, ampak celo prednost. Vendar je to trenutno pretežko ocenjevati, morda bi bilo potrebno počakati še desetletje, da bodo znani rezultati in posledice trenutne situacije gospodarstva na Kitajskem kot tudi gospodarstva v svetu.

6. POVZETEK V KITAJSKEM JEZIKU

中国的死刑

总结

随着新古典主义的经济理论在 20 世纪 80 年代末的发展，世界上越来越普遍的观点是：为了迅速和有效的发展，国家干预必须从经济中撤出。私有财产和民间投资因此成为经济效率的重要先决条件。私有化在大多数现代西欧国家成为了国家经济战略的关键元素。在 20 世纪 90 年代初，前社会主义国家开始实施私有化进程，这不仅意味着所有权的改变，同时也联系着更广泛的经济改革。

在中国计划经济失败和许多政治危机之后，邓小平在 1978 年提出通过实施四个现代化作为新的动力，从而进入了一个新的时代。有中国特色的社会主义理念成为中国现代化的主要原则。通过减少行政和中央集权计划的管理，经济变得更加分散化和多元化。面向市场经济，对外开放，发展对内和对外贸易，外国资本的流入，新技术和所有制结构的改变，商业的建立，为快速发展的中国经济做出了巨大贡献。

在过去二十五年中，中国经历了三个阶段的国有企业改革。管理责任的发展，成立国家控股公司，公司控制权的出售或私有化。在经历了大多数国有企业各项改革失败后，私有化被看成唯一的解决方案。经营不善的公司，改善工业部门的生产经营，提高社会稳定，激烈的市场竞争，地方分权和财政改革都刺激了中华人民共和国政府决定出售国有公司。随着私有化始于 20 世纪 90 年代初引进的“保留大型企业与放开小企业”的中央政府的政策，政府保留了对那些在战略领域活跃的大型国有企业的监督，退出那些在高度竞争的市场上运作的国有小企业。结果显示大多数中小型公司和乡镇企业已经被淘汰。

通过文献回顾，我们可以发现中国私有化采取的最常见的形式有：内部结构调整，内部收购，公开出售，破产，和公共证券交易所上市。同样重要的是，中国选择了发行股票这一私有化方案，即所谓的渐进私有化，但具有中国特色。必须指出的是股票和证券市场并不意味着全面所有权的改变，只是重新调整国家控制的机制；通过非流通

股，国家保留了对国有企业的完整控制权，这种方式仍然是中国经济的一个重要环节。2003年国有资产监督管理委员会的建立代表了私有化政策的一种新的举措，它保护最好的国有公司免受私有化，并确保这些公司更好地运作。这意味着政治和经济的重新结合。

2005年一个在中国经济的重要里程碑是提出国有公司非流通股份的改革，尽管看上去政府通过改革正试图把非流通股转变为流通股，并使国家从经济中进一步撤离出来，政府同时也还引入了禁止立即销售大份额国有股份的机制，阻止非流通股自由市场份。按照已经完成的分析和罗列的数据，我们无法完全确认或者完全否认假设，即中国私有化的具体特点与市场自由化相结合，通过保留垄断地位，国家控制具有战略重要性的公司，如果国家希望有一个长远发展的成功的市场经济，将不得不更快地从经济中撤出。

我们可以说中小型国有企业私有化结合保留对具有战略性的国有公司控制的私有化进程协助中国成为世界上最大的经济超级大国的一员，考虑到世界当前的经济形势，我们甚至可以假设，国家控制的经济体系在中国并不一定意味着一种倒退，而是一种优势。当然，现在得出结论还为时过早，也许，有必要再等上十年的时间，当我们知道中国当前经济状况和世界经济状况发展的结果。

7. LITERATURA

7.1 Literatura v indoevropskih jezikih

7.1.1 Samostojne publikacije

- Dixin, Xu, Ti-hsin Hsü, Andrew Watson (1982): China's search for economic growth: The Chinese economy since 1949. Beijing: New World Press
- Estrin, Saul, ur. (1994): Privatization in Central and Eastern Europe. London, New York: Longman
- Fulin, Chi (2004): China: The new stage of reform. Beijing: Foreign Languages Press
- Green, Stephen in Liu, Guy S. (2005): Exit the dragon? Privatization and State Control in China. London: The Royal Institute of international Affairs, Chatham House
- Huaiwen, Zong (1989): Years of trial, turmoil and triumph – China from 1949 to 1988. Beijing: Foreign Languages Press
- Kovač, Bogomir (1996): Prispevki k politični ekonomiji. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta
- Muqiao, Xue (1981): China's socialist economy. Beijing: Foreign Languages Press
- Narat, Matej (1996): Privatizacija bank. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska Fakulteta
- Opec, Andreja (2003): Privatizacija bank: razlogi, lastniške strukture bank, primeri iz prakse. Ljubljana: [A. Opec]
- Parker, David, ur. (1998): Privatization in the European Union: theory and policy perspectives. London, New York: Routledge
- Ribnikar, Ivan (1994): Prehod v tržno gospodarstvo po slovensko. Ljubljana: CISEF- Center strokovnega izpopolnjevanja in svetovalne dejavnosti Ekonomske fakultete
- Praprotnik, Maja (2002): Privatizacija v državah v tranziciji in brezposelnost kot posledica. Ljubljana: [M. Praprotnik]
- Saje, Mitja in sodelovci (2006): Sodobna Kitajska: politični in gospodarski razvoj. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete
- Smit Hans, ur., Pechota Vratislav, ur. (1994): Privatization in Eastern Europe: legal, economic and social aspects. Irving-on-Hudson (New York): Transnational Juris Publications, Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers
- Tenev, Stoyan in Zhang, Chunlin (2002): Corporate Governance and Enterprise Reform in China: Building the Institution of Modern Markets. Washington, DC: World Bank in International Finance Corporation

- Vickers, John, ur. (1989): *The politics of privatization in Western Europe*. London, Totowa: Frank Cass
- Wenming, Su, ur. (1982): *Economic readjustment and reform*. Beijing: Beijing Review

7.1.2 Članki

- Che, Jihua (2002): *Rent seeking and government ownership of firms: an application to China's Township-Village Enterprises*. V *Journal of Political Economy*, 30 (4), 787 – 811. Amsterdam: Elsevier
- Che, Jihua in Qian, Yingyi (1998): *Insecure property rights and government ownership of firms*. V *The Quarterly Journal of Economics*, 113 (2), 467 – 496. Cambridge: MIT Press
- Garnaut, R., L. Song in Y. Yao (2003): *Impacts and significance of SOE restructuring in China*, paper presented at conference on China's Market Reforms, Stanford Center for International Development, 18 – 20 September. V *The China Journal*, 55, 35 – 66. Canberra, Avstralija: Contemporary China Centre, The Australian National University
- Green, Stephen in Black, Alissa (2003): *A Market in Control: Non-tradable Shares Deals in Companies Listed at the Shenzhen Stock Exchange*. V *Asia Programme Working Paper No.II*. London: Royal Institute of International Affairs
- Li, Hongbin in Rozelle, Scott (2003): *Privatizing rural China: insider privatization, innovative contracts and the performance of Township Enterprises*. V *The China Quarterly*, 176, 981-1005. London: Cambridge University Press
- Lin, Yi-min in Zhu, Tian (2001): *Ownership restructuring in Chinese state industry: an analysis of evidence on initial organizational changes*. V *The China Quarterly*, 166 (Junij), 305-41. London: Cambridge University Press
- *Privatization in Central and Eastern Europe 1991: Country Privatization Reports & Specific Implementation Issues*. CEEP Annual Conference Series; No.2. Ljubljana: CEEP, 1992. 183 str.
- Sun, Laixiang (2000): *Anticipatory ownership reform driven by competition: China's Township and Village and private enterprises in the 1990s'*. V *Comparative Economic Studies*, 42 (3), 49-75. ZDA: Association for Comparative Economic Studies
- Sun, Qian in Tong, Wilson H.S. (2003): *China share issue privatization: the extent of its success*. V *Journal of Financial Economics*, 70 (2), 183-222. Amsterdam: Elsevier
- Zhang, X (2002): *Regulating Chinese M&A*, Finance Asia, 29. August

7.1.3 Internetni viri

- Cai, Jinghan, Li, Yuming, Xia, Le in Zhang, Sylvia (2007): What Will Privatization Bring: The Non-Tradable Share Issue Reform in China. Dostopno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=981682
- Green, Stephen (2004): The privatisation two-step at China's listed firms. Dostopno na http://www.chathamhouse.org.uk/files/3200_wpsept04.pdf
- History of China. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_China (16.11.2007)
- History of China: The People's Republic Of China (2005) Dostopno na <http://www-chaos.umd.edu/history/toc.html> (16.11.2007)
- Li, Hongbin in Rozelle, Scott (2001): Insider Privatization with a Tail: The Buyout Price and Performance of Privatized Firms in Rural China. Working Paper 01 – 017, Department of Agriculture and Resource Economics, University of California, Davis. Dostopno na http://arelibrary.ucdavis.edu/working_papers/files/01-017.pdf
- Liu, Guy S., Sun, Pei in Woo, Wing Thye (2006): The Political Economy of Chinese-Style Privatization: Motives and Constraints. World Development, 34 (12), 2016-2033. Dostopno na <http://www.sciencedirect.com>
- McGuinness, Paul B. (2009): An overview and assessment of the reform of the non-tradable shares of Chinese state-owned enterprise A-share issuers. Journal of Financial Regulation and Compliance 17 (1), 41-56. Dostopno na www.emeraldinsight.com/10.1108/13581980910934036
- Naughton, Barry (2003): The state asset commission: A powerful new government body. China Leadership Monitor, 8 1-10. Dostopno na http://media.hoover.org/documents/clm8_bn.pdf
- Rihtarič, Mira (2008): Gospodarska rast, "rent-seeking", lobiji. Dostopno na <http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2008083005356097>
- Rui, Oliver M., Firth, Michael in Chen, Gong-meng (2002): Have China's enterprise reforms led to improved efficiency and profitability for Privatized SOEs? Dostopno na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=337820

7.2 Literatura v kitajskem jeziku

7.2.1 Samostojne publikacije

- 史忠良 (2002): 国有资产管理体制改革新探. 北京: 经济管理出版社
Shi, Zhongliang (2002): Nove raziskave reform sistema upravljanja z državnim premoženjem. Peking: Založba ekonomija in upravljanje (Economic and management publishing house)
- 洪涛 (2006): 国有流通企业改革模式创新. 北京: 经济管理出版社
Hong, Tao (2006): Reformni model inovacij v komunikacijskih podjetjih v državni lasti. Peking: Založba ekonomija in upravljanje (Economic and management publishing house)

7.2.2 Internetni viri

- 石东 (2003): 细解国资委: 十六大后国资管理架构渐次清晰
Dong, Shi (2003): Državne komisije za nadzor in upravljanje s premoženjem: po 16. kongresu CK KP se postopno oblikuje struktura upravljanja z državnim premoženjem. Dostopno na <http://business.sohu.com/47/12/article206581247.shtml> (11.6.2008)
- 瞭望 (2003): 国有资产管理体制改革十大风险
Jinfen, Bai (2003): Deset problemov pri reformiranju sistema upravljanja z državnim premoženjem. China News Net, 4.6.2003. Dostopno na http://news.xinhuanet.com/fortune/2003-06/04/content_903628.htm
- 中华人民共和国公司法 Zakon o gospodarskih družbah (1993) - Dostopno na <http://www.jscj.com/jscjlaws/economiclaw/jjf14.htm>